ISTORIA
ROMÂNILOR

PENTRU

CLASELE PRIMARE DE AMBELE-SEXE

DE

A. D. XENOPOL

Carte aprobată de Onor. Ministor al Cultelor și Instrucțiunei Publice.

IAȘI

EDITURA LIBRĂRIEI „ȘCOALELOR" FRAȚII SARAGA

1890

www.dacoromanica.ro

ISTORIA

ROMÂNILOR

PENTRU

CLASELE PRIMARE DE AMBELE SÈXE

DE

A. D. XENOPOL

Doctor în filosofie şi drept, Profesor de Istoria Românilor la Universitatea din Iaşi membru corespondent al Academiei Române şi colaborator la Revue historique din Paris.

EDIŢIUNEA VII

REVĂDUTĂ, CORECTATĂ ŞI ADAUSĂ

Carte aprobată de Onor. Minister al Cultelór şi Instrucţiunei Publice.

IAŞI

EDITURA LIBRĂRIEI „ŞCOALELOR“ FRAŢII ŞARAGA

1890

www.dacoromanica.ro

Tóte drepturile de reproducțiune rezervate

TIPOGRAFIA D. GHEORGHIU, LUCRĂTORI ASOCIAȚI.

www.dacoromanica.ro

PRECUVENTARE

Acest manual apare în a şeptea ediţie cu îmbunătăţirĭ însemnate. Maĭ întâĭ a fost revĕzută toată materia după cursul meu cel mare de istoria Românilor din care au apărut până acuma treĭ volumurĭ. S'au adaos apoĭ maĭ multe paragrafe asupra domnieĭ regeluĭ Carol, precum şi s'a prefăcut cu totul istoria contimpurană aşa ca să dee o icoană vie şi văzută a propăşireĭ poporuluĭ român în decursul veaculuĭ în care trăim.

Sunt fără îndoială o mulţime de manuale de istoria Românilor pentru şcoalele primare; dar puţine, foarte puţine din ele corespund cu cerinţele uneĭ cărţĭ atît de importante, precum este aceea care are de scop a întroduce în mintea tinerimeĭ cunoştinţa trecutuluĭ mult bântuit a poporuluĭ nostru. Aice însă nu mi-am propus

www.dacoromanica.ro

să critic lucrările altora, ci să arăt învățătorilor și institutorilor, însărcinați cu predarea istoriei patriei, principiile care m'au călăuzit la alcătuirea scrierei mele, pentru ca astfeliu ei înșiși, inspirîndu-se de ținta ce am urmărit, să poată conlucra la ajungerea ei prin modul predărei materiei expuse.

In introducere am arătat cîte-va noțiuni geografice și statistice neaparate pentru înțălegerea istoriei neamului românesc. Copilul trebue să cunoască întreaga lui întindere, de și faptele istorice desfășurate în corpul scrierei se referă mai mult la partea ce'l atinge mai de aproape: Românii din Dacia traiană.

Impărțirea istoriei Românilor este nouă și de nime încercată pănă acuma: *istoria veche* merge pănă la întemeierea domniilor române din Muntenia și Moldova; de acolo începe *istoria medie* pănă la Mateiu Basarab și Vasile Lupu cuprinzînd în ea epoca predomnirei slavonismului asupra minței și a gîndirei românești. De la acești doi domni pănă la revoluția lui Tudor Vladimirescu, și răsturnarea domniei fanariote în timpul predomnirei elementului grecesc, se cuprinde *istoria modernă* a poporului român; iar de la 1821 pănă în zilele noastre se în-

www.dacoromanica.ro

tinde epoca românismului sau *istoria contimpurană*.

Am dat o desvoltare mai mare de cum s'întîlneşte în toate manualele noastre scolare, istoriei celei vechi a poporului român, din pricină că formarea naţionalităţei române este un fapt atît de însemnat în cît trebue să fie cunoscut de orî ce om care a umblat la scoală. Toată desvoltarea noastră actuală se bazează pe ideea că suntem un popor de viţă romană. Această idee, care este temelia întregei noastre vieţi, raţiunea pentru care nu primim contopirea cu neamurile ce ne încunjură, şi voim să ducem un traiŭ propiu şi neatîrnat, orî ce Român trebue să ştie pe ce se razimă, şi anume să ştie că am fost şi am ramas Romanî, cu toată năpustirea nesfîrşitelor oarde de barbarî care s'au aruncat peste regiunele în care trăim. Tot din acest motiv am atins şi chestiunea însemnată a stăruinţei Daco-Romanilor în Dacia care trebue să vină în mintea orî căruia cap cugetător, de îndată ce i se spune că pe timpul luî Aurelian Dacia au fost părăsită de Romanî. Sunt de părere că şi copilului trebue să-î să dee ca hrană intelectuală un întreg de cunoştinţî, şi că aceste trebue să fie închegate în o logică din cele mai strînse.

www.dacoromanica.ro

Istoria medie a fost expusă omiţindu-se bine înţeles cîrdurile acele neînsemnate de domniĭ efemere care ar îngreuia numaĭ fără niciun folos mintea copiluluĭ, şi m'am oprit maĭ mult asupra figurilor marcante ale trecutuluĭ nostru. Pretutindene însă, chiar unde am lasat afară un şir de domni, am căutat să păstrez legătura istorică, căcĭ sunt convins că nimic nu este maĭ protivnic învăţămîntuluĭ istoric de cît biografiĭ fără legătură între ele. Istoria are de scop *cunoştinţa vieţeĭ unuĭ popor*, şi orĭ cât ar fi de marĭ oare care individualităţĭ ce resar din sinul lui, ele nu pot rezuma în sine mersul întregului. Bine înţeles că asupra aşăzămintelor şi a faptelor culturale nu m'am putut întinde prea mult, de oare ce puterea de abstracţie trebuitoare pentru ca mintea să poată cuprinde asemenea lucruri este încă slab desvoltată la copiiĭ din scoalele primare. In ast-feliŭ de scolĭ nu se pot propune de cît cunoştinţĭ elementare. Unele obiceiuri, precum deosebirile ridicule dintre ranguri din vremile vechi, au fost expuse, căcĭ ele pot să întereseze pe copii.

In istoria nouă şi mai ales în epoca fanariotă o expunere a şiruluĭ domnilor era peste putinţă. De aceea m'am mărginit la povestirea cî-

www.dacoromanica.ro

tor-va împrejurări însemnate, mai ales acele nenorocite a le perderei Bucovinei şi Basarabiei.

In expunerea regenerăreĭ româneşti, începută de la 1821 încoace, m'am silit să pun în lumină cu exemple vii şi văzute, starea de degradare în care se afla societatea noastră la începutul mişcărei naţionale, şi cum aceasta pătrunzînd tot mai adînc în inima poporului îl trezi către conştiinţa demnităţei sale. Domnia regelui Carol cu răsboiul pentru neatîrnare este încoronarea acestor tendinţi cu o deplină izbîndă.

Copilul trebue să aibă măcar o idee, fie ea cît de rudimentară, despre valoarea poporului român în trecut, despre decăderea lui în decursul timpurilor şi despre silinţele puse de el spre a se urca iarăşi în rîndul popoarelor libere şi de sine stătătoare.

Manualul mai este înzestrat şi cu cîte-va portrete ale figurilor celor mai însemnate din trecutul poporului român, portrete însă nu fantastice, ci luate din izvoare autentice. Nu am pus figura acelor personaje care nu este cunoscută din nici un tablou contimpuran. Pentru acea a lui Stefan cel Mare am reprodus portretul, ce e drept mai mult închipuit, al pictorului român Bucevski, care a alcătuit însă concepţiunea lui după por-

www.dacoromanica.ro

tretul vechiŭ al eroului păstrat în evangheliarul de la Homora. Am adaos şi cîte-va hărţi, căci a vorbi copiluluĭ de Dacia traiană, de Moldova şi Muntenia, de pierderea Bucovinei şi a Basarabieĭ, fără a-i arăta şi icoana văzută a acestor ţărĭ, este a'l lipsi de ideea precisă a noţiunelor înfăţoşate. Invăţătoriĭ sau institutoriĭ cari ar dori să dobîndească o cunoştinţă maĭ deplină a istorieĭ Românilor, pot s'o capete din scrierea mea cea complectă, *Istoria Românilor din Dacia traiană*, în 6 volumurĭ, din care treĭ au apărut, sau maĭ pe scurt din manualul meu pentru gimnaziĭ şi licee.

A. D. Xenopol.

www.dacoromanica.ro

ISTORIA ROMÂNILOR

INTRODUCERE

§ 1

Definițiunea istorieĭ naționale. Poporul român.

Istoria este cunoștința faptelor indeplinite de oamenĭ.

Istoria este universală când se îndeletnicește cu faptele tuturor popoarelor pământuluĭ.

Ee este națională pentru un popor, când povestește faptele acestuia: istoria poporuluĭ frances, a celuĭ italian saŭ a celuĭ român.

Istoria națională pentru noĭ Românii este istoria poporuluĭ nostru.

Această istorie este foarte insemnată pentru noĭ; căcĭ ea ne invață a ne cunoaște poporul, a ști ce a putut el in trecut și a vedea din aceasta ce va putea în viitor. Fără a invĕța istoria sa, un popor e ca și orb; nu cunoaște faptele

www.dacoromanica.ro

părinților, moșilor și strămoșilor sĕĭ. Și ce lucru poate fi mai înjositor de cît a nu ști cine și dĕ unde eștĭ, a nu cunoaște nicĭ una din faptele trecutuluĭ cu care te-aĭ putea mîndri, a nu ști explicarea nicĭ a numelui ce'l purtăm, nicĭ a împrejurărilor care ne-aŭ adus în țara ce o locuim, a nu putea respunde la întrebările ce ne le-ar pune un strein asupra originei noastre și cîte altele nenumerate. Mintea a fost dată omuluĭ pentru a cunoaște, și cel intăiŭ obiect ce se înfățișadă cunoștinței noastre suntem însuși noĭ, pentru care și un mare învățat a timpurilor vechĭ pusese cŭprinderea întregeĭ înțelepciunĭ in principiul: cunoaște-te pe tine. Cunoștința noastră despre noĭ înșine trebue însă să nu se mărginească numaĭ la individul nostru, ci trebue să treacă și la poporul din care facem parte.

Românii sunt un popor destul de intins carĕ nu locuește numaĭ în țara noastră, România, ci și în țĕrile invecinate, in Rusia, anume in partea numită Basarabia; in Austria, anume in Bucovina, Transilvania, Temișiana, Crișiana și Maramureșul. Afară de acești Români ce locuesc de a *stînga Dunăreĭ*, maĭ sunt și alțiĭ care locuesc de a *dreapta eĭ*, in țara Turcească, partea numită Macedonia, precum și in o țărișoară supusă

www.dacoromanica.ro

impărăţieĭ Austrieĭ numită Istria, in care este orașul Triest așeḑat pe marea Adriatică. Dar Românii din dreapta Dunării sunt maĭ depărtaţi prin limba și obiceiurile lor de aceĭ ce locuesc împreună în stînga acestuĭ fiuviŭ, in România, Basarabia, Bucovina, Transilvania ș. c. Numĕrul Românilor din aceste de pe urmă ţĕrĭ se urcă aproape la 10,000,000 de locuitorĭ, și anume in România liberă 5,000,000 in Basarabia 800,000 in Bucovina 300,000 in Transilvania 2,000,000, și în cele-lalte regiunĭ 1,900,000 de locuitorĭ.

In Macedonia numĕrul Românilor este de 400,000 in Istria insă numaĭ de vr'o 5,000 de locuitorĭ.

§ 2

Ţara Românilor.

Ţĕrile locuite de Românĭ de a stînga Dunărei se mărginesc la miază-zi cu fluviul *Dunărea*, la rĕsărit cu fluviul *Nistru*, care ambele se varsă in marea Neagră, la apus cu rîul *Tisa* care se varsă in Dunărea, in cît înfăţișază un triunghiŭ alcătuit din aceste treĭ rîurĭ. La mijlocul acestuĭ triunghiŭ se intind munţiĭ Carpaţi care despărţesc Transilvania de România liberă. Din Carpaţi curg cele ḑouĕ riurĭ care mărginesc pe Romînĭ

www.dacoromanica.ro

despre apus și resărit: Tisa și Nistru. Carpații sunt niște munți foarte înalți care în unele piscuri ale lor sunt acoperiți cu omăt (zăpadă) până și în timpul verei. Așa bună-oară în *Ciahlău*, care vine în Moldova vr'o patru ceasuri departe de orașul Piatra. Ei sunt acoperiți cu păduri foarte întinse de brazi, din care se scot minunate cherestele.

Țările Românilor sunt foarte bogate în toate privirile. Pe lîngă că ele produc grâne într'un mod foarte îmbelșugat, apoi au și minunate pășuni, pe care cresc numeroase vite. In sfîrșit în sinul munților este aur, care se găsesce și în nisipul unor rîuri, precum în Olt; apoi argint, aramă, fer, plumb, cositor, argint viu, sare și petrol sau păcură, din care se scoate gazul ce'l ardem în lampele noastre.

Dar dintr'aceste din urmă bogății, cu deosebire în România liberă, afară de sare și petrol, mai nici una nu este exploatată, și poporul își susține viața numai din lucrarea pământului și din creșterea vitelor.

In România locuesc mai multe feluri de oameni, care vorbesc deosebite limbi și se închină la deosebite religiuni. Marea mulțime a poporului însă sunt Românii, care vorbesc limba românească, ce

www.dacoromanica.ro

samănă cu limbele latină, franceză şi italiană, şi care Românii se ţin de biserica răsăritului ce'şi are preotul cel mai mare, numit Patriarh, in Constantinopole. Romănia liberă este a Românilor, căci ei aŭ cîştigat această ţară prin cucerire şi aŭ păstrat'o vărsîndu-şi adesea-ori sîngele pentru ea. Cele-l'alte popoare care locuesc in Romănia sunt primite de Românî numaî ca mosafirî, şi n'aŭ alte drepturî de cît acele ce Românii voesc să le dee. Noî Românii ne tragem din vechii Romani care aŭ domnit o dată maî peste întreaga lume. Pe timpulŭ Impĕratuluî Traian venind eî şi prin aceste ţĕrî, care eraŭ locuite de un popor numit *Dacii*, le-aŭ cucerit şi supus. Traian au aşezat aicî o mulţime de Romanî saŭ Latinî, luaţi parte din Italia, parte din alte ţĕrî ale imperiuluî Roman. Dacii amestecîndu-se cu Romanii aŭ inceput a vorbi limba latinească, schimbând cu încetul formele vorbireî, ast-felŭ că aŭ dat dat nascere unuî noŭ popor, cel Românesc.

§ 3

Împărţirea istorieî Românilor.

Istoria Românilor va cuprinde istoria acestuî popor din timpurile cele maî vechî ale ţĕrilor

www.dacoromanica.ro

locuite de ei până in zilele noastre. Ea se va împărți in patru perioade și anume:

I. *Istoria veche* care se întinde de la timpurile cele mai vechi până la întemeierea principatelor (513 in. de Hr.—1290 d. Hr.).

II. *Istoria medie* de la intemeierea principatelor Munteniei și Moldovei până la Mateiŭ Basarab și Vasile Lupu (1290 — 1633).

III. *Istoria nouă* de la Mateiŭ Basarab și Vasile Lupu până la rescoala luĭ Tudor Vladimirescu (1633 — 1821).

IV. *Istoria contimpurană* de la rescoala luĭ Vladimirescu până in ḑilele noastre (1821—1881).

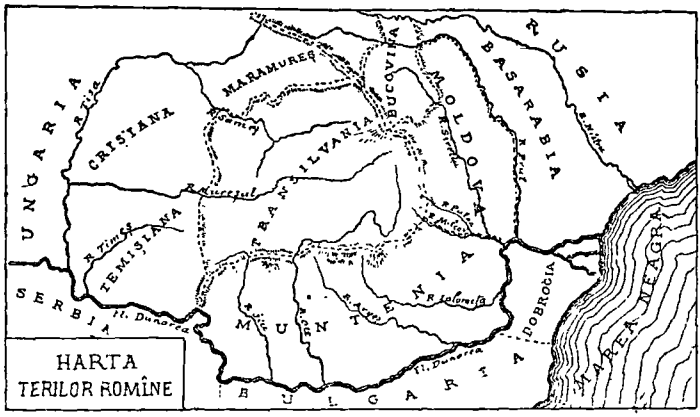

www.dacoromanica.ro

PARTEA I. ISTORIA VECHE

(513 in. de Hr.—1290 d. Hr.)

CAP. I

DIN TIMPURILE CELE MAI VECHI PANA LA CUCERIREA ROMANILOR

§ 4

Sciţiĭ şi Agatirşiĭ.

In timpurile cele maĭ vechĭ, despre care ne-a rĕmas vre-o pomenire, ţĕrile astă-dĭ ocupate de Românĭ eraŭ locuite de maĭ multe popoare de acelaş neam care purtaŭ insă numirĭ deosebite, după partea de ţară ce o aveaŭ in stăpînire. Aceste popoare eraŭ de douĕ soiurĭ: *nomade*, adecă fără locuinţĭ statornice, care umblaŭ in carele lor în toate părţile ca şatrele de Ţiganĭ, şi *aşeḑate*, care se indeletniceaŭ cu cultura pămêntuluĭ. Acele nomade eraŭ *Sciţiĭ* care cutrieraŭ în călătoriile lor necontenite partea plană a ţĕrilor Romîne, prin urmare partea aceea de pă-

www.dacoromanica.ro

mênt ce se întinde la poalele Carpaţilor, adecă Românía liberă. Ceĭ aşeḑaţĭ eraŭ *Agatirşiĭ* ce locuiaŭ in Transilvania de astă-ḑĭ. Sciţii stăteaŭ maĭ cu samă in ţara care se intinde la resăritul Românieĭ, adecă Rusia de astă-ḑĭ; cutrieraŭ insă cu turmele lor şi ţĕrile noastre. Pe la nordul Moldoveĭ, prin Bucovina, locuiaŭ *Neuriĭ* care par a fi fost nomaḑĭ ca şi Sciţiĭ; iar spre apus de Transilvania, prin Banat şi maĭ încolo locuiaŭ *Siginiĭ* un popor ce avea niște caĭ micĭ şi păroşi. Să vĕḑem acuma ce fel de oameni eraŭ Sciţiĭ şi Agatirziĭ, care maĭ ales locuiaŭ in ţĕrile noastre.

Sciţiĭ ca un popor vecinic în călĕtorie, trebuiau să dee adese peste alte popoare, care temîndu-se a nu fi despoiete de aceştĭ oameni, se opuneaŭ cu puterea la năvălirile lor. Sciţiĭ trebuiaŭ decĭ să se bată necontenit; de aceea eraŭ foarte răsboinicĭ. Eĭ aveaŭ obiceiul de a bea în tot-deauna sîngele celuĭ întăĭ duşman căzut in luptă; jupoiaŭ pielea capului de la cei uciși spre a impodobi cu ea şelele cailor; tot aşa făceaŭ şi cu pielea de pe mîna dreaptă a duşmanului pentru a'şi acoperi tolbele săgeţilor. Ei se luptaŭ cu toţii d'a călarele cu arcul şi cu securea. Moravurile lor barbare se vĕḑ şi din alte împre-

www.dacoromanica.ro

jurări: aşa bună oară, când regele osîndea pe un Scit la moarte, copiii lui de parte bărbătească trebuiaŭ să piară împreună cu el; când regele Sciţilor muria, se gîtuiaŭ şi se îngropaŭ împreună au dênsul una din soţiile sale (căcĭ avea maĭ multe), un bucătar, un paharnic, un vizitiŭ, un uşier, un secretar, caĭ şi alte fiinţĭ care îĭ slujiseră în viaţă; căcĭ Sciţiĭ presupuneaŭ că poate să aibă nevoe de slujbele lor şi după moarte. Eĭ scoteaŭ ochiĭ sclavilor pe care îĭ întrebuinţaŭ la pregătirea lăptăriilor, spre a'ĭ împedeca de a se uita la alte lucrurĭ când eraŭ la treabă. Sciţiĭ nu aveaŭ nicĭ oraşe, nicĭ sate, nicĭ macar case. Eĭ trăiaŭ in corturĭ mişcătoare pe care le duceaŭ din loc in loc, tîrîte de caĭ, şi trăiaŭ din laptele şi din carnea iepelor şi cailor lor. Eĭ cunoşteaŭ cânepa şi femeile lor le făceaŭ vestminte din ea.

Agatirşiĭ din contra eraŭ un popor aşeḑat, cunoscând cultura vieĭ şi creşterea albinelor; lucraŭ apoĭ bogatele mine ale Transilvanieĭ din care scoteaŭ aurul şi'şĭ făceaŭ o mulţime de podoabe. Eĭ îşĭ văpseaŭ faţa şi trupulŭ. Legile lor le scrieaŭ in versurĭ şi le învĕţaŭ pe de rost, cântându-le.

Sciţiĭ, trăind ca popor nomad, treceaŭ maĭ pe

www.dacoromanica.ro

fie-care an in Asia şi prădaŭ împărăţiile de acolo şi cu deosebire pe acea a Perşilor. *Darius*, un impărat al Perşilor, se hotărî să'ĭ pedepsască, şi fiind-că drumul prin Asia era foarte greŭ pentru a ajunge la Sciţi, el trecu in contra lor peste Hellespont prin Europa, şi apoĭ aruncând un pod peste Dunăre, cam pe unde vine Brăila de astă ḑi, pătrunse în ţările noastre. Sciţiĭ însă se retrăgeaŭ necontenit din naintea luĭ, ast-fel că Darius umblă douĕ lunĭ după eĭ fără a'ĭ întâlni. El primi de la Sciţi o solie, care se alcătuia din o pasĕre, un chiţcan (guzgan) o broască şi cinci săgeţi, fără a i se da nicĭ o deslegare. Unul dintre serviĭ luĭ Darius, *Gobrias*, dădŭ acesteĭ soliĭ stranie următoarea tălcuire: „dacă făcându-vĕ pasĕrĭ, nu veţi sbura cătră ceruri, saŭ schimbându-vĕ în chiţcanĭ nu vĕ veţĭ vârâ sub pămênt, saŭ prefăcêndu-vĕ în broaşte nu veţi dispărea în bălţi, loviţi de aceste săgeţi nu vĕ veţĭ maĭ întoarce inapoĭ.“ Darius, vĕḑênd că nu maĭ dă de duşmanĭ şi temêndu-se pe de altă parte ca nu cum-va Sciţiĭ să'ĭ strice podul făcut peste Dunăre, se iutoarse inapoĭ, părăsind expediţia.

www.dacoromanica.ro

§ 5

Geţii.

Pe timpul când Darius veni în contra Sciţilor, locuiaŭ dincolo de Dunăre, prin Bulgaria de astă-ḑi, niște popoare numite *Geţi*, care eraŭ de un neam apropiet cu Sciţii și cu Agatirșii. Aceștĭ Geţi eraŭ încă nomaḑi pe acel timp; dar eĭ săturându-se de această viaţă voiaŭ să se aşeḑe, ceea ce aŭ și făcut maĭ târziŭ la nordul Dunării, unde-ĭ găsim locuind în case de bârne și in bordee asemenea celor ale ţeranilor noștriĭ, care par a fi moștenit de la eĭ chípul de a'șĭ zidi locuinţele. Pe lângă aceste case maĭ aveaŭ și niște curturĭ aşeḑate pe patru roate, pe care le puteaŭ târî unde voiaŭ. Imbrăcâmintea lor sămăna în unele cu acea a ţeranilor noștriĭ. Purtaŭ anume pĕr lung pe spete, dar retezat în frunte, și barbă lungă; aveaŭ pantaloni lungĭ până la glezne, și iarna îmbrăcaŭ cojoace. Eĭ purtaŭ apoĭ în tot-ḑeauna un cuţit la brâŭ. De altmintrelea Geţiĭ eraŭ și eĭ foarte selbateciĭ: eĭ îșĭ făceaŭ cupe de bĕut din ţeasta tăiată de la duşman; copiiĭ gheboșĭ și stricaţĭ îĭ ucideaŭ și ucideaŭ și femeile (de care un Get putea să aibă maĭ multe) la moartea bărbatuluĭ. Geţiĭ

www.dacoromanica.ro

credeaŭ în nemurirea sufletuluĭ, după învăţătura unuĭ preot al lor numit *Zamolxis,* care văzînd că compatrioţiĭ săĭ eraŭ prea dedaţĭ la băutură, îĭ sfătui să stărpească viile, sfat de care Geţiĭ ascultară.

Vr'o 200 de anĭ după ce Darius merse in contra Sciţilor, domnea in Macedonia, ţara aceea în care am spus că astă-zĭ locuesc niște Românĭ, un rege numit Filip al II-lea. Acesta avu o luptă cu Geţiĭ şi-ĭ bătu foarte tare, silind pe ceĭ maĭ mulţĭ din eĭ să treacă la nordul Dunăreĭ. In curînd însă după aceea murind el, urmă in scaun fiul sĕŭ Alexandru cel Mare, care de asemenea se bătu cu Geţiĭ. Aceştia, locuind pe timpul sĕŭ dincoace de Dunăre, el trecu pe malul stâng al Dunărei, ascunzîndu-se pentru a nu fi vĕzut de Geţi, după un întins lan de grâŭ. Acesta dovedeşte că pe timpul lui Alexandru cel Mare, Geţiĭ eraŭ un popor aşeḑat care cultiva pămêntul şi se hrănea din roadele luĭ, cînd atunci un popor nu se mai poate strămuta din loc in loc. După ce Alexandru îĭ bătu lângă Dunăre, eĭ fugiră într'un oraş de lemn ce'l aveaŭ în apropiere. Alexandru cel Mare însă nu avuse de scop a supune pe Geţĭ; el voia numai a'ĭ speria, pentru a'i astîmpăra pe cât timp era să

www.dacoromanica.ro

facă o expediţie în contra Perşilor, şi era decĭ să lipsască din ţara sa.

Murind Alexandru cel Mare, impărăţia sa, care se întindea asupra mai întregeĭ lumĭ cunoscute pe atunci, se desbină în mai multe părţi:

Alexandru cel Mare.

Tracia, o parte din Macedonia, căđu lui Lizimac, unul dintre generaliĭ luĭ Alexandru. Acest Lizimac vĕđênd că Geţiĭ devin tot maĭ sumeţĭ şi că-ĭ pustiesc ţara, se hotărî să plece în contra lor pentru aĭ bate.

Pe atunci domnea la Geţĭ regele Dromihete. Acesta ştiu să închidă pe Macedoneni aşa de bine in cât să'ĭ facă să moară de foame şi de sete, dacă nu se dedeaŭ prinşi. Dromihete vĕ-

www.dacoromanica.ro

ţênd pe Lizimac in puterea sa, nu voi să şi'l facă duşman, şi'l trată foarte bine. El dădu in cinstea luĭ un prânz foarte strălucit, in care pe dênsul şi pe Macedoneni îĭ slujea în vase de aur, dându-le mâncările cele mai alese; el insă cu Geţiĭ sĕi mâncau in vase de lemn bucate foarte proaste. Intrebând după aceea pe Lizimac, care prînz îĭ plăcuse mai bine, acela al Geţilor pe care 'l vĕduse, saŭ acel al Macedonenilor din care gustase, Lizimac iĭ respunse că acel al Macedonenilor. Dromihete 'ĭ-ar fi zis atunci: „pentru ce dar cauţi să cucereşti o ţară care hrăneşte aşa de răŭ pe locuitoriĭ eĭ?“

Pe la 290 inainte de Hristos, după moartea luĭ Lizimac, năvăliră in ţara Geţilor, şi cu deosebire dincolo de Dunăre, *Celţiĭ*, un popor ce locuia in timpurĭ maĭ vechĭ in Francia de astă-dĭ. Eĭ stricară cu totul puterea Geţilor de dincolo de Dunăre, mărginindu'ĭ numaĭ dincoace de acest fluviŭ. Dară şi Geţiĭ de dincoace de Dunăre avură a se lupta contra unuĭ popor de neam german, *Bastarniĭ*. Un rege get *Oroles*, fiind bătut odată de Bastarnĭ, osîndi pe Geţĭ ca să se culce cu capul în locul picioarelor şi să slujească eĭ pe femeĭ Pe atunci şi Romaniĭ se apropiară de Dunăre, după ce supusese Grecia

www.dacoromanica.ro

şi Macedonia, şi în curând se începură ciocnirile intre Geţi şi Romani care in urmă i-aŭ cucerit.

§ 6.

Dacii

Către acest timp incepe a se ivi la nordul Dunării pogorul *Dacilor*.

Acest popor veni impreună cu Geţii de peste Dunăre, unde locuia maĭ inainte in muntele Rodop.

Dacii începură in curând a predomni asupra popoarelor de la nordul Dunării, maĭ ales sub domnia luĭ *Boerebiste* (90—57 in. Hr.), care rege uni pe Geţi şi pe Dacĭ într'un singur popor şi căută să'ĭ civilizeze maĭ ales cu ajutorul unuĭ profet numit *Deceneus*. Boerebiste însă fu resturnat, şi impărăţia sa se impărţi in patru părţi, ceea ce o slăbi; pe urmă insă unindu-se din nou, reincepură a nelinişti imperiul roman. Impăratul *Cesar* voia să purceadă in contra lor când tocmaĭ fu ucis. Pe timpul luĭ *Domiţian*, alt impărat roman, care trăia cam la vr'o 150 de anĭ după Caesar, domnea la Dacĭ un rege *Duras*, care trecu domnia către un alt Dac maĭ capabil numit *Decebal*.

www.dacoromanica.ro

Decebal cum ajunge la domnie, se apucă de întărit puterea poporului dac, făcênd legături de prietenie cu alte popoare şi atrăgând în ţara luĭ

Decebal

meşteri şi soldaţi romani dezertorĭ care să înveţe pe Dacĭ meşteşugul bătăliei după feliul roman şi arta de a întări cetăţi. Apoĭ atacă provincia romană Moesia (Bulgaria de astă ḑĭ), ucide pe generalul roman *Oppius Sabinus,* apoĭ

www.dacoromanica.ro

pe alt general *Cornelius Fuscus*, luându-i mai multe steaguri. Venind un alt general roman *Tettius Iulianus*, acesta bătu pe Decebal şi porni chiar in contra capitalei sale *Sarmisagetusa*, când Decebal, tăind o pădure întreagă la înălţimea unui stat de om, imbrăcă şi înarmă trunchiurile copacilor, în cât de departe părea a fi o armată numeroasă. De aceasta speriindu-se generalul roman, se retrase. Fiind că tot pe atunci se revoltase Marcomanii, popor puternic din Germania, şi Domiţian se temeă a se bate cu doi duşmani de odată, apoi el încheiè pace cu Decebal cu condiţie ca împărăţia romană să plătească Dacilor un tribut pe an şi să dee lui Decebal meşteri şi învăţaţi Romani, care să urmeze inainte lucrarea incepută de Decebal, intărirea şi civilizarea Dacilor.

Pe atunci însă murind Domiţian impăratul Romanilor cel nevrednic şi slăb, urmă *Traian.* un impărat plin de inimă şi de virtute (94—117 după Hr.) care vedea cea mai mare ruşine pentru impărăţia Romanilor ca să plătească tribut Dacilor, un popor până atunci aşa de mic şi de neinsemnat. Pentru a şterge această ruşine, se hotărî deci a face o mare expediţie in contra

www.dacoromanica.ro

Dacilor, a'ĭ invinge cu totul şi a'ĭ supune pe dânşiĭ impărăţieĭ Romanilor, care supusese atâtea alte popoare.

Traian

§ 7

Istoria pe scurt a Romanilor.

Inainte de a arăta lupta Romanilor cu Dacii, să vedem cine a fost Romanii. Romanii eraŭ un

www.dacoromanica.ro

popor din Italia, care şi trăgea numele de la o cetate *Roma* intemeiată de cel intăiŭ rege al lor *Romulus*. După dânsul urmară alţi şese regi sub care poporul roman, voinic şi rĕsboinic, începu a se intinde prin cuceriri. Fiind insă că poporul era nemulţămit cu domnia regilor, el îi alungă pe la 509 in. Hr. (pe timpul expediţiuneĭ luĭ Darius) şi infiinţă o cârmuire aleasă de popor in fie care an şi alcătuită din doi barbaţi numiţi *Consulĭ*. Sub republică Romaniĭ ne maĭ fiind desbinaţi prin certe din lăuntru, se apucară la luptă cu ceĭ mai mulţi din vecinii lor, bătându-i pe toţi şi intinzîndu-şi necontenit domnia. Aşa bătură întăiŭ pe popoarele din Italia: *Etrusciĭ*, *Samniţiĭ* şi *Greciĭ* din sudul acesteĭ ţări. După aceea se luară la luptă cu cea maĭ puternică cetate de pe atuncĭ, *Cartaginea*, care era foarte tare, maĭ ales pe mare, şi in trei rĕsboae din cele mai crîncene, in care Romaniĭ fură în primejdia cea mai cumplită, izbutiră a bate cu totul pe Cartaginejĭ, le sfărâmară cetatea şi le supuseră ţara. După aceea mai supuseră Romaniĭ *Macedonia*, *Grecia*, *Spania* şi *Asia*. Dar in acest timp poporul de jos din Roma, nemulţămit fiind că nobiliĭ impărţiaŭ numai intre dânşiĭ pământul răpit, de la duşmani se resculară in mai multe

www.dacoromanica.ro

rânduri. Aceste certe despărţiră pe Romani in două părţi: bogaţii şi săraciĭ, intre care se născu în curând un rĕsboiŭ civil care slăbi foarte mult pe Romani. Şefiĭ acestor partiḑi, ajungând în sfârşit a conduce trebile, poporul se deprinse a asculta tot maĭ mult de dênşiĭ, până când unul, *Cesar*, pune mâna pe toată puterea in Roma. Cesar se bătu cu şeful aristocraţilor *Pompeiŭ*, il invinse şi voi să se facă impărat, insă aristocraţiĭ il uciseră. Cesar mai mări imperiul roman prin cucerirea *Galieĭ* (Franţia de astă-ḑi). Luptele reincepură intre *Octávian* şi *Antonius*, până când Octavian bătênd pe Antonius rămase singur stăpânitor cu numele de Augustus şi cu titlul de împărat. După dênsul maĭ urmeaḑă alţĭ impăraţi, sub care Romaniĭ se intind şi mai mult, cucerind *Britania*, *Palestina* şi tĕrile din ḑreapta Dunărei, intre care *Moesia*, (adecă Bulgaria de astă-ḑi) ajungênd imperiul roman astfel vecin cu statul Dacilor, in cât impărăţia romană deveni cea mai mare din lume. Unul din aceşti impăraţi este Traian care avu rĕsboiul cu Dacii.

www.dacoromanica.ro

§ 8.

Expedițiile lui Traian în Dacia.

Traian porni în contra Dacilor în anul 101 după Hr. După ce făcu un pod de plute pe Dunărea, trecu în Dacia pe la Viminacium, unde este astăzi satul Costolatz în Serbia.

Decebal nu se opuse la trecerea Dunării și trimise către Traian o solie de pace, pe care acesta nu o primi. Traian putu pătrunde numai cu mare greutate în lăuntrul Daciei după mai multe lupte crîncene, așa că iarna îl apucă cam pe la jumătate de cale către capitala Daciei, spre care se îndrepta. El se întoarse pentru a petrece iarna în un oraș al Panoniei și în primă-vara anului 102 reîncepu rĕsboiul, bătând pe Dacĭ în o luptă foarte sîngeroasă la *Tapae*. Impăratul fu nevoit a-și rupe însăși hainele pentru a lega rănile soldaților sĕĭ. Decebal trimise atunci o a doua solie către Traian, dintre oamenii cei mai însemnați ai Dacilor, pe care Traian de asemenea o respinse și mai bătu o dată pe Decebal, chiar sub zidurile cetățeĭ sale Sarmisagetuza, prinse pe o soră a regelui și reluă steagurile perdute de Fuscus. Atunci Decebal se hotărî a primì pacea dictată

www.dacoromanica.ro

de Traian, care consta în dărămarea cetăţilor, darea întregului material de răsboiŭ, inapoierea

Soldat Roman din timpul luĭ Traian

tuturor Romanilor ce eraŭ in slujba sa, cu fă-

www.dacoromanica.ro

găduinţa de a nu mai năimi de aceştia pentru viitoarele nevoi, şi in sfîrşit in recunoaşterea

Soldat Roman din timpul luĭ Traian

supremaţiei romane de către Dacĭ. Decebal

www.dacoromanica.ro

căzu in genunchĭ inaintea luĭ Traian şi acesta, mulţămit şi increḑĕndu-se în cuvântul luĭ, părăseşte Dacia, urmat de căpiteniele Dacilor, care mergeaŭ la Roma ca să se roage la sfatul bătrânilor pentru primirea păceĭ incheiate. Traian serbează un triumf in Roma şi este numit *Dacicul*.

Decebal numaĭ se prefăcuse că se supune cererilor impăratuluĭ pentru a indeparta primejdia ce ameninţa pe poporul sĕŭ. De indată ce Traian părăsì Dacia el se apucă de făcut legăturĭ cu alte neamurĭ in potriva Romanilor; restabileşte cetăţile şi începe a bate cu rĕsboiŭ popoarele prietene impărăţieĭ. Atuncĭ Traian se hotăraşte a supune cu totul Dacia şi a o preface in provincie romană. El nu maĭ avea alt gând, şi adese orĭ 'l auzeaĭ jurându-se: „aşa cum vreŭ eŭ să prefac Dacia în provincie romană". Pentru a-şi aduce la indeplinire planul, el puse să se zidească un pod stătător de piatră peste Dunăre prin arhitectul grec *Apollodorus* din Damasc, lângă Turnu Severinuluĭ de astă-ḑĭ, alecăruĭ rămăşiţe se vĕd pană acum. El era aşezat pe 20 de stâlpĭ, pe care se rezemaŭ niştе bolţĭ de o deschidere ca la 170 de picioare,=(52 de metri). Lungimea intreagă a poduluĭ era

www.dacoromanica.ro

de 3570 de picioare=1103 metri. In anul 104 Traian stă in Moesia şi pregăteşte toate pentru rĕsboiŭ. Decebal simţindu-se atât de greu ameninţat trimete solĭ la popoarele vecine pentru a le stârni contra Romanilor; insă in zadar. Vĕdĕnd cĭ nu poate face nimic ast-fel, el intrebuinţă mijloace nu prea cinstite pentru a'şĭ scăpa ţara. El inşelă pe un comandant roman foarte iubit luĭ Traian, *Longinus*, spunêndu'ĭ că voeşte să-ĭ vorbească de pace, puse mâna pe el şi'l ameninţă cu moartea, dacă Traian nu'ĭ va inapoia toată ţara până la Dunăre şi o despăgubire de rĕsboiŭ. Longinus, pentru a scăpa pe domnul sĕŭ din greaua poziţie in care'l pusese viclenia luĭ Decebal, luă otravă şi murì, lăsând pe Traian şi maĭ înfuriat contra luĭ Decebal. Nereuşind cu Longinus, puse pe maĭ mulţĭ fugarĭ să omoare pe Traian, ceea ce isbuti insă tot atât de puţin. Dacii bătuţĭ pretutindenea, se retrăgeaŭ pustiind şi arĭêndu eĭ inşiĭ totul, pentru a nu lăsa in puterea Romanilor de cât un deşert. Vĕdĕnd însă că silinţele lor sunt zadarnice şi că Sasmisagetuza va cădea mânele invingătoruluĭ, căpiteniele care luase în asupra lor apărarea ţĕreĭ, daŭ eĭ inşiĭ foc ora-

şuluĭ lor şi incunjuraţĭ de flacărĭ pun să fiarbă otravă într'un mare vas, din care bênd cu toţiĭ, mor, spre a nu vedea peirea iubiteĭ lor patriĭ, iar Decebal el însuşĭ se străpunge cu sabia, după ce işĭ ingroapă comorile in patul riuluĭ *Sargeţia*. In anul 106 după Hr. Dacia cade in stăpînirea luĭ Traian, care o preface in provincie romană.

CAP. II

DACIA SUB DOMNIA ROMANĂ

§ 9.

Serbările din Roma pentru cucerirea Dacieĭ.

Cucerirea Dacieĭ umplu inimele Romanilor de o bucurie nespusă. Indată ce Traian se intoarse în Roma, el primi felicitărĭ de la toate popoarele din lume păuă şi din depărtatele Indiĭ. Jocurile şi serbările din Roma ţinură 123 de ţile. Dinaintea poporuluĭ luptară 10,000 de gladiatorĭ, nişte robĭ foarte voinicĭ care se luaŭ la trânteală şi se ucideaŭ unĭĭ pe alţiĭ sub ochiĭ poporuluĭ, precum şi 11,000 de fiare sălbatice se sfăşiară între ele saŭ periră în lupte

www.dacoromanica.ro

cu gladiatorii. Aceste petreceri plăceau foarte mult Romanilor; astă-zi însă nu mai sunt învoite, ca unele ce sunt prea sângeroase. Traian ordonă să se bată mai multe medalii pe care se amintea prin o inscripție invingerea Dacilor, din care medalii se află până astă-zi. El zidi in amintirea acestei victorii un oraș in Moesia pe care 'l numi *Nicopolis*, adecă cetatea victoriei, de la un cuvênt grecesc *Niki* care insemnează victorie, care cetate ce află și acum in fața orașului nostru Turnu-Măgurele. Senatul roman adecă sfatul bătrânilor din Roma, pentru amintirea vecînică a faptelor mareluĭ împărat, inălță pe piața din Roma o columnă (un stâlp) de marmură, inaltă de 120 picioare, pe care puse să se sape, mergând de jos in sus și incunjurând columna ca o cordea ce ar fi infășurată imprejurul ei, un șir de tablouri cari reprezentau toate faptele cele mai insemnate ale resboiului, precum, intre altele nenumĕrate, trecerea Dunărei, luptele cu Dacii, cetățile acestora, otrăvirea lor și fuga lor din Dacia. Acest stâlp s'a numit după împăratul pe cate'l serbează *Columna lui Traian* și se află până astă-zi în Roma, capitala Italiei, ca o

www.dacoromanica.ro

mărturisire vie a gloriei lui Traian. De pe dânsa putem urmări pas cu pas expediția lui Traian ca și pe o carte scrisă, și mai ales asupra Da-

Locnitori Daci de pe Columna lui Traian.

cilor, a chipului, îmbrăcămintei și a locuințelor lor căpătăm deslușiri de mare preț.

www.dacoromanica.ro

§ 10.

Colonisarea Dacieĭ.

Maĭ mulţĭ dintre Daciĭ ceĭ marĭ càre scăpasé cu viaţă, né maĭ putând remânea în ţară după cucerirea eĭ de Romanĭ, o părăsiră şi încărcându-şĭ toată averea în cară, eşiră cu dênsa din Dacîa, după cum se poate vedea aceasta pe Columna luĭ Traian, Traian pentru a înlocui poporul dac, atât cel căḑut în rĕsboiŭ cât şi pe cel fugit, aduse Romanĭ din toate părţile impărăţieĭ, şi impoporă oraşele şi satele Dacieĭ, inființând o mulţime de colonĭĭ nouĕ. Aşa in locul Sarmisagetuzeĭ, care fusese ruinată de Dacĭ, Traian zidi colonia *Ulpîa Traiana*, care deveni capitala Dacieĭ romane. Dintre multele cetăţĭ ce Romanĭĭ găsiră saŭ rezidiră în Dacia, şi din care ni s'aŭ păstrat numele a 83, însemnăm câte-va din cele maĭ dé căpetenie: *Praetorium* lângă Braşovul de astă-ḑĭ; *Apulum* la Alba-Iulia, *Napoca* la Cluş, *Ad-mediam* la Mehadia, *Porolissum* la Mojgrad, *Drobetis* la Turnu-Severinuluĭ. Traian aduse colonĭĭ din toate părţile imperiuluĭ roman, maĭ ales din Galia, Spania, Iliria şi Asia minoară, de unde veniră şi unĭĭ coloniştĭ caré vorbeaŭ şi limba grecească pe lângă cea latină.

www.dacoromanica.ro

Din Italia veniră asemenea o mulţime de Romanĭ, atraşĭ prin bogatele mine de aur ale Dacieĭ, în cât numĕrul cetăţenilor romanĭ în Dacia trebue să fi fost foarte mare. Traian inzestră provincia luĭ cu şosele de piatră, din care se vĕd rămăşiţe prin Oltenia pănă in ţilele noastre; apoĭ cu apăducte, canaluri, amfiteatrurĭ in care se dedeaŭ diferite jocurĭ, maĭ ales de gladiatorĭ, temple, mine de aur şi de argint, şi făcu din Dacia una din provinciile cele mai infloritoare ale Imperiuluĭ roman.

Am spus maĭ sus că Dacĭĭ, vĕdêndu-se învinşĭ, aŭ părăsit Dacia. Dar eĭ nu s'aŭ dus cu toţiĭ, ci numaĭ parte din poporul domnitor al Dacilor poate să se fi dus, ca unul ce ura cumplit pe Romanĭ. In ţara lor insă eraŭ maĭ multe alte popoare supuse, precum Geţiĭ ceĭ vechĭ şi altele, care toate vorbeaŭ aceia-şĭ limbă cu Dacĭĭ şi sămănaŭ cu eĭ şi la moravurĭ. Aceste popoare, dintre carele unele chiar făcuse prietenie cu Romaniĭ şi se luptase cu eĭ contra Dacilor, de sigur că nu avură nevoe de a părăsi ţara. Că aŭ rĕmas Dacĭ şi după colonisarea romană ne-o dovedesc maĭ intăĭ multe uume de cetăţĭ dace remase tot ast-fel numite si sub domnia romană precum şi multe nume de riurĭ: Prutul

www.dacoromanica.ro

Siretiul, Argeşul, Oltul, Tisa, Mureşul, etc., şi a căror nume s'ar fi perdut dacă toţi Dacii ar fi dispărut; apoi s'aŭ găsit in Dacia maĭ multe inscripţiunĭ pe pietre de morminte, pe care sunt săpate în limba latină nume dacice precum: Aia, Nando, Andrada, Bituas, Bedarus, şi altele, care poartă fără îndoială un caracter Dac.

Aceste inscripţiunĭ dovedesc nu numaĭ că Dacii n'aŭ părăsit Dacia, dar că eĭ aŭ şi primit in curând limba latină drept a lor, punând-o chiar pe mormintele părinţilor. Romanii prin urmare care fusese aduşĭ aicea de Traian se amestecară în curând cu Dacii şi se formă din acest amestec un popor cu sângele parte dac, parte roman. Limba însă care predomni in Dacia fu acea latină, care întunecă şi covârşi in curând intrebuinţarea celeĭ dacice. Astfel şi Dacii incepură a vorbi şi a scrie latineşte, in cât limba dacică nu lăsă de cât câte-va cuvinte in limba română precum: *barză*, *ghiuj*, *neghiob*, *baciu*, *urdă*, *brânză*, *dulău* ş. a.

§ 11.

Istoria Dacieĭ sub Romanĭ

Provincia Dacia romană nu cuprindea toată regiunea ce aparţinea când-va luĭ Decebal, şi

www.dacoromanica.ro

care alcătuesc ţările române de astăzi, ei numaĭ Transilvania, o parte din Temişiana şi Oltenia. Dacia fu impărţită sub *Hadrian*, urmaşul luĭ Traian, in două părţĭ, una munfoasă in Transilvania de astăzĭ, ceĭ-l'altă maĭ câmpeană în Muntenĭa. Sub un urmaş al acestuiá *Antoninus Pius*, ea fu impărţită in treĭ părţĭ: *Apulensis*, *Porolissensis* şi *Malvensis*, numite aşa de la capitalele lor: *Apulum Porolissum* şi colonia *Malva*. Toate trelele Daciile eraŭ ocârmuite de un singnr magistrat numit *Legatus Augusti*. Moldova şi Muntenia Mare se ţineaŭ numaĭ cu numele de Dacia.

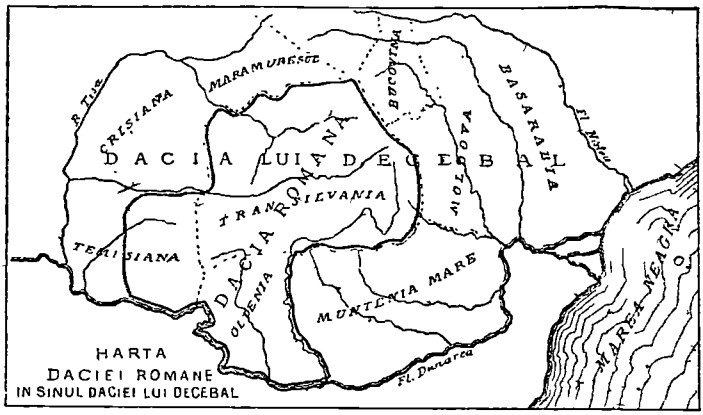

HARTA
DACIEI ROMANE
IN SINUL DACIEI LUI DECEBAL

Această ţară era încunjurată de o mulţime de popoare barbare, care pândeaŭ momentul potrivit pentru a năvăli în ea şi a prăda pe bogaţiĭ eĭ

www.dacoromanica.ro

coloniştĭ. Cât timp vieţui Traian, coloniştiĭ fură lasaţĭ in pace, căcĭ cuceritorul Dacieĭ insufla frică acelor popoare. De îndată însă ce el muri incepură maĭ intăĭ *Sarmaţiĭ*, un popor neam cu Ruşiĭ de astăzĭ, a năvăli in Dacia, prădând şi jefuind. Hadrian, urmaşul luĭ Traian, din cauza mareĭ greutăţĭ de a apăra Dacia şi pentru a scăpa măcar Moesia de năvălirile barbare, voi să părăsască Dacia şi să dărâme podul cel zidit de Traian. El fu întors de la acest gând prin rugăminţele prietenilor seĭ, care îĭ spuseră că ar fi păcat ca să lese atâta mulţime de Romanĭ in prada barbarilor.

Pe la anul 238 d. Hr. se naşte insă un noŭ pericol pentru Dacia in poporul *Goţilor* care incepe a o prăda, şi de care impăraţiĭ romanĭ căutaŭ să se scape prin daruri băneştĭ. Aceste daruri incurajaŭ pe Goţĭ, şi ei impreună cu alţĭ barbarĭ, tot de neam german ca şi dânşiĭ, prădaŭ in fie-care an Dacia. Provincia devenind ast-fel foarte greŭ de apărat, ideea de a o părăsi reveni in mintea unui alt impărat, care o şi puse in lucrare, retrăgând legiuneĭe din ea şi lăsând'o în prada barbarilor. Acest distrugĕtor al lucrăriĭ luĭ Traian a fost împĕratul *Aurelian* care a domnit de la 270—275 d. Hr.

www.dacoromanica.ro

Romanii cum venise in Dacia se aşeḑase aicea şi intemeiase o mulţime de oraşe, se apucase de cultivat pămêntul şi in curând priviră această ţară ca o nouă patrie. Când Aurelian dădu ordin către legiuni ca să părăsască Dacia, el propuse tot-odată şi locuitorilor din oraşe şi de la ţară ca să se retragă impreună cu legiunile in Moesia, dincolo de Dunăre, pentru a nu fi lăsaţi in prada barbarilor. Ceĭ bogaţi care puteaŭ trăi orĭ unde, avênd banĭ, se şi duseră, ceĭ săracĭ însă, şi tot odată ceĭ maĭ numeroşi, care nu puteaŭ părăsi casa şi ogorul lor, fără a se expune uneĭ peirĭ maĭ sigure, de cât acea ceĭ ameninţă din partea barbarilor, nu voiră să se ducă şi rămaseră pe loc. Uniĭ scriitorĭ, pretind că Aurelian când a părăsit Dacia, a strămutat din ea *pe toţi coloniştiĭ* şi că n'aŭ rĕmas in Dacia luĭ Traian nicĭ un Roman; şi dacă astăzĭ se găseşte o aşa de numeroasă poporaţie română in toată Dacia traiană, ea ar fi venit in aceste părţi foarte târḑiŭ, tocmaĭ pe la 1200 după Hr., de peste Dunărea unde o strămutase Aurelian; că prin urmare Ungurii şi Nemţii care aŭ pus mâna pe Transilvsnia inainte de 1200, aŭ maĭ mult drept asupra acesteĭ ţărĭ de cât Românii, care ar fi nişte „veneticĭ“ maĭ noĭ.

www.dacoromanica.ro

Această părere este greşită şi e de datoria oricăruĭ Român a şti pentru ce; căcĭ altfel ar putea crede că el nu este adevĕrat stăpân în ţara sa, de oare ce a fost cuprinsă de Românĭ, după ce pusese mâna pe dênsa alte popoare şi că noĭ suntem prin urmare niştе streinĭ în însăşĭ a noastră ţară. Din contra se poate dovedi foarte temeinic că noĭ nu ne-am strămutat din Dacia de când ne-aŭ aşeḑat Traian în ea până în ḑiua de astă-ḑĭ; că această ţară pe care aŭ cuceriť o de la Dacĭ strămoşiĭ noştri Romanĭĭ, am ţinuť o necurmat, cu toate greutăţile vremilor prin care am trecut.

§ 12.

Dovadă că Romanĭĭ n'aŭ părăsit Dacia.

Afară de împrejurarea arĕtată maĭ sus că Romanĭĭ fiind un popor aşeḑat n'aŭ putut sĕ se strămute, maĭ vin încă în sprijinul părereĭ că eĭ n'aŭ părăsit Dacia următoarele argumente:

1. Când impĕratul Hadrian vroi să părăsască Dacia, generaliĭ sĕĭ il intoarseră de la acest gând, spunêndu'ĭ că *ar fi păcat ca să lese atâta mulţime de Romanĭ în prada Barbarilor.* Prin urmare generaliĭ romanĭ ştiaŭ că cu toată retragerea legiunelor, poporul roman din Dacia

www.dacoromanica.ro

nu o va părăsi; apoi dacă, Romanii nu erau să părăsască Dacia pe timpurile lui Adrian, pentru ce ar fi părăsit'o pe acele ale lui Aurelian?

2. Românii se îndeletnicesc şi astă-zi mai ales cu plugăria, care pentru a se desvolta cere numai de cât proprietatea de pământ. Faptul că ei se dedau numai cât cu mare greu la alte trebi, dovedeşte că ei in tot d'auna au fost proprietari de pământ. Dacă ar fi venit mai târziu în ţările ce le locuesc astă-zi, ar fi găsit pământul acestora împărţit între alte popoare, şi ei ar fi trebuit sau să intre slugi, sau să s'apuce de negoţ, precum a făcut'o bună oară Ţiganii şi Evreii ce au venit mai târziu prin ţările noastre. Toţi proprietarii de pământ de naţiune străină ce se află în România şi-au dobândit proprietatea lor de la un Român; în cât de aici se naşte convingerea că proprietatea a fost în tot-d'auna în mânele Românilor, că deci ei n'au părăsit nici o dată locuinţele lor, ci au stat în ele de la colonisarea lui Traian, moştenind din tată în fiu pământurile ce le au fost împărţite atunci.

3. Românii au păstrat până astă-zi numele mai multor locuri şi rîuri, care se numeau tot ast-fel încă înainte de a se aşeza Romanii în Dacia, aşa găsim:

www.dacoromanica.ro

Prutul—Pyretus, *Tisa—Tisia*, *Mureşul—Marisia*, *Temeşul—Tibiscus*, *Argeşul—Ordessus*, *Jiul—Gil*-pil, *Siretul—Siarantos*, *Bersava—Bersovia*, *Motrul—Amutria*, *Someşul—Samus*, *Mehadia—Ad Mediam*, *Ompoiul—Ampelum*, *Lotrul—Arutela*, *Severinul* şi *Caracalul* care vin de la numele imparaţilor romanĭ Severus şi Caracalla etc.

Dacă Românii ar fi fost duşi din ţara lor, cine ar fi păstrat acele denumirĭ strĕmoşeştĭ şi dacă s'aŭ întors în Dacia tocmaĭ peste 1000 de anĭ, cum de şi-aŭ putut aduce aminte de ele? Eĭ aŭ trebuit să remână pe loc pentru a primi aceste denumirĭ de la popoarele ce le dăduse maĭ înnainte şi a le păstra până astă-ḑĭ.

4. Vom vedea maĭ la valc că statele Munteniei şi a Moldoveĭ aŭ fost întemeiate de nişte colonii de Românĭ veniţĭ din Făgăraş (Transilvania) şi Maramureş. Dacă Românii ar fi ocupat ţĕrile ce le locuesc astă-ḑĭ *venind de peste Dunăre*, eĭ s'ar fi oprit de la început în calea lor în şesul ce se întinde la poalele Carpaţilor, Muntenia şi Moldova, şi numaĭ cât maĭ târziŭ s'ar fi urcat peste mănţĭ in Transilvania. Din potrivă se constată că Românii aŭ locuit intăĭ munţii Transilvaniei şi apoĭ de aicĭ s'aŭ co-

www.dacoromanica.ro

borit către ses in Muntenia şi Moldova. Prin urmare ei n'aŭ venit de peste Dunărea, ci aŭ locuit totdeauna in cuprinsul vechiĭ *Daciĭ romane*.

CAP. III

DACIA ÎN TIMPUL NĂVĂLIREI BARBARILOR

§ 13

Năvălirea Goţilor.

Cu anul 375 d. Chr. începe o nouă epocă în istoria lumeĭ, însemnată prin aceea că o mulţime de popoare barbare năvălesc în provinciile imperiului roman pentru a le prăda şi jefui. În timpul acesteĭ năvăliri imperiul roman, care era prea mare, se împărţi în două părţi, pentru a se apăra maĭ bine.

Jumătatea imperiuluĭ numită *Imperiul de Apus*, care consta din Italia, Galia, Britania, Spania şi Africa căḑu sub barbarĭ la 476 d. Hr. Cea-l-altă parte numită *Imperiul de Răsărit*, compusă din Macedonia, Grecia şi Asia, maĭ ţine încă vr'o mie de anĭ, prefăcându-se într'un imperiu grecesc, din cauză că în acele părţi eraŭ numaĭ Grecĭ. Imperiul de Răsărit cade sub Turcĭ la anul 1453.

www.dacoromanica.ro

Cei întâi barbari cari năvăliră fură *Goţii*. Aceştia erau un popor de neam german. Ei începură a prăda Dacia încă de la 238 şi silesc pe împĕratul Aurelian să părăsască provincia lui Traian. Goţii însă nu se aşeḑară statornic în Dacia nici după ce Romanii o lăsară în prada lor, ci ei locuiau tot in vechea lor patrie, Basarabia de astă-ḑi, de unde pătrundeau foarte des atât peste Dunăre in imperiul roman cât şi în Dacia, prin pasul Turnului Roşu.

Goţii se impărţiau in două popoare: Vizigoţii sau Goţii de apus, ce locuiau în apropiere de Dacia şi Ostrogoţii sau Goţii de răsărit, aşeḑaţi cătră fluviul Nipru. Vizigoţii fură întorşi la creştinism încă de pe când locuiau in Basarabia, de un Got anume Ulila, care, fiind crescut într'o monastire grecească şi călugărit aicea, propovedui creştinismul în sinul poporului sĕu. El traduse pentru acest scop Biblia şi Evanghelia în limba gotică. Goţii fură siliţi să'şi părăsească locuinţele lor când veniră asupra lor Hunii.

§ 14

Năvălirea Hunilor, Gepizilor, Avarilor şi Slavilor

Hunii alungară pe Goţi din locuinţele lor, şi luându-se după ei, trecură peste Dacia cătră

www.dacoromanica.ro

apusul Europei. Acești Huni, strămoșii Ungurilor, erau înfiorători la vedere. Ei aveau capul mare, trupul scurt, brațele și picioarele puternice. Barbă nu purtau de loc, fiind-că de mici copii le tăiau obrajii cu un fer pentru a împiedeca creșterea părului. Ei duceau o viață dobitocească; nu fierbeau carnea, ci o mâncau de crudă, ducând'o câte-va zile sub șelele cailor, pentru a o mai înmuia. Ei nu știeau ce este o casă, și când intrau în câte una, se temeau să nu cadă peste dânșii. Ei se îmbrăcau în haine de lână făcute de femeile lor și pe deasupra aruncau niște piei crude de animale. Ei nu le desbrăcau până nu se rupeau pe dânșii de murdărie și putrejune; erau atât de rău încălțați în cât nu puteau să umble pe jos ci numai călare; de aceea cumpărau, vindeau, mâncau, beau, ba chiar și dormeau tot de-călare. La luptă aveau obiceiu de a se repezi ca niște turbați dând țipete înfiorătoare; săgețile le aruncau cu o dibăcie neauzită, și ele erau înarmate numai cu un os ascuțit. Hunii erau cu totul nomadi, ducându-și femeile și copiii in căruțile lor și semănau in de obște cu vechii Sciți, cu deosebire numai că erau mai barbari.

Acest cumplit neam de oameni au trecut nu-

www.dacoromanica.ro

Năvălirea Hunilor 4

www.dacoromanica.ro

mai cât pe la noi, fără a se opri mult timp. Ei se aşeḑară in Panonia dincolo de Tisa, unde in curând înfiinţară o împărăţie de care se cutremura toată lumea, impărăţia lui *Atila*, „biciul lui Dumneḑeŭ“. Acest imperiŭ se intindea spre sud pănă la Dunăre. După anul 453, în care moare Atila, imperiul Hunilor se desface, şi ei dispar din Europa, întorcêndu-se rămăşiţele lor iar in stepele Asiei de unde eşise.

Gepizii locuiaŭ oare-când la nordul Panoniei, pe lângă riul Vistula şi fură supuşi de Huni. La moartea lui Atila, ei scuturară jugul Hunilor, şi se aşeḑară in partea dintre Tisa şi Dunărea, care se numeşte Temişiana. De aice ei trec in Dacia aureliană unde intemeiază o domnie care ţine vr'o sută de ani, şi apoi este distrusă de *Longobarḑi*. Aceşti Gepizi, tot de neam german, vin prin urmare numai foarte scurt timp şi numai într'o mică parte a ţĕrei in atingere cu Românii.

Un alt popor, care insă domni un timp destul de indelungat peste toată Dacia, fură *Avarii*, de acelaşi neam cu Hunii şi semănându-le în totul la moravuri. Ocupând Dacia la 555 d. Hr., ei trimit la Constantinopole să ceară de la impăratul ca să facă present Caganului, adecă regelui lor,

www.dacoromanica.ro

un pat de aur şi un elefant, ca să vadă asemenea lucruri, de care Avarii nu mai vĕduseră. Aceşti Avari ţin în stăpânire ţĕrile noastre vr'o 250 de ani, până la 797 d. Hr. când *Carol cel Mare* impăratul Francilor vine impotriva lor, îi bate şi-i respinge iarăşi in pustiurile Asiei. De şi aŭ stăpânit Dacia, n'aŭ locuit in ea, ci tot in Panonia. Aici îi întâlneşte Carol cel Mare şi'i bate de'i stinge.

Impreună cu Avarii apar şi *Slavii* in ţĕrile române. Această năvălire este cea mai însemnată, căci ei fiind de un neam mai apropiat cu Daco-Romanii de cât ceialalţi barbari, se putură amesteca mai uşor cu dânşii; apoi Slavii nu remaseră nomadi, ci se aşedară intre Daco-Romani. Din această viaţă a lor mai strînsă cu poporul băştinaş al Daciei se născu o înfrăţire mai mare cu el, din care se explică mulţimea cuvintelor slavone din limba română.

§ 15

Bulgarii şi imperiul româno-bulgar.

Pe la 493 d. Hr. se arată alt neam de barbari de aceeaşi rasă cu Hunii şi Avarii, anume *Bulgarii*. Ei trec Dunărea şi la 502 incunjură Constantinopolea. Avarii insă cari pé atunci erau

www.dacoromanica.ro

tari şi mari îi supun. Pe la 640 ei scutură jugul Avarilor sub ducele lor *Cubrat*, care murind, împarte domnia intre cinci fiĭ ai sĕi. Dintre aceştia unul *Asparuch* trece Dunărea şi se aşadă acolo intre Slavoniĭ cari ocupaseră mai de mult timp acele ţĕri. Bulgariĭ se slavonesc in curând şi primesc în totul limba slavonă. Fiind însă că eĭ cucerise acea ţară, aŭ rămas asupra eĭ numele de *Bulgaria*, pe care 'l păstrează până astă-ḑi.

Pe la 862 domneşte asupra Bulgarilor un rege numit *Bogor*, care, trecând la religia creştinească, îşĭ dă silinţele cele mai mari spre a întoarce la Creştinism pe tot poporul sĕŭ. Creştinizarea Bulgarilor se făcu de cătră ceĭ doi vestiţi apostoli aĭ Slavonilor: Metodiu şi Ciril, care după ce invăţase in şcolile bizantine, propoveduise creştinismul la popoarele slavone, între altele şi la Bulgari. Bogor regele Bulgarilor creştinizându-se luă numele de Mihail. Metodiu şi Ciril pentru a puteà răspândi mai uşor creştinismul intre Slavoni, imitase pe Ulfilas, traducând cărţile religiei creştine in limba veche slavonă, de care se apropie mai bine limba sîrbească de aḑi. Bulgariĭ însă îşĭ intind dominaţia in curând şi pe malul stâng al Dunărei unde locuiaŭ Românii. Fiind aceştia supuşiĭ Bulgarilor, ei primesc bi-

www.dacoromanica.ro

serica bulgară ca a lor, *şi astfel limba slavonă devine limba bisericeĭ la Românĭ*, remânând la eĭ ca atare până pe timpul lui Vasile Lupu şi Mateiŭ Basarab. Fiind că biserica noastră era supusă celeĭ bulgăreştĭ, apoi mitropoliţiĭ noştriĭ se sfinţiaŭ la *Ohrida*, capitala regatuluĭ şi reşedinţa patriarchuluĭ bulgar. Fiind limba slavonă aceea a bisericeĭ noastre a trebuit să devină şi limba oficială a statuluĭ, ca una ce era singură scrisă şi cetită.

Bulgariĭ intemeind impărăţia lor peste Dunăre, se uniră cu Românii din Macedonia pentru a se lupta contra impăraţilor din Constantinopole. Chiar la începutul domnieĭ Bulgarilor dincolo de Dunăre, intâlnim numele a maĭ multor ducĭ bulgarĭ care par a avea un caracter românesc precum: Sabin, Pagan.

Dar Românii joacă un rol mult maĭ însemnat in istoria Bulgarieĭ in *Imperiul româno-bulgar* intemeiat la 1185 de fraţiĭ Românĭ *Petru* şĭ *Asan*. Sub conducerea lor Bulgariĭ impreună cu Românii ocupă castelele din muntele *Emus* (astăzĭ Balcânii). La 1197 urmează în tron *Ioniţă* până la 1207, care este felicitat de Papa Inocenţiu al III-lea din Roma, şeful bisericeĭ catolice, *pentru obârşia sa romană* şi iĭ propune să pri-

www.dacoromanica.ro

mească catolicismul. Ioniţă cere de la Papa ca să'l încoroneze rege al Valahieĭ şi Bulgarieĭ, ceea ce Papa face prin un sol trimis anume, în 15 Noembre 1204. Acest Ioniţă bate şi prinde pe impăratul latin din Constantinopole, Balduin de Flàndra.

Luĭ îĭ urmează *Borilă*, apoĭ *Ioan Caliman Asan* la 1241. După aceştĭ domnitorĭ din dinastia română urmează o dinastie bulgărească, sub care impărăţia este sfărămată de *Turcĭ* în bătălia de la *Cossova* 1389.

§ 16.

Ungurĭĭ, Peceneghĭĭ, Cumanĭĭ şi Tătarĭĭ.

Ungurĭĭ cari sunt de acelaşĭ neam cu Hunĭĭ, Avarĭĭ şi Bulgarĭĭ, vin de lângă rîul Volga din fundul Rusieĭ, şi se aşază în ţara numită pe atunci *Ateluzu*, între Nipru şi Siret la 830. Eĭ se duc în mai multe rânduri în Apusul Europeĭ pentru a prăda impărăţia Francilor. Intr'un rând, pe când bărbaţiĭ se dusese după acele prădăciuni, iar acasă rămăsese numaĭ bătrânĭ, femeĭ şi copiĭ, veniră Bulgarĭĭ şi cu alt popor, Peceneghiĭ, şi pustiară Ateluzu. Ungurĭĭ vĕdênd că în această ţară nu sunt siguri, se sculară cu toţiĭ şi se duseră pe lângă Chiev, prin jurul Carpa-

www.dacoromanica.ro

ţilor, in Panonia, adecă în Ungaria de astă-ḑi. De aici, fiind vecini cu Transilvania, pătrunseră in ea, bătură acolo pe ducele Românilor *Gelu*, care vroi să se opună cucerirei lor, şi puseră mâna pe Transilvania. Pe la anul 1000 domnea asupra Ungurilor Stefan I, care îi intoarse la catolicism, pe când Românii din Transilvania păstrară religia răsăritului cu limba slavonă ca limbă a liturghiei.

Ungurii pretindeaŭ insă a stăpâni şi Muntenia şi Moldova, dar aceste pretenţii nu le putură nici o dată realiza, după cum vom vedea mai la vale.

Pe la anul 900 veniră peste aceste ţĕri poporul *Peceneghilor*, earăşi de neam hunic. Ei impreună cu Românii, care trăind de atâta timp alăturea cu barbarii se deprinsese cu ei, treceaŭ adese ori Dunărea şi prădaŭ imperiul bizantin. Este foarte însemnat că de la Peceneghi ne-a rămas in Muntenia o localitate cu numele de *Peceneaga*, ceea ce dovedeşte incă o dată că Românii pe timpul Peceneghilor trebue să fi ocupat aceste ţări, căci alt-fel nu înţelegem cum de acest rîuşor a păstrat asemenea nume până în ḑilele noastre. După Peceneghi veniră pe la 1050 *Cumanii*, de acelaşi neam cu dânşii, de la care

www.dacoromanica.ro

se trag numirile de *Coman*, *Comăneşti*, *Comarniţa*, *Comana*, etc., etc., care dovedesc acelaş lucru ca şi Peceneaga. In sfârşit pe la 1241 venirĕ *Tătariĭ* tot de un neam cu ceĭ-l'alţĭ, cari sunt ceĭ de pe urmă năvălitorĭ în ţĕrile noastre. Tătariĭ reinoirĕ timpurile Hunilor. Eĭ se revărsara ca un potop peste aceste ţĕri, trecurĕ apoĭ in Ungaria şi resturnară pe regele de acolo, stăturĕ vr'o câţĭ-va anĭ prin părţile noastre, şi apoĭ se retraseră. Tatariĭ insă nu se duseră pentru tot-d'auna. Stăpânind eĭ partea de sud a Rusieĭ, veneaŭ mai in fie-care an de prădaŭ ţările române, şi prădăciunile lor se urmăriră până la sfîrşitul veaculuĭ lrecut. De la aceste repetate prădăciunĭ a rĕmas zicerea: „că nu daŭ Turcii nicĭ Tatariĭ“.

§ 17

Viaţa Românilor in timpul năvălirilor.

In acest timp plin de neastâmpăr, Românii se îndeletniceaŭ numaĭ cu traiul de toate ţilele, căutând sâ aibă ce mânca şi ce bea ca să trăiască de aţĭ până mânĭ; dar să caute a învĕţa ceva, a se ocupa de meseriĭ saŭ de negoţ, aceasta nu o puteaŭ face, aşteptându-se în fie-care moment să fie prădaţĭ şi jefuiţĭ de un soiŭ de bar-

www.dacoromanica.ro

barî saŭ de altul. De aceea poporul român în timp de aproape 1000 de anî câţî aŭ trecut de la venirea Goţilor până la venirea Tatarilor (270—1241) n'a putut face nici un pas inainte în desvoltarea sa, ba chiar ajunse într'o stare mai rea; căci pe când aŭ venit Goţii l-aŭ găsit locuind in oraşe numeroase şi frumoase, inzestrate cu şosele, amfiteatrurî, băi, ştiind a scrie şi a ceti, şi trăind intr'un mod civilizat. Venind barbariî peste el, toată civilizaţia lui se ruină; oraşele, şoselele şî cele-l-alte lucrărî se stricară şi nu se maî zidiră altele nouă; Românii uitară a scrie şi a ceti, şi căḑură şi eî intr'o barbarie mai tot atât de mare ca şi popoarele care veniseră peste dânşiî.

Această vecinică năvălire a făcut prin urmare cel maî mare rĕŭ Românilor; căcî in loc ca eî să meargă inainte aŭ dat inapoî. E o adevĕrată minune cum aŭ putut să mai rămână cu viaţa după atâtea suferinţe; ba încă să-şî păstreze limba strămoşilor cu o curăţenie neauḑită, şi să se eonsidere pe sine tot ca Românî, adecă strănepoţi ai Romanilor. Aceasta se explică prin maî multe împrejurărî: intâiŭ, cei mai mulţi dintre barbari eraŭ nomaḑî în cât eî nu se aşeḑară printre Românî. Al doilea, cei mai muiţi barbarî

www.dacoromanica.ro

eraŭ păgânĭ, ceea ce impedeca căsătoriile lor cu Româniĭ. Al treilea, Românul se credea o natură maĭ superioară, care nu vroea să-şĭ mânjească sîngele, amestecându-se cu asemenea fiinţe. In sfârşit Românii retrăgându-se în munţĭ inaintea năvălirilor, păstrară in ascunsurile lor limba şi obiceiurile strămoşăştĭ.

Acèste năvălirĭ repetate nu putură insă lăsa neatinsă naţionalitatea română. Ele aduseră maĭ multe elemente strĕine in limba, obiceiurile şi moravurile poporuluĭ român.

Popoarele ce aŭ venit peste Românĭ în timpul năvălireĭ fură de trei neamuri: *Germanĭ*, precum Goţiĭ şi Gepiziĭ, *Slavĭ* şi *Mongolĭ*, aceştia din urmă represintaţi prin şepte popoare: Hunĭĭ, Avariĭ, Bulgariĭ, Ungurĭĭ, Peceneghiĭ, Cumanĭĭ şi Tatariĭ.

De la Germanĭ ne-aŭ remas inriurirea cea maĭ slabă; se pare că s'aŭ pâstrat de la eĭ un singur cuvênt in limba română: *cocostârc* care şi acesta este gotic numaĭ cât în finala sa *stârc* de la cuvântul *stork* (astă-ţĭ *storch)* pe când începutul cuvêntuluĭ *coco* vine de la latinescul *ciconia*. Se maĭ crede a fi gotic şi numele *Moldova*. Slavoniĭ aŭ avut inriurirea cea maĭ puternică asupra poporuluĭ român. De la ei ne-aŭ rămas

www.dacoromanica.ro

o mulţime de numirĭ geografice precum: *Bistriţa*, *Tecuciul*, *Ialomiţa*, *Prahova*, *Ilfovul*, *Dîmboviţa*, o mulţime de derivate din *Cerna* precum: Cerneţĭ, Cernăuţĭ, Cernica şi apoi multe cuvinte intrebuinţate in vorbirea zilnică, care se urcă la o a treia parte a intregei limbĭ, precum: *smântână*. *brad*, *gard*, *noroc*, *prost*, *plug*, *groapă*, *glod*, *lopată*, *grindă*, etc.

Neamurile mongole aŭ lăsat de-asemenea vr'o 200 de cuvinte in limba română precum: *aldămaş*, *aprod*, *barabulă*, *bumb*, *ceatlăŭ*, *gînd*, etc.

In moravurĭ inriurirea slavă a pătruns precum se vede din credinţa in *Rusalii*, şi din câte-va obiceiurĭ la nunţĭ şi la înmormântărĭ.

Cu toate aceste amestecurĭ pe care poporul român le-a primit de la naţiunĭ străine, la care se adaug mai târdiŭ şi înriuririle *turcească*, *grecească* şi *franceză*, el a rămas tot un popor de viţă *romană*, pentru că toate aceste elemente străine aŭ fost romanizate, ast fel că el numaĭ cât s'a imbogăţit din contopirea lor în sinul sĕŭ, fără a se atinge esenţa naţionalităţiĭ sale.

§ 18

Starea ţĕrilor române in timpul năvălirilor.

Moldova cu toată năvălirea cea cumplită la

www.dacoromanica.ro

care era expusă, fiind mai ales in calea barbarilor, se vede incă in timpurĭ destul de vechĭ inzestrata cu câte-va oraşe care făceaŭ un negoţ foarte insemnat. Ast-fel intr'un document de la 1134 se pomeneşte despre un principat al *Bârladuluĭ* sub principele *Ivanco Rotislavovicĭ*, care cuprindea in sine oraşele Bârladul, Tecuciul şi Galaţiĭ, numiţĭ pe atunci *Haliciul mic*, precum şi alte oraşe. Acest principe dă voe locuitorilor de peste Dunăre care vor veni în ţară să neguţătorească cu mărfurĭ, să plătească vama o dată numaĭ şi in orĭ ce oraş. Din acest document înţelegem cum de s'aŭ întemeiat oraşe în Moldova in timpul năvălireĭ. Barbariĭ, orĭ cât de selbaticĭ eraŭ eĭ, aveaŭ nevoe de deosebite lucrurĭ, şi neguţătorĭĭ din ţările străine ştiind aceasta, veneaŭ in Moldova pentru a le vinde mărfurile lor; ast-fel se intemeiară oraşele moldovene. Principele Rotislavovicĭ era supus regatuluĭ *Galiţieĭ*, numit pe atunci Haliciul, de unde pare a se fi intemeiat şi oraşul *Haliciul mic* numit astă-ḑi *Galaţiĭ* în sudul Moldoveĭ. Nordul Moldoveĭ care era aşeḑat între principatul Bârladuluĭ şi regatul Galiţieĭ era fără îndoială stăpânit direct de acesta. Din stăpânirea Galiţieĭ asupra Moldoveĭ trag Polonĭĭ in urmă dreptul

www.dacoromanica.ro

lor la supremaţie asupra acesteĭ ţĕrĭ. Galiţia anume căzu sub Poloni la 1347 sub regele lor Cazimir II. Moştenind ei toate drepturile Galiţieĭ, aŭ pretins şi la dreptul de supremaţie asupra Moldoveĭ pe care Galiţia îl avea maĭ dinnainte. Dar acel principat al Bârladuluĭ dispăru impreună cu puterea Galiţieĭ asupra nordului Moldoveĭ in năvălirea *Tatarilor*, cari răsturnă tot ce întâlni inaintea eĭ. Moldova astfel rămase iarăşi fără stăpân, şi se putu intemeia în ea o domnie neatârnată de cătră niştе Romînĭ veniţi din Maramureş.

Pe timpul năvălireĭ tătare, Muntenia nu era constituită intr'un singur stat, ci era compusă in partea eĭ cea locuită, din maĭ multe ţărişoare. Unele din aceste precum *ţara Severinuluĭ*, *chinezatul luĭ Ioan*, *chinezatul luĭ Farcaş* eraŭ cu totul supuse regeluĭ unguresc; altele precum *ţara luĭ Seneslau* aşeḑată dincoace de Olt in Muntenia Mare, *ţara voevoduluĭ valah Lirtioiu* şi *ţara Litfeĭ*, in Oltenia, eraŭ numaĭ sub supremaţia Ungurilor. *Bela IV* regele Ungurilor pentru a apăra întrările Transilvanieĭ despre Muntenia de năvălirĭ, chiamă la 1247 pe *cavalerĭĭ din Ierusalim* spre a-ĭ aşeḑa in aceste părţĭ şi le dă in deplină stăpânire ţara Severinuluĭ cu

www.dacoromanica.ro

chinezateţe luĭ Ioan şi Farcaş, lasă din contra pe celelalte treĭ ţărişoare sub domnitoriĭ lor, dând cavalerilor din Ierusalim numaĭ jumĕtate din veniturile lor. Aceştĭ cavalerĭ nu veniră însă nicĭ o dată să iee in stăpânire ţĕrile dăruite lor, fiind că Romaniĭ nu-ĭ îngăduiră. Din această stăpânire închipuită a Ungurilor asupra Munteniei, trag eĭ pe urmă pretenţiile lor la un drept de supremaţie asupra acesteĭ ţĕrĭ.

Pe atuncĭ peste Carpaţi, Ungurii întinzîndu-şĭ domnirea asupra Temişianeĭ, Crişianeĭ şi a Daciei centrale (partea cea mai mare a Transilvaniei) rămăsese ca ducate mai neatârnate numaĭ *Maramureşul* şi *Făgăraşul,* unul cătră meaḑă noapte, cel l-alt cătră meaḑă-ḑi. In aceste Românii retrăgându-se necontenit dinaintea dominaţieĭ ungureştĭ, ele ajunseră a fi foarte impoporate. Ne mai încupând Românii in aceste ţĕrişoare, şi fiind prigoniţĭ pe de altă parte de Unguri, pentru că nu primiaŭ religia catolică, de la o vreme se hotărâră a se coborî de la munte la câmpie, unde era destul loc slobod şi ne locuit, anume în Moldova şi Muntenia Mare. Aicĭ inaintând eĭ sub ducĭ inimoşĭ, aŭ infiinţat principatul Munteniei şi acel al Moldoveĭ, care înfiinţare se numesce in limba veche *descălecare*, fiind că Românii când trecură peste muntĭ veniră călări.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II. ISTORIA MEDIE

(1290—1633)

CAP. IV.

ISTORIA MUNTENIEI DE LA DESCĂLECARE PÂNĂ LA MOARTEA LUI VLAD ŢEPEŞ

§ 19

De la descălecarea Munteniei până la Mircea cel Mare.

Românii, cari se retrăsese in timpul năvălirilor in munţii Transilvaniei, şi de aice apoi începuse a se coborî către şesul aceleĭ ţĕrĭ, după ce Slavii se aşezase aicĭ, sunt nevoiţi la venirea Ungurilor, din cauza asupririlor, să părăsască în parte Transilvania şi să se coboare pe coastele cestelalte ale Carpaţilor şi anume aceĭ ce trăiaŭ in ducatul Făgăraşuluĭ se coborîră in Muntenia. Pe la 1290 spune tradiţia că aŭ venit *Radu Negru* cu o ceată de Românĭ de peste munţi şi aŭ intemeiat scaunul domnieĭ la Câmpu Lung, aproape de munţi. Descălecarea statelor

www.dacoromanica.ro

române nu trebue înţeleasă aşa că acuma pentru prima oară s'ar fi aşezat locuitorĭ in aceste părţi, ci numaĭ că s'a înfiinţat unitatea de domnie. Aşa se ştie că atât Moldova cât şi Muntenia erau locuite înainte de descălecare (veḑĭ § precedent); totuşĭ coborîrea Românilor din munţĭ in Muntenia şi Moldova nu este o cucerire cu sabia; eĭ par a se fi stabilit pe cale pacĭnică in mijlocul poporaţiuneĭ româneştĭ ce locuia prin Moldova în părţile muntoase, şi apoĭ elementul românesc lăţindu-se asupra şesuluĭ, desnaţionalizâ aicĭ pe acel slavon ce'l intâlni in cale.

După Radu Negru care poartă in documente şi numele de *Tugomir Basarab* şi care puse temeliile statuluĭ muntean, urmează fiul său *Ivancu Basarab* apoĭ fratele acestuia *Alexandru Basarab*, care domneşte de la 1320—1360. După dânsul vine *Vladislav Basarab*, apoĭ *Radu al II-lea Basarab*, *Dan Basarab* şi *Mircea I cel Mare Basarab* 1386—1418.

La inceputul istorieĭ domnieĭ muntene, vedem o vecĭnică luptă contra Ungurilor; căcĭ aceştia pretindeau că Muntenia le este supusă, şi domniĭ eĭ refuzau această supunere, şi cu deosebire nu voiau să plătească tributul pe care'l cereau regiĭ ungureştĭ. Ast-fel pe timpul luĭ Alexandru

www.dacoromanica.ro

Basarab, *Carol Robert Neapolitanul*, domnul unguresc, năvăleşte în Muntenia, insă lipsindu'ĭ în curând hrana şi fiind lovit de Alexandru în strâmtorile uneĭ păduri, fu bătut foarte tare, perzind o mulţime de oaste şi numaĭ cu mare greutate scăpă fugind in Transilvania. *Ludovic*, urmaşul luĭ Carol Robert, voind să răsbune această cădere, intră in Muntenia, dar şi el fu bătut de Alexandru. Auzind că după moartea luĭ Alexandru s'a suit pe tronul Munteniei, prin alegerea poporuluĭ, fiul său *Vladislav*, Ludovic regele Ungarieĭ s'a supărat foarte mult şi a chemat la arme pe Unguri în contra sa. Dar maĭ pe urmă, după cât se vede in urma unei lupte nehotărîte, se impacă cu Vladislav, care'l ajută într'un resboiŭ in contra luĭ *Sisman*, regele Bulgarieĭ. Cu toate aceste mai târziŭ earăşĭ izbucneşte rezboiul intre Vladislav şi Ludovic, şi Vladislav trecând Dunărea, alungă din Vidin ostaşiĭ ungureştĭ, inapoind această cetate cumnatuluĭ său *Straşimir*, regele Bulgarilor. Pe acest Vladislav s'a incercat să 'l catolicească papa de Roma, Urban V, insă in zadar.

www.dacoromanica.ro

§ 20.

Mirceă cel Mare.

Doĭ anĭ după suirea luĭ Mircea in scaun, văzând el pericolul din partea Turcilor face o legătură pe deplină egalitate cu craiul unguresc *Sigismund*, in care se spune intre altele că Mircea să meargă in persoană in contra Turcilor atuncĭ când şi regele va merge in persoană şi se trimită numai oşti atuncĭ când şi regele nu va putea eşi la luptă; să dee luĭ Sigismund zaharea (mâncare pentru oştĭ) pe bani şi altele de aceste. Pe atuncĭ Turcĭĭ inaintaŭ necontenit. Popoarele din apusul Europeĭ şi anume Francezĭĭ, vĕzând primejdia ce ar veni asupra tuturor, dacă Turcĭĭ ar isbuti în răsărit, se uniră cu Ungurĭĭ şi cu Mircea cel Mare şi se bătură cu Turcĭĭ la *Nicopoli*, dară fură cu toţiĭ invinşi in anul 1396. Mircea ceruse să i se lese luĭ să inceapă bătălia, ca unul ce ar cunoaşte modnl de luptă al Turcilor. Francejiĭ se opuseseră amenințând cu retragerea lor, dacă nu li s'ar incuviința onoarea primuluĭ atac. Rezultatul fu deplina zdrobire a oştirilor creştine. *Rajazet I* pentru a pedepsi pe Mircea, trecu in ţara Muntenească, dar lovit de Mircea, fu silit a trece inapoĭ Dunărea.

www.dacoromanica.ro

Bajazet, fiind prins după aceea de *Timur-Lenk*, chanul Mongolilor, moare după puţin timp. El lasă trei copii: *Soliman*, *Mahomet* şi *Musa* care se luară la luptă intre ei pentru domnie, Mircea ajută lui Musa a deveni sultan şi dobândi de la el ca multămită pentru asemenea ajutor mai multe părţi de teritoriu şi cetăţi pe malul drept al Dunărei, între altele şi Dobrogia, in cât Mircea se putea numi in documentele sale domn pe ambele laturi ale Dunărei până la marea cea mare. Din nenorocire pentru Mircea, Musa este răsturnat, şi inlocuit cu Mohamed II, duşmanul lui Mircea. Acesta trimite o oaste foarte mare care cuprinde Severinul şi zideşte o cetăţue în Giurgiu in care pune garnizoana turcească. Vĕdĕnd Mircea că nu poate scăpa alt fel de Turci se hotărăşte a li se închina, plătindu-le peşcheş (dar) pe an 3000 de galbeni cu condiţiile următoare: ţara îşi păstrează in totul neatârnarea ei, îşi alege domnitorul; păstrează dreptul de a declara rĕsboiu şi de a incheie pace. Turcii n'aŭ voe a se aşeda in ţară şi a face geamii. Turcii după aceasta cer sporire de tribut şi 500 de copii în corpul Ienicerilor. Mircea refuză şi năvălind Turcii asupra sa, îi bate intr'o mare luptă la *Rovine*, fugărindu-i până lângă Balcani, in cât Muntenia

www.dacoromanica.ro

rĕmâne tot in condiţiile tractatului incheiet.

In timpul luĭ Mircea cel Mare cade activitatea cea insemnată a călugăruluĭ sîrb sfântul Nicodim pentru sporirea şi intemeerea religiei creştine in forma ei slavonă în ţara Muntenească. Nicodim era născut dincolo de Balcanĭ de un tată grec şi o mamă sîrbă. El părăseşte părinţiĭ sĕĭ şi devine călugăr, trece pe la 1350 la nordul Dunărei şi intemeiază o mănăstire la *Prislop*. Apoĭ neplăcându'ĭ aicĭ din causă că locul nu era destul de sĕlbatic, el călătoreşte un timp prin munţiĭ Olteniei zidind maĭ multe mânăstirĭ, intre care *Vodiţa* şi *Tismana*. Pentru a ridica aceste locaşurĭ, el intreprinde maĭ multe călătoriĭ in Ungaria la impĕratul Sigismund, care 'ĭ dărui maĭ multe venituri şi o cadelniţă foarte scumpă de argint. El se duse apoĭ la Lazăr ţarul Serbieĭ, căpătând şi de la acesta maĭ multe moşiĭ. El maĭ fu dăruit cu venituri insemnate de către domniĭ Munteniei Vladislav Basarab, Radu Negru, Dan şi Mircea cel mare. El muri in vrîstă de peste 100 de anĭ, după anul 1410, intemeind cel ântâiŭ in Muntenia viaţa călugărească şi contribuind ast-fel mult la intărirea religieĭ creştineştĭ in această ţară.

www.dacoromanica.ro

§ 21

Urmaşiĭ luĭ Mircea.

Intre urmaşiĭ luĭ Mircea numiţĭ *Drăculeştĭ* de la cel maĭ de samă dintre ei, Vlad Dracu, şi aceĭ ai fratelui sĕŭ Dan I numiţi *Dăneştĭ* saŭ *Băsărăbeştĭ*, se incaeră o luptă inverşunată pentru tronul ţărei Munteneştĭ. Drăculeştiĭ căutaŭ ajutorul Turcilor iar Dăneştiĭ pe acel al Ungurilor. După mai multe lupte şi răpuneri mutuale ajunge in 1430 Vlad Dracul pe scaunul muntean cu ajutorul Turcilor şi Ungurii ne maĭ putându-l răsturna, îl recunosc de domn şi-i daŭ ordinul Draconuluĭ de la care 'şĭ trage numele de *Dracul*. Intr'un rĕsboiŭ al Ungurilor cu Turciĭ, Vlad Dracul ne voind să ajute pe Unguri de frica Turcilor, generalul unguresc Ioan Corvin de Huniade îl pârăşte la regele că ţine cu Turciĭ. După bătălia de la *Varna* in care Ungurii sunt bătuţĭ de Turci, Huniade fuge in Muntenia unde e prins de Vlad Dracul care voia să'şĭ resbune prin moarte asupra lui; dar e nevoit să-ĭ dea drumul de frica Ungurilor. Huniade ajungênd apoi mâre şi tare in Ungaria, scoate pe Vlad Dracul dın scaun şi pune pe *Dan II* care era rudă cu dînsul. Acest Dan prinde pe Vlad Dra-

www.dacoromanica.ro

cul şi'l ucide dimpreună cu toată familia luĭ. După Dan urmează fiul sĕŭ *Vlad III* care este răsturnat de *Vlad IV Ţepeş* fiul luĭ Vlad Dracul, cu ajutor turcesc Această luptă inversunată intre Dăneşti şi Drăculeştĭ, uniĭ susţinuţi de Unguri şi alţiĭ de Turci, face ca ţara să cadă tot mai adânc sub uniĭ şi sub alţiĭ. La suirea lui Vlad IV in scaunul Munteniei, ţara plăteşte 10,000 de galbeni tribut şi 500 de copiĭ in corpul Ienicerilor.

Pe când Muntenia era sfâşiată prin luptele din lăuntru ale Dăneştilor şi Drăculeştilor, resistenţa contra Turcilor cade asupra Ungarieĭ sub comanda unuĭ Român, *Ioan Corvin* de *Huniade*. Acest Ioan Corvin era născut din părinţĭ români şi anume din familia Dăneştilor, cu toate că Ungurii 'l reclamă ca Ungur, pentru a străluci cu numele luĭ, fiind că altul maĭ insemnat nu este in istoria Ungarieĭ. Ioan Corvin insă fiind născut in Ungaria era privit ca supus unguresc şi prin talentele sale militare se urcă in curând la cele maĭ inalte trepte in această ţară. Ca ban al Temişoareĭ el bătu in două rânduri nişte paşĭ turceştĭ trimişĭ de Amurat II contra Ungarieĭ, dar in anul 1444 Turcii 'l bat cumplit la Varna. In timpul minorităţeĭ regeluĭ *Vladislav IV* Ioan Corvin ajunge guver-

www.dacoromanica.ro

natorul Ungarieĭ la 1445. In acest an Huniade perde o a doua bătălie in *câmpul Merleĭ*; in anul 1456 Huniade insă apără Belgradul in contra Turcilor care 'l asediase cu o putere colosală. In acelaş an Huniade moare. Fiul sĕŭ *Mathias* ajunge apoĭ craiu al Ungariei, domnind cu multă glorie. Mathias de şi se ungurise cu totul, îşĭ aducea aminte de originea sa şi făcu mult bine Românilor din Transilvania, scutindu-ĭ intre altele de dijmele către biserica catolică; căcĭ Româniĭ după ce plăteaŭ dijme pentru a susţine biserica ortodoxă, maĭ plăteau asemenea dijme şi către biserica ungurească, ceea ce era pe cât de asupritor, pe atât şi de nedrept.

§ 22.

Vlad al IV-lea Ţepeş.

Vlad prenumit Ţepeş, de la moartea cu care el pedepsea pe protivniciĭ sĕĭ şi care era tragerea in ţeapă, a domnit in Muntenia de la 1456 —1477 in două rînduri. El îşĭ puse in gând să maĭ infrâneze prin spaimă pe boeriĭ ceĭ ce umblaŭ necontenit după domniĭ nouĕ, precum şi pe hoţiĭ şi tălhariĭ ce prădaŭ ţara. El a ucis astfel atăta lume cât se speriase toată ţara de

www.dacoromanica.ro

cruzimele luĭ. El nu cruța nicĭ bărbaţĭ, nicĭ femeĭ, nicĭ chiar copiĭ şi se ḑice ca peste tot aŭ omorăt la 20,000 de oameni, imbogățind cu averele celor uciși pe soldaţiĭ ce-ĭ avea de strajă. După ce Vlad creḑu că prin spaimă a

Vlad al IV-lea Ţepeş.

maĭ potolit neastâmpărarea Muntenilor, se hotărî a nu maĭ plăti Turcilor tributul de sânge, şi când Mahomed al II-lea îĭ ceru să răspundă tributul după obiceiŭ, el spuse că bauĭ îĭ va da cât va voi, dar copiĭ nu. Turcul infuriat din

www.dacoromanica.ro

această causă, trimete pe *Hamza* paşa din Vidin ca să prindă pe Vlad şi să'l aducă la Constantinopole. Dar Vlad prinde el pe Hamza şi'l trage in ţeapă impreună cu toţi Turcii luĭ, iar pe Hamza spre batjocură, într'o ţeapă maĭ inaltă. După aceea trece in Turcia pustiind ţara şi ucigând o mulţime de Turcĭ. Sultanul Mohamed purcese atuncĭ el insuşĭ contra luĭ Vlad cu o armată foarte mare şi trecu in Muntenia. Intr'o noapte Vlad intră cu câţĭ va ostaşĭ in armata otomană şi vroi să meargă drept la cortul impăratuluĭ pentru a'l ucide. Insă el nimeri din greşală cortul unuĭ paşă. Nereuşindu-ĭ acest plan prea indrăsneţ şi pe de altă parte domnul Moldoveĭ, Stefan cel Mare, atăcându-ĭ Chilia, Vlad se hotărî a merge in contra luĭ Stefan şi lăsă un general al său care să hărţuiască pe Turcĭ. Acesta se lovi cu Turcii şi fu bătut in acelaş timp pe cînd Vlad in persoană era răpus de Stefan. Vlad perdu scaunul, trecu in ţara Ungurească, 1462, unde se adăposti la curtea cumnatuluĭ său regele Mate Corvin. Turcii aşeḑară in locu-ĭ in scaunul Muntenieĭ pe fratele său *Radu cel Frumos* care este bătut şi scos din domnie de Stefan cel Mare şi inlocuit cu *Laiot Basarab*. Radu cel Frumos fuge la Turcĭ, insă murind puţin timp după a-

www.dacoromanica.ro

ceea în 1472, Laiot nu se maĭ teme de un conpeţitor in tabăra Turclior, şi trece el insuşĭ in partea acestora, ajutându-le contra bine-făcătoruluĭ sĕŭ Stefan in luptele de la Racova şi de la Resboenĭ. Stefan cel Mare, după ce alungă pe Turcĭ din ţară, in urma bătăliei de la Resboenĭ, 1476, scoate pe trădătorul Laiot din Muntenia şi recheamă din Ungaria la tronul acesteĭ ţĕrĭ pe Vlad Ţepeş, 1477. Acesta insă este ucis chiar in acel an de Laiot care se intoarce cu Turcĭ de peste Dunăre.

CAP. V

ISTORIA MOLDOVEI DE LA DESCĂLECARE PĂNĂ LA MOARTEA LUI STEFAN CEL MARE.

§ 23.

Descălecarea Moldoveĭ pănă la Alexandru cel Bun.

Pe la inceputul secoluluĭ al XIV-lea (1300), un voevod român din Maramureş, *Dragoş*, işĭ intinse stăpânirea asupra văilor ce coboraŭ din Carpaţĭ cătră răsărit. El fiind credincios regeluĭ unguresc, acesta fu mulţămit pentru lăţirea stăpânireĭ sale făcută de vasalul sĕŭ. Murind Dragoş, după el urmă in voevodatul spe-

www.dacoromanica.ro

cial al Moldoveĭ fiul sĕŭ *Sas*, numit in documentele ungureştĭ *Sas Moldovanul*, şi după aceasta veni fiul sĕŭ Balk, care domnea pe la 1349 in Moldova sub autoritatea regeluĭ unguresc. In acel an insă ŭn alt voevod român din Maramureş, *Bogdan*, se revoltă contra regeluĭ Ludovic şi trece munţiĭ în Moldova pentru a scăpa de autoritatea ungurească. El se ia la luptă aicĭ cu Balk credinciosul Ungurilor, pe care aceştia vin să'l ajute sub regele lor. Eĭ sunt insă bătuţĭ şi Balk e nevoit să părăsască posesiunele sale din Moldova şi să urmeze pe regele Ludovic in Ungaria, unde acesta îl resplăteşte pentru credincioasele luĭ slujbe, dându-ĭ in stăpânire moşiile luĭ Bogdan din Maramureş de care Bogdan fusese despoiat ca trădător. Legenda aŭ amestecat pe aceştĭ doĭ principĭ *Dragoş*, cel supus Ungurilor şi *Bogdan* resvrătitorul in o singură persoană inchipuită numită *Bogdan-Dragoş*.

După Bogdan Vodă urmează fiul sĕŭ *Laţcu* ce domnia pe la 1372, de când sunt datate scrisorile papale care îĭ mulţămesc pentru sprijinul dat bisericeĭ catolice. Aceste scrisorĭ par a spune că Laţcu ar fi trecut el insuşĭ la catolicism, ceea ce insă nu este aşa, intru cât îĭ

www.dacoromanica.ro

găsim ingropat in biserica română ortodoxă din Rădăuţi. Atâta este adevărat că Laţcu a infiinţat o episcopie catolică in Siret ce maĭ târziŭ fu strămutată la Bacăŭ. După Laţcu vodă, tronul cade in stăpânirea unuĭ principe litfan, *Iuga Coriatovicĭ*, care intinde domnia Moldoveĭ până din jos de Bârlad, şi domneşte numaĭ un an, 1374—1375, după care moare. Acestuia urmează o dinastie munteană din familia Basarabilor, acea a *Muşăteştilor* in persoana luĭ *Petru Muşat*, care domneşte 16 anĭ. De aci inainte marea şi strălucita familie a Basarabilor domneşte in ambele ţărĭ române. Petru Muşat se căsătoreşte cu fata luĭ *Vladislav Iagelo* regele Polonieĭ. Tot el imprumută pe acesta cu 4000 ruble de argint, amanetând Vladislav luĭ Petru oraşul *Haliciu* până la deplină plată a sumeĭ. După Petru urmează *Roman Voevod* fratele săŭ; el se căsătoreşte cu Anastasia fiica luĭ Laţcu din dinastia moldovenească pentru a legitima ast-fel usurpaţiunea sa. El se intitulează: „Eu marele autocrat cu mila luĭ Dumnezeŭ, domn Ioan Roman Voevod, stăpânind ţara Moldoveĭ de la munte până la mare;“ descalecă şi oraşul *Roman* pe care 'l numeşte oraşul săŭ, şi se inchină regeluĭ Polon in 1393

www.dacoromanica.ro

şi 1395, murind in acest de pe urmă an.

După Roman Vodă urmează *Ştefan Vodă* care domneşte numaĭ un an şi are doĭ fiĭ, pe *Ştefan* şi pe *Petru*. Sub acéştĭ doĭ domnĭ începe pentru intăiaşĭ dată vrajba pentru domnie, care a făcut atâta rĕŭ Moldoveĭ. Ḍupă Petru urmează *Juga II* fiul luĭ Roman Vodă, care trimete la Patriarhul din Ohrida, capitala regatuluĭ bulgar, ie de acolo bine-cuvêntare şi pune mitropolit pe *Teoctist*. El descalecă maĭ multe oraşe prin ţară, şi maĭ ales sate multe făcându-le ocoale prin prejur; dărueşt „ocinĭ la voinicĭ (bucăţĭ de pămênt la ostaşĭ) ce făceaŭ vitejiĭ la oştĭ", punênd temelia răzăşiilor care făcură mărirea Moldoveĭ pe timpul luĭ Ştefan cel Mare. După doĭ anĭ fiind prins de Mircea Voevodul Muntenieĭ, acesta ajută fratelui luĭ Iuga, Alexandru cel Bun fiul luĭ Roman Vodă să ajungă domn. Este de luat aminte că in aceste timpurĭ domniĭ sunt aleşĭ de boerĭ dintre aceĭ ce aŭ drepturĭ de moştenire la tron. Acelaşĭ sistem urmat şi in ţara Muntenească are cele maĭ rele resultate; căcĭ alegăndu se unul dintre moştenitorĭ, ceĭ-l-alţĭ adese orĭ nemulţămiţĭ alergaŭ indată la naţiile vecine, Poloni, Ungurĭ şi Turcĭ, supunând ast-fel ţările la vecinica intervenire a puterilor streine.

www.dacoromanica.ro

§ 24.

Alexandru cel Bun şi urmaşiĭ luĭ.

Alexandru cel Bun fiul luĭ Roman Vodă a domnit de la 1401—1433. El organizază maĭ departe biserica moldovenească, infiinţând episcopiile din Roman şi Rădăuţi şi zideşte monăstirile Moldaviţa şi Bistriţa. El intocmeşte boerĭ după modelul curţeĭ muntene: *Logofăt mare*, maĭ mare peste toţĭ ispravnicii (prefecţi); *Vornic mare*, de ţara de sus şi ţara de jos, judecătorĭ marĭ în acele părţi; *Postelnic mare*, ministru afacerilor streine; *Spătar mare*, şeful ţeremonielor la curte; *Hatman* ministru de resboiŭ, maĭ mare peste oştĭ; *Visternic mare*, ministru de finanţe şi alţiĭ maĭ micĭ. Alexandru cel Bun, pentru a inlesni comerţul cu Moldova, uşurează vămile ce le răspundeaŭ neguţitoriĭ şi care nu se plăteaŭ ca astă-zĭ numaĭ o dată la graniţă, ci in fie-care oraş. Negoţul ce 'l făcea pe atunci Moldova era cu boĭ, vacĭ, porcĭ, oĭ şi alte dobitoace; apoĭ pieĭ crude de la acestea; in fine veveriţe, vulpĭ şi peştĭ. Grâne nu se duceaŭ afară din ţară, din cauză că popuşoiul nefiind cunoscut pe atunci (el s'a întrodus din America pe la 1700), Moldovenii mâncaŭ numaĭ grâŭ

www.dacoromanica.ro

şi, necultivându-se aşa mult pământ, de abia se producea indestul pentru dênşii. Importul consta ca şi astă-dĭ, din obiecte fabricate: mătăsurĭ, postav, pălării, coarde de arc, săbii şi câte altele. Ţara era prin urmare in aceeaşĭ stare in care o vedem şi acum; se exportaŭ materii nelucrate şi se importa obiecte lucrate. Ca şi ceĭ de maĭ inaintea sa, Alexandru cel Bun se inchină regeluĭ polon in aniĭ 1402, 1404, 1407 şi 1419, pentru a mulţămi mândria Polonilor. El se căsătoreşte cu *Ringala* sora regeluĭ polon; despărţindu-se maĭ târziŭ de ea se indatoreşte a-ĭ da ca mijloace de vieţuire venitul a douĕ oraşe, Siretul şi Rădăuţii precum şi douĕ câştiurĭ in banĭ pe an de câte 600 galbenĭ ungureştĭ, dându-se regeluĭ Polon, la cas de neplată, dreptul de a aresta pe toţĭ neguţitoriĭ Românĭ din Polonia. Alexandru dă cumnatuluĭ sĕŭ Vladislav 400 de călărĭ ajutor in contra cavalerilor Teutonĭ, cu care se luptă la *Marienburg* şi-ĭ bat. El imprumută pe Vladislav cu 1000 ruble argint amanetându-i-se pentru aceasta Sneatinul, Colomea şi toată Pocuţia. Aceştĭ banĭ neplătindu-se de Polonĭ, Moldovenii traseră de aicĭ dreptul lor de stăpânire asupra Pocuţieĭ.

Pentru nenorocirea Moldoveĭ, Alexandru cel

www.dacoromanica.ro

Bun avu mai mulţi fii, din cari lăsă domnia luĭ *Ilie*. *Ştefan* un alt fiŭ al sĕŭ insă, dorind el să fie domn, ceru ajutor de la Munteni şi bătu pe Ilie. Acesta atuncĭ se duce la Poloni, de unde căpătând oaste se intoarce in Moldova dar este bătut in mai multe rânduri de Stefan. Vĕdĕnd craiul leşesc aceste neinţelegerĭ intre pretendenţiĭ la domnia Moldoveĭ, el îĭ impacă impărţind Moldova in doue părţi intre dênşiĭ: Stefan in Moldova de jos cu capitala in Chilia şi Ilie in Moldova de sus cu capitala in Suceava. Această impărţire întocmită după indemnul regeluĭ polon, făcu sĕ cadă domnia Moldovei tot mai tare sub Leşi, ceea ce se vede in repetatele inchinări către regele lor.

Către sfîrşitul domniei sale, Stefan prinde pe Ilie şi-i scoate ochiĭ, dându-l afară din scaun. *Roman* Vodă fiul lui Ilie rĕsbună pe tatul sĕŭ tăind pe Stefan. El este insă resturnat de către *Petru Aron* fratele lui Ilie şi Stefan, care intorcându-se cu ajutor de la Unguri, alungă pe Roman, ce fuge la Poloni, unde este otrăvit din indemnul lui Petru. Petru, impăcându-se cu Poloniĭ, jură credinţă regelui polon impreună cu boeriĭ sĕi. Aceştia jură credinţă regelui „chiar dacă domnul lor s'ar abate de la acea credinţă.“

www.dacoromanica.ro

Pentru ajutorul căpătat de la Unguri cu care alungase pe Roman, Petru dă Chilia Ungurilor, in cât vedem cum aceste vrajbe pentru domnie nu aduc ţĕreĭ de cât perdere şi scădere.

Petru este insă scos de un alt fiu al lui Alexandru cel Bun, *Bogdan II* (tatăl lui Stefan cel Mare) care este atacat din noŭ de Petru bătut, prins şi tăiat la satul *Răusăniĭ*. Fiul săŭ Stefan fugînd la Vlad Ţepeş domnul Munteniei capătă de la el ajutor cu care vine şi alungă pe Aron. Petru Aron injosise foarte mult Moldova inchinând-o Ungurilor şi Tatarilor; apoi chiar Turcilor începuse el cel dintăĭ a le plăti tribut.

§ 25.

Stefan cel Mare.

Stefan cel Mare se sue pe tron in 13 Aprilie 1457. Petru Aron fuge la Ungurĭ cu care era prieten. Stefan devine domn cu invoirea ţĕreĭ. Spune Ureche despre Stefan: „că el nu s'a apucat să aşeḑe ţara, ci s'a pregătit indată de rĕsboae impărţind oştireĭ sale steagurĭ, hotnogĭ şi căpitanĭ". Stefan vru să iea Chilia de la Vlad Ţepeş, resplătindu-ĭ ast-fel cu nemulţumire sprijinul ce'ĭ dăduse pentru a dobândi scaunul, şi atacă pe

www.dacoromanica.ro

Vlad tocmaĭ în momentul când era lovit şi de Turcĭ şi'l face să'şĭ peardă tronul. Neizbutind acuma să iea Chilia, Ştefan o atacă din noŭ in 1465, sub domnia luĭ Radu cel Frumos, protegutul Turcilor şi pune mâna pe dânsa.

Stefan cel Mare.

Mateiŭ Corvin ce era fără incetare stîrnit de Petru Aron ca să scoată pe Stefan din scaun, cere de la acesta Chilia inapoĭ, ca una ce-ĭ

www.dacoromanica.ro

fusese dată luĭ maĭ inainte de predecesorul luĭ Stefan, Petru. Stefan refuză. Mateiŭ intră in ţară, pradă Romanul şi se abate pe la *Baia*, unde Stefan il loveşte într'o noapte atât de puternic, in cât regele fuge rănit in Ungaria părăsindu-şĭ planurile sale in contra Moldoveĭ. Stefan cel Mare spre a-şĭ resbuna in contra luĭ Mateiŭ pradă Ardealul, şi regele Unguresc pentru a scăpa de dênsul îĭ dă douĕ cetăţĭ in Transilvania: *Ciceul* şi *Cetatea de Baltă*, pe care nu inţelegem pentru ce i le-ar fi dat Mateiŭ, dacă precum scriu istoriciĭ ungureştĭ, el ar fi bătut pe Stefan la Baia. In această prădăciune Stefan prinde pe Petru Aron şi 'ĭ tae capul. După aceea năvălind Tătariĭ, Stefan iĭ bate la Nistru şi prinde pe fiul Hanuluĭ. Acesta trimite 100 de solĭ care cer cu sumeţie libertatea fiuluĭ Hanuluĭ; dar Stefan pune de ucide pe fiul Hanuluĭ inaintea solilor, trage apoĭ in ţeapă pe toţĭ soliĭ afară de unul căruia, tăindu-ĭ nasul şi urechile, îl trimite inapoĭ la Hanul să spună cele ce a vĕḑut. O asemenea faptă este de sigur barbară: dar Tătariĭ eraŭ un popor şi maĭ barbar, care comiteaŭ in fie-care an cruḑimile cele maĭ marĭ in contra nevinovaţilor locuitorĭ aĭ Moldoveĭ, în cât fapta luĭ Stefan se

www.dacoromanica.ro

esplica prin scopul de a ingrozi pe Tătarĭ. Intorcîndu-se de la Tătarĭ, el sfârşi de zidit mănăstirea *Putna* şi o sfinţi cu mrae pompă.

Stefan cel Mare se pusese rĕŭ cu Radu cel Frumos incă de la luarea Chilieĭ. Relaţiile duşmăneştĭ cu acest principe şi dorinţa luĭ Stefan după cuceririĭ il făcu se declare resboiŭ luĭ Radu, pe care 'l bătu la *Socĭ*, apoĭ la *Cursul Apeĭ* luându-ĭ ţinutul Putneĭ pe care 'l alipeşte către Moldova; scoate apoĭ pe Radu din scaun şi pune in loc pe *Laiot Basarab*. Turciĭ la care fugise Radu, vin şi bat pe Laĭot, şi pentru a rĕsbuna atacul făcut de Stefan contra unuia din oameniĭ Sultanuluĭ, se hotărăsc a porni in contra Moldoveĭ. Stefan ce simţise aceasta incă de când scosese pe Radu din scaun, se sileşte a face o alianţă a tuturor popoarelor contra Turcilor, cu atîta maĭ mult că chiar Şahul de Persia din fundul Asieĭ trimite solĭ la Stefan cel Mare pentru a se inţelege la o lucrare comună in potriva lor. Despre toate aceste Stefan cel Mare anunţă pe Papa cerêndu-ĭ şi ajutor prin o scrisoare din Noemvrie 1474. Turciĭ vin in număr de 120,000 afară de oastea luĭ Radu, in 1475, şi inaintează pănă la *Racova* in ţinutul Bîrladuluĭ, unde Stefan reuşeşte a'ĭ bate cu

www.dacoromanica.ro

totul. El ascunse peste lunca Bêrladuluĭ, niște trâmbițașĭ, care când Turcii atacară pe Moldovenĭ, incepură a suna, și Turcii crețênd că maĭ vine oaste și țintr'acolo se repețiră in acea parte; dar ei se inglodară in mlaștinele lunceĭ, fiind tot atunci și o pîclă mare. Stefan avênd cu dênsul 40,000 de Moldovenĭ, 2,000 de Leșĭ și 5,000 de Secuĭ, iĭ lovi atunci puternic și-ĭ infrânse cu totul, luă vr'o sută de steaguri, și mulțĭ prinșĭ dintre care trimise regilor Polonieĭ, Ungarieĭ și Papeĭ. Senatul Veneției scrie o scrisoare luĭ Stefan in care iĭ mulțumește pentru victoria repurtată, și'ĭ făgăduește ajutor, care din nenorocire n'a maĭ venit Mateiŭ regele Ungurilor plăcându-ĭ foarte mult să se laude cu faptele altora, scrie la toată lumea că oameniĭ sĕĭ, sub conducerea luĭ Stefan Voevodul Moldoveĭ, repurtaseră o victorie strălucită contra Turcilor.

§ 26.

Stefan cel Mare.

(Urmare)

Stefan cel Mare presimțind că această victorie asupra Turcilor iĭ va atrage o dușmănie de moarte din partea lor, caută prin toate modu-

www.dacoromanica.ro

rile să-şi procure aliaţi. In luna luĭ Aprilie 1476, el trimite solĭ la Papa pentru a cere banĭ şi ajutor in contra Turcilor; dar Papa in loc de a da banĭ luĭ Stefan, îĭ dă luĭ Mateiŭ creḑênd laudele acestuia că Stefan ar fi supusul luĭ. Soliĭ luĭ Stefan cel Mare foarte suparaţi pentru aceasta, spuseră senatuluĭ Veneţian că domnul lor este un domn neatârnat şi dacă nu 'ĭ vor da ajutor, el va fi nevoit să se supună Turcilor şi să calce cu eĭ contra creştinilor. Veneţieniĭ se şi silesc in toate modurile de a dobândi un ajutor de la Papa, dar nu vor să scoată banĭ din pungă, trimiţând pe Stefan la Papa, care iarăşi îl trimite inapoĭ la Veneţia, in cât astfel silinţele luĭ Stefan remaseră zaḑarnice. In anul 1476, sultanul Mahomed II se hotăraşte se spele ruşinea păţită şi porneşte el insuşi cu o armată foarte numeroasă contra Moldoveĭ, luând cu el pe domnul Muntenieĭ şi pe Tatarĭ care intră in ţară şi pradă. Stefan voi se impedice pe Turci la trecerea Dunăreĭ, dar Tătariĭ năvălind în ţară, el fu nevoit a se intoarce in contra lor, şi invingându-ĭ îĭ fugări până la Nistru. In acest restimp Turciĭ trecuseră Dunărea. Stefan dădu ordin tuturor oamenilor din calea Turcilor să se retragă arḑênd şi pustiind totul, pen-

www.dacoromanica.ro

tru a slăbi ast-fel armata dușmană, iar niște pîlcurĭ de oaste hărțuiaŭ necontenit pe Turcĭ. Ștefan insușĭ se retrase cu armata sa in pădurea de la *Valea Albă*, intărind imprejmuirile pădurel prin arborĭ uriașĭ resturnațĭ in cale, săpând șanțurĭ adâncĭ acoperite cu spinĭ și intărind totul prin artileria sa, in cât se inchisese in pădure ca in o cetate. Când Turcii o incunjurară isbucni un foc atât de cumplit din artileria română in cât insuși Enicerii căḑură cu fața la pămênt. Atuncĭ Mahomed mustiându-ĭ, luă el singur in mână buzduganul cu 6 aripĭ, și dede pintenĭ caluluĭ contra Moldovenilor. Enicerii se luară după dânsul, și după o luptă turbată pădurea fu luată, și Ștefan se retrase spre munțĭ. El își readună însă oastea și respinge cu incetul pe Turcĭ din țară, care fuseseră slăbiți prin lipsele provenite din pustiirea țĕrel și prin boalele epidemice. Atât de puțin aŭ izbutit Turcii in expediția lor in contra luĭ Ștefan, incât vedem că acesta in anul imediat următor, 1477, dă afară pe Laiot Basarab, care după moartea luĭ Radu cel Frumos trecuse in partea Turcilor (vedĭ § 22), și'l inlocuește cu Vlad Țepeș. După Vlad Țepeș care este ucis de Laiot Basarab ce se intoarce de peste Du-

www.dacoromanica.ro

nărea urmează iar acest domn, până la 1481 când este bătut şi ucis de Ştefan cel Mare la Râmnicul Sarat, răsbunându-şi Stefan in contra luĭ pentru că, de şi pus de Stefan in scaun, se aliase cu Turciĭ in potriva luĭ. Urmează in scaunul Munteniei Vlad Călugărul fiul luĭ Laiot de la 1481—1494 cu care aliându-se Baiazet urmaşul luĭ Mahomed, ie de la Stefan Chilia şi Cetatea Albă, care rămaseră pentru tot-d'a-una in mânele Turcilor. Legenda a infrumuseţat căderea luĭ Stefan cel Mare la Valea albă cu cele maĭ frumoase podoabe ale poesieĭ, cunoscute prin balada luĭ Bolintineanu care incepe cu versul: „Pe o stâncă neagră lâng'un vechiŭ castel, etc.“

Craiul leşăsc, *Albert*, urmaşul lui Cazimir, vĕdênd Moldova slăbită, face planul de a o supune; insă temându-se de Stefan, voeşte să'l inşele propuindu-ĭ să vină in ajutorul lui pentru a lua de la Turci Chilia. Stefan aflând gândul regelui prin spioni, cere ajutor de la Unguri, care 'i trimit 12,000 oameni; apoi primeşte propunerea cu condiţie insă ca Albert să vină spre Chilia prin Podolia şi Rusia de astădi. Albert insă intră deadreptul prin Moldova. Stefan porneşte atunci in contra lui; dar prin

www.dacoromanica.ro

mijlocirea Ungurilor el se impacă cu Albert, indatorindu se acesta a se intoarce iarăşi pe unde venise, pentru a nu „strica“ ţara şi prin alte părţi. Albert insă apucă nu pe unde venise, ci prin codrii *Cosminului*. Atunci Moldovenii amintindu-şi vechiul mod de a bate pe duşman in pădure, taie copacii şi 'i restorn asupra armatei lui Albert, fac cel mai cumplit măcel in ea şi prind vr'o 10,000 de Poloni. Pe aceştia injugându-i la pluguri, ară cu dânşii o câmpie intinsă in care semănând ghindă, crescù acolo o pădure de stejar care luă numele de *Dumbrava Roşiă*. După aceea Stefan pentru a-şi rĕsbuna, pradă ţara Leşilor şi le ia Pocuţiea 1497.

Cronicarul Ureche caracterizază asttel pe marele domn al Moldovei.

„Era acest Stefan Vodă om nu mare de stat, mănios, şi degrabă vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospeţe omora fără judeţ. Era intreg la minte, nelenevos, şi lucrul sĕŭ ştia să'l acopere şi unde nu cugetaĭ acolo îl aflaĭ. Unde era nevoe insuşi se vîra, ca vĕzându'l ai sĕi să nu indărăpteḑe (să nu dee indărăpt) şi pentru aceea rar răsboi de nu biruia. Aşişderea şi unde il biruiaŭ alţiĭ nu perdea nădejdea; ci ştiinḑu-se căḑut jos se rădica desupra biruitorilor.“

www.dacoromanica.ro

Ştefan muri in 2 Iulie 1504 după ce a domnit 47 ani 2 luni şi 3 săptămâni. El era un om foarte evlavios şi după fie ce victorie ridica câte o biserică; in totul el zidi 44 de biserici. Cât timp trăi el, ţara fu respectată şi tributul către Poartă, care incepuse a fi plătit de Petru Aron, nu fu răspuns.

Stefan inainte de a muri, dădu lui Bogdan sfatul prea inţelept ca să facă pace cu Turcii şi să se inchine lor. Acest sfat îi fu inspirat prin reaua credinţă, vicleniа şi părăsirea in care 'l lăsase principii creştini, când avuse mai mare nevoe. Şi sfatul lui Stefan a eşit la bine, căci ori cât de mult am fost nedreptăţiţi de Turci, totuşi prin legătura cu dânşii am scăpat de a nu fi inghiţiţi de alte popoare.

CAP. VI.

ISTORIA MUNTENIEI DE LA MOARTEA LUI VLAD ŢEPEŞ PĂNĂ LA MIHAI VITEAZU.

§ 27

De la Radu V la Mihai Viteazu.

Radu V pronumit de biserică „cel Mare“ urmează in 1494 tatălui său Vlad Călugărul. Patriarhul *Nifon* al Constantinopolei, fiind alungat

www.dacoromanica.ro

de Turci fuge la Radu, şi împrietenindu-se cu el îĭ ajută la organizarea bisericei muntene. El înfiinţază o mitropolie in Târgovişte şi două episcopiĭ in Râmnic şi in Buzĕŭ. După *Mihaĭ III cel Rĕŭ*, resturnat de boeriĭ Pârvuleşti, urmează *Vlăduţă* care este resturnat de *Neagoe Basarabă* cu ajutor turcesc. Neagoe Basarabă domneşte de la 1512—1521 şi este un om foarte religios. El cum veni la domnie se încunjură cu preoţiĭ şi călugări, cheltuind o mulţime de bani pentru scopuri religioase. Ast-fel el aduce in ţară moaştele patriarhului Nifon; împodobeşte cu daruri preţioase monastirile greceştĭ din muntele *Atos*, *Sinaĭ* şi *Ierusalim*; ţideşte monastirea *Curţeĭ de Argeş* un frumos monument în stil oriental şi cea mai strălucită lucrare de arhitectură ce există la noi in ţară. La sfinţirea acestei monastiri aŭ slujit 1000 de preoţiĭ. Pe timpul lui Neagoe Basarabă, şi după exemplul dat de el, incep a se instreina averile monastireşti de la noĭ din ţară, închinându-se monastirile noastre către acelea din Alexandria, Sinai, Atos saŭ Ierusalim şi administrându-se averile lor de către călugăriĭ greci trimişĭ din acele monastiriĭ. Neagoe Basarabă este şi scriitor. El alcătueşte mai multe tratate de invĕţătură către fiul sĕŭ *Teodosie* asupra mo-

www.dacoromanica.ro

dului cum trebue să se poarte un principe. In privirea politică ţara este foarte slabă, precum se vede aceasta din darea de 500 copiĭ in corpul Enicerilor.

De la Neagoe Basarabă până la Mihaĭ Viteazul 1521—1593 in un răstimp de 62 de anĭ domnesc in Muntenia 21 de domni cari se pun şi se restoarnă prin dare de insemnate sumĭ de banĭ la Turcĭ. Cine dădea maĭ mult, aceluia se da domnia şi dacă domnul pus nu hrănea destul tul de bine lăcomia turcească era indată scos din scaun şi inlocuit cu un altul. Pintre competitoriĭ la tronul muntean se afla şi un Român turcit, din familia Basarabilor, cu nume din turcia Mohamed Beĭ. Acesta vroind să capete domnia şi să prefacă decĭ Muntenia in paşalîc, Munteniĭ temându-se să nu li se surpe şi religia strămoşască, se pun sub conducerea unui domn viteaz, *Radu de la Afumaţĭ*, care luptă cu mare curaj in contra Turcilor şi după silinţĭ uriaşe in mai mult de 20 de lupte, izbuteşte a răspinge pe Românul cel turcit de pe capul Munteniel. Ceialalţĭ domnĭ cu toţiĭ se intrec in a cumpara pe banĭ domnia ţărei, deprinzind tot maĭ mult pe Turcĭ a se imbogăţi din vînzarea tronurilor româneştĭ, când de odată se urcă Mihaĭ Viteazul in scaunul Munteniei.

www.dacoromanica.ro

§ 27

Mihaĭ Viteazul.

Mihaĭ V saŭ Viteazul, era ban de Craiova pe timpul luĭ Alexandru III şi acesta simţind că Mihaĭ uneltea pe la Poartă ca să capete domnia, l'a prins şi a vrut să'ĭ taie capul. Insă in ziua execuţiunei, Mihaĭ, care era un om foarte frumos şi cu o figură de tot impunătoare, se uită ast-fel in ochiĭ calăuluĭ, ce era un ţigan, fost rob al sĕŭ, in cât acesta speriindu-se lepădă securea, şi fugi. Boeriĭ creḑênd că scăparea luĭ Mihaĭ este o minune dumnezeească, se rugară intru atâta de Alexandru in cât domnul il iertă. Mihaĭ cu toate acestea ne fiind sigur in Muntenia, trecu in Ardeal la *Sigismund Batori*, care stărui din toate puterile la Turcĭ, cu cari era foarte prieten, ca să'l facă pe Mihaĭ domn in Muntenia. Mergând el după aceea la Turcĭ, căpătă domnia prin banĭ in 1593. Pe atunci tocmaĭ din causă că domnia tĕreĭ se dedea pe bani, ţara era datoare Turcilor cu o avere foarte mare, rĕmasă de la alţĭ principĭ de maĭ nainte. Creditoriĭ Turcĭ, nefiind plătiţi, se aşeḑase in Muntenia şi jefuiau ţara cum le plăcea, pentru a scoate măcar dobânḑile banilor lor. Mihaĭ cum

www.dacoromanica.ro

se sui pe scaun se hotări a scăpa de Turci în care el vedea cu siguranță peirea țĕreĭ, și așa el urzi un complot in contra lor pentru ca să fie cu toțiĭ tăieți in ḑiua de 18 Noembre 1593.

Mihaĭ Viteazul

In acea ḑi el adună pe toți Turciĭ din București la visteric pentru a'ĭ socoti, și'ĭ măcelărește in numĕr de vr'o 2000. După aceia ia Giurgiul și taie și acolo vr'o 3000 de Turci; bate apoi

www.dacoromanica.ro

pe Hanul tătăresc, ce trecea prin Muntenia din o prădăciune a Ardealului, la *Şărpăneşti;* in sfârşit prinde pe un paşă ce fusese trimis ca să'l ucidă. După aceea Mihaĭ cere de la Aron domnul Moldovei ca să taie şi el pe toţi Turcii din ţara luĭ, ceea ce acesta a şi făcut. Trecând apoi Dunărea, Mihaĭ arde Hârşova şi Durostorul (Silistria) şi bate pe doi paşi pe care *Amurad III* îĭ trimise in contra sa. Ast fel se resculară ţările Române in contra domnieĭ asupritoare a Turcilor.

Turcii, vĕzênd că rĕscoala devine serioasă, se hotărăsc a scoate pe Mihaĭ din domnie; pentru aceasta sultanul trimite pe *Sinan* paşa care face un pod peste Dunărea şi trece in Muntenia cu vr'o 100,000 de oameni, întâlnind armata română sub Mihaĭ Viteazul la *Călugăreni* in 13 August 1595. Fiind locul aice incunjurat de apă şi noroiŭ, Turcii s'aŭ încurcat în el şi aŭ fost bătuţi cumplit de Mihaĭ, de şi el avea cu sine numaĭ 16,000 de oameni. Mihaĭ luă 15 tunurĭ şi prinse 4 paşi; insuşi Sinan căḑu de de un pod şi se răni greŭ. Steagul cel verde al Musulmanilor fu luat de Mihaĭ şi trimis apoĭ împăratuluĭ german *Rudolf II.* Cu toată această victorie, oastea cea mică a luĭ Mihaĭ fu nevoită să se retragă. Sinan paşa inaintează până la

www.dacoromanica.ro

Târgovişte, unde aşază o garnizoană. Venind însă după aceea şi Sigismund Batorĭ cu Ardelenii precum şi Moldovenii in ajutor, se sue armata aliată la 55,000 de oameni, ceea ce vĕzênd Turcii, se retraseră din Muntenia. Mihaĭ gonindu'ĭ prefăcu retragerea lor in o adevĕrată fugă, şi ajungându'l la Dunăre tăie cu tunurile podul pe care se năpustise Turcii, in cât maĭ multe miĭ căḑură in apă. Sigismund se reintoarse atunci in Transilvania, luând cu sine şi tunurile dobândite de Mihaĭ de la Turcĭ. In anul următor Mihaĭ pentru a resbuna pustiirea Munteniei de cătră Turcĭ, trecu Dunărea şi prădă oraşul Nicopplis. Tot in acest an el mai respinge incă o dată pe Tătarĭ, care voiaŭ să treacă prin Muntenia pentru a merge in ajutorul Sultanului ce avea pe atunci un resboiŭ in Asia.

§ 28

Mihai Viteazul.

(Urmare)

Pe atunci, în ţările mărginaşe, Moldova şi Transilvania, se făcuse nişte schimbări care avură o mare inriurire asupra soartei lui Mihaĭ. Anume domnul Ardealului *Sigismund Batori*,

www.dacoromanica.ro

săturându-se de domnie, trecu Transilvania lui Rudolf II. Mihaĭ, vĕdĕnd că ast-fel dobîndea pe impĕratul german de vecin, şi avênd nevoe de un sprijin in contra Turcilor, inchee un tractat cu impĕratul prin care îĭ recunoaşte supremaţia, insă fără tribut, şi Rudolf îĭ făgăduesţe ajutor hănesc şi de oştĭ in contra Turcilor. Dar Sigismund care era un om nestatornic, se intoarce iarăşĭ in Transilvania şi chiamă pe fratele sĕŭ *Andreĭ Batori*, cardinal din Polonia, la tron in locul sĕŭ. Tot pe atunci şi in Moldova scoţêndu-se *Ştefan Răzvan*, prietenul luĭ Mihaĭ, veni cu ajutoriul Polonilor *Ieremia Movilă*, in cât atât Transilvania cât şi Moldova cad sub inriurirea polonă. Polonii insă fiind bine cu Turcii se inţelege uşor cum atât Ieremia Movilă cât şi Andreĭ Batori eraŭ să fie duşmaniĭ luĭ Mihaĭ. Acesta se hotărăşte să-ĭ scoată pe amândoĭ din domnie şi să supună aceste două ţări coroaneĭ sale. El bate la *Selimber* pe Andrei Batori in 28 Octombre 1599, prefăcêndu-se că apără interesele impĕratului, suveranului sĕŭ, şi cere apoĭ de la Rudolf ca să-ĭ dea lui domnia Ardealului; bate după aceea pe Ieremia Movilă şi'l scoate din scaun, unind ast-fel cele treĭ ţĕrĭ române adecă intreaga veche Dacie sub coroana sa.

www.dacoromanica.ro

Această faptă pe care n'a realizat'o nici unul din domnii Românî de mai înainte, nici chiar Ştefan cel Mare, a fost aşternută pentru întâiaşi dată de Mihaĭ Viteazul şi, luând fiinţă pentru un moment, arătă Românilor incotro trebue să tindă toate silinţele lor.

Ungurii din Transilvania uraŭ insă pe Mihaĭ de moarte, din cauză că era Român, şi eĭ nu se puteaŭ impăca cu ideea de a fi stăpîniţi de un principe al unui popor pe care'l urgisaŭ atât de mult. Ei incepură a unelti in toate modurile pentru a scăpa de dênsul.

Pentru a indepărta pe Mihaĭ, Ungurii făgăduiră luĭ Rudolf supunere şi lepădarea lor de Batori, oferind ocîrmuirea Transilvanieĭ luĭ *Gheorghe Basta*, general austriac, care primi această propunere. Mihaĭ, vĕzênd că ast fel va scăpa domnia Transilvanieĭ din mânĭ, se ia la luptă cu Basta in câmpia de la *Mirişlăŭ* şi este bătut in 19 Septembrie 1600. Perdênd Transilvania, el este atacat şi de Polonĭ care după ce pun pe Ieremia Movilă inapoĭ in scaunul Moldoveĭ, trec in Muntenia şi bat pe Mihaĭ la Teleajnu, in cât el perde şi Muntenia. Mihaĭ vĕdêndu-se atunci părăsit de noroc se duce la împăratul Rudolf, cu atât mai mult că Sigismund

www.dacoromanica.ro

Batori, intorcêndu-se iarăşĭ in Transilvania, o smulsese din noŭ din mânile împăratuluĭ. Rudolf cunoscênd talentele militare ale luĭ Mihaĭ, se foloseşte de venirea lui pentru al numi general alăturea cu Basta, cu care'l impacă, in contra luĭ Sigismund Batori. Aceştĭ doi bat impreună pe Sigismund la *Goroslov*. Basta insă avea invidie asupra luĭ Mihaĭ, temêndu se ca Rudolf să nu i dea cum-va domnia Transilvanieĭ, pe care doria să o dobîndească el. Pe de altă parte Ungurii, duşmaniĭ luĭ Mihaĭ, neincetat inteţaŭ pe Basta ca să'ĭ scape de dînsul. Generalul austriac ceru de la Mihaĭ ca să-ĭ dee tunurile şi steagurile, pe care domnul le râpise de la Batorĭ in lupta de la Goroslov, spre a le trimete el Basta, impăratuluĭ. Mihaĭ refuză. Se iscă de aicĭ un schimb de vorbe intre eĭ, in care Mihaĭ, râpit de pornita luĭ fire, se spune că ar fi rostit cuvintele că nu ar recunoaşte nicĭ autoritatea impăratuluĭ. Aceste cuvinte adevĕrate saŭ nu, raportate luĭ Basta, îĭ daŭ pretextul dorit de a pune mâna pe domnul român. El trimete o roată de ostaşĭ sub un căpitan, Iacob Bori, care să aresteze pe Mihaĭ. Când domnul află aceasta, el strigă in gura mare pe un adiotant al sĕŭ şi se repezi să'şĭ iee sabia. Ostaşiĭ se aruncară asupra luĭ şi'l străpunseră.

www.dacoromanica.ro

Ast-fel peri acest erou, fala şi gloria Românilor.

Mihaĭ Viteazul făcu o singură mare greşală in domnia sa, anume el consfinţi robia ţĕranuluĭ, care se stabilise cu incetul in curgérea timpuluĭ. Ţĕraniĭ, perdêndu-şĭ proprietatea prin multele rĕsboae şi birurile ce apăsaŭ maĭ ales asupra lor, devenise muncitorĭ pe pămênturile boereştĭ. Cu timpul, voind să se mute de pe moşiile boerilor celor rĕĭ care'ĭ indatoreaŭ la muncĭ prea grele, aceştia incepură a-şĭ insuşi dreptul de a le impedeca libera mutare de pe o moşie pe alta, şi ast-fel cu incetul se stabili principiul că ţĕranul este robul pămêntuluĭ. Mihaĭ greşi, nevădênd că toată puterea militară a ţereĭ stătea in ţĕraniĭ proprĭetarĭ de pământ şi el, de şi domnitor resboinic, in loc de a combate robia ţĕranuluĭ, o consfinţi printr'un aşedământ formal. Apoĭ când el trecu in Ardeal şi ţĕraniĭ romănĭ vroirĕ să se răscoale şi să ucidă pe nobiliĭ Ungurĭ, Mihaĭ îĭ opri de la asemenea fapte prin grele pedepse. Ungurii insă am văzut cum tradară pe Mihaĭ, aliându-se cu Nemţiĭ. Această greşală explică pănă la un punct căderea luĭ Mihaĭ; căcĭ dacă un principe voeşte să fie tare, el trebue să se razime nu atât pe ajutoare străine cât pe insuşĭ a sa putere şi pe insuşĭ al sĕŭ popor.

www.dacoromanica.ro

După moartea lui Mihaĭ Viteazul vine *Simion Movilă*, apoĭ *Şerban Basarabă* care se uneşte asemenea cu impăratul Rudolf pentru a scăpa de Turcĭ. El ajută pe Rudolf contra luĭ *Moise Sekely*, un alt pretendent la coroana Transilvanieĭ susţinut de Turcĭ. Alungând Moise pe Basta, acesta trimete la Şerban după ajutor, carele trece in Transilvania, şi bate pe Sekely in 27 Iulie 1603. Urmaşul luĭ Moise Sekely, *Gabriel Batori* alungă pe Şerban din scaun. După *Radu Mihnea*, *Alexandru Iliaşĭ* şi *Alexandru Coconul*, urmează *Leon Vodă Tomşa* care favorizând pe Grecĭ, rescoală pe boerĭ in contra sa sub conducerea luĭ *Mateĭ Basarab*. Acesta ajunge domn in 1633 şi domneşte pănă la 1654.

CAP. VII

ISTORIA MOLDOVEI DE LA MOARTEA LUI ŞTEFAN CEL MARE PĂNĂ LA VASILE LUPU.

§ 29

Bogdan Vodă, Ştefăniţă şi Petru Rareş.

Bogdan Vodă fiul luĭ Ştefan cel Mare, cum se sue pe tron, trimite să peţească pe sora craiuluĭ leşesc Alexandru, şi incheie un contract de

www.dacoromanica.ro

logodnă foarte impovorător pentru Moldova, prin care se leagă a sprijini religia catolică şi a zidi o biserică pentru un episcop al acelui rit. Murind Alexandru, urmează *Sigismund*, care nu voeşte să mai dea pe sora sa după Bogdan, pentru care atunci acesta pradă ţara Leşască. Pe urmă se incheie intre ei o pace, prin care Bogdan se leagă a inapoia actul de logodnă cu sora regelui, să inştiinţeze pe Polonî despre toate mişcările Turcilor şi să dea voe neguţitorilor Polonî a trece fără plată prin Moldova către Turcia saŭ ţara Muntenească. Pentru aceasta craiul leşesc se indatoreşte a isgoni din Polonia pe unul *Petru* pretendent la domnia Moldoveî, şi a nu mai primi in adăpost alţî pretendenţî. La caz de alungare a luî Bogdan din ţară se indatoreşte a'l primi in Polonia. In acest tractat este de insemnat deplina egalitate intre domnul Moldoveî şi regele Polonieî.

In anul 1513, Bogdan Vodă trimite la Sultanul *Baiazet II* pe logofătul *Tăutu* cu un dar de zece pungî de banî pentru a inchina ţara Moldoveî Turcilor. Sultanul foarte voios de această imprejurare, dărui banii luî Tăutu, cu care acesta intorcându-se zidi o biserică la Bălineşti în ţinutul Sucevei. Condiţiunile inchinărei Moldoveî

www.dacoromanica.ro

fură aceleaşi ca şi ale Munteniei (vezi § 20).

După *Stefan cel Tênĕr*, fiul lui Bogdan, urmează *Petru Rareş*, fiu natural al lui Stefan cel Mare. El indată ce deveni domn voi să cucerească Transilvania, şi se folosi pentru a'şi ajunge scopul de desbinarea in care se afla ţara Ungurească.

Petru Rareş

Această ţară fusese anume după bătălia de la Mohaci supusă pe jumĕtate Turcilor şi pusă sub un domn tributar lor. Cea l'altă jumĕtate căduse sub Austriaci, care pe atunci eraŭ ocârmuiţi de

www.dacoromanica.ro

Ferdinand fratele lui *Carol V* impăratul Germaniei. Ferdinand, voind să cucerească toată Ungaria, atacă pe *Ioan Zapolia*, principele tributar Turcilor. Petru Rareş, sub cuvênt de a ajuta pe Zapolia, trece in Transilvania şi la *Feldioara* bate armata lui Ferdinand, luându-i 50 de tunuri. După aceea ocupă *Bistriţa* şi mai multe alte cetăţi, pretinţêndu-le ca resplată pentru slujbele făcute lui Zapolia. Acesta vêdênd că Petru tinde a ocupa locurile cele mai tari din Transilvania, se jăleşte la stăpânul său, Sultanul *Soliman*, ceea ce auţind Petru esă din Transilvania. Petru insă, neputând remânea astêmpărat, incepe a prăda pe Poloni, voind a le lua Pocuţia; dar este bătut la *Obertin* unde perde toate tunurile câştigate la Feldioara. Urmând el inainte a prăda Polonia, regele, ne mai putênd suferi o asemenea purtare, se tingueşte la Sultanul. Acesta supărat pe Petru pentru incercarea lui de a ocupa Transilvania şi pentru că nu i mai plătea tributul, pleacă in contra lui cu o mare armată. Petru fuge in Transilvania, trecând singur prin păduri şi munţi pustii, expus foamei, setei şi duşmanilor care umblau să'l prindă din toate părţile, şi ajunge după nesfîrşite osteneli in cetatea sa *Ciceul*, unde trimisese dinainte

www.dacoromanica.ro

pe doamna şi pe copiiĭ sĕĭ. Solíman vine la Suceava şi aşaḑă in domnie pe *Ştefan Lăcustă*. Ioan Zapolia asediază atuncĭ pe Petru in Ciceu şi după patru luni de opunere, Petru e nevoit să capituleze. Zapolia insă in amintirea slujbelor luĭ Petru îl tratează bine. Apoĭ Petru se duce la Constantinopole şi redobândeşte coroana Moldoveĭ, impingênd la banĭ, indatorindu-se a plăti 12,000 scuḑĭ tribut pe an, a ţine in Moldova pentru pază 500 de călărĭ turcĭ şi a trimete pe fiul sĕŭ ostatec la Constantinopol. De la Petru Rareş incep Turciĭ a se amesteca şi in domnia Moldoveĭ.

Petru Rareş nu se astĕmpără nicĭ după aceasta. La 1542 el inchee un tractat secret cu marchizul de *Brandenburg*, care fusese ales capul armateĭ creştinilor în contra Turcilor. El se leagă a înştiinţa pe aliaţĭ despre toate mişcările Turcilor, a trece in focul resboiuluĭ de la Turcĭ la creştinĭ şi a le da 30,000 de vite cu preţ moderat. Marchizul se indatoreşte a face ca Moldova să fie primită in confederaţia germană, a plăti luĭ Petru o sumă de banĭ şi a'l impăca cu Poloniĭ. Incercarea nu avu nicĭ un rezultat, căcĭ Petru Rareş muri inainte de a-şĭ implini planurile în 1546.

www.dacoromanica.ro

§ 30

De la Petru Rareş la Vasile Lupu

După *Ilie*, *Ştefan* şi *Joldea* urmează *Alexandru Lăpuşneanu*, in două domnii 1552—1566. El este răsturnat in întâia sa domnie de *Iacob Eraclide Despotul*, un strein protestant ce se pretindea rudă cu soţia luĭ Lăpuşneanu. Eraclide aduce in ţară protestanţĭ, intre alţiĭ pe *Lucinius Gaspar Peucer* ginerile luĭ Melanchton, deschide o şcoală in *Cotnari* cu mulţĭ şcolarĭ subvenţionaţĭ de stat, combate nemoralitatea poporuluĭ, şi maĭ ales despărţeniele cele nerusinate, şi tinde a reforma biserica şi a o face protestantă. Boeriĭ insă se opuseră, otrăviră pe Peucer, inşelară lefegiĭ streinĭ aĭ luĭ Despot şi 'ĭ măcelăriră; apoĭ inchid pe Despot in Suceava, îl prind şi îl ucid.

Luĭ Despot 'ĭ urmează *Ştefan Tomşă*, care după un an este răsturnat de *Lăpuşneanu*. Acesta se intoarce, pus de Turcĭ, ucide maĭ pe toţĭ boeriĭ ce'l trădaseră, dărîmă toate cetăţile ţăreĭ afară de Hotin, şi strămută capitala de la Suceava la Iaşĭ, 1565, după cererea Turcilor. Lăpuşneanu moare otrăvit de cătră boerĭ in timpul uneĭ boale. După *Bogdan IV*, care e

www.dacoromanica.ro

prins de un creditor Polon, urmează *Ion I* cel „Cumplit", un fel de Vlad Ţepeş, care restabileşte ordinea şi disciplina, refuză de-a indoi tributul, cum cereaŭ Turcii, şi venind aceştia in contra luĭ îĭ bate in cincĭ rânduri, până când trădat, cade şi el in bătălia de la Huşi. *Petru Şchiopul*, pus in scaunul Moldoveĭ prin intrigile mumeĭ sale, *Chiajna*, indoeşte tributul, pentru carĕ este poreclit: de popor „cel cu haraciul prea mare". Fiind el resturnat in douĕ rânduri de cătră doĭ vêntură-ţară, *Ioan* şi *Alexandru Potcoavă*, Turcii vĕdêndu'l aşa de slab, îl mazilesc. Acest domn zideşte monastirea *Galata*. După *Iancu Sasul* urmează *Aron tiranal* domn pus de Turcĭ, care umple ţara de creditorĭ Turcĭ, sĕ inconjoară cu o gardă de streinĭ; fiind mazilit o dată, él este restabilit prin stăruinţele creditorilor sĕĭ la Poartă, cînd atuncĭ se rescoală impreună cu Mihaĭ Viteazul in contra Turcilor. Dupĕ *Stefan Răsvan*, care se ţice a fi fost Ţigan, urmează Ieremia Movilă la 1596.

Familia Movileştilor eşise din Moldova pe timpul luĭ Petru Schiopul, şi se aşeḑaze in Polonia, fiind foarte favorată de regiĭ Polonĭ, cătră care se legase prin prietenie şi indatoririĭ. Leşiĭ, duşmaniĭ luĭ Mihaĭ Viteazul, alungând din Mol-

www.dacoromanica.ro

dova pe aliatul sĕŭ Ştefan Răsvan, puseră in locu'ĭ pe *Ieremia Movilă*, care fu in totul supus Polonilor, şi primi chiar in dregătoriile ţĕreĭ o mulţime de Polonĭ, pentru care aceştia ţineaŭ foarte mult la el. Cu Movileştiĭ incepe acea inriurire a Polonilor in Moldova, care i-a fost atât de păgubitoare.

Luptele inverşunate intre membriĭ familieĭ Movileştilor, apoĭ intre aceştia şi Stefan Tomşa in care se amestecă Poloniĭ, Turciĭ şi cumpliţiĭ Tatarĭ, aduc o prădăciune a Moldoveĭ precum nu se maĭ pomenise niciŏ dată. Prădăciunele provoacă fuga poporuluĭ prin munţĭ şi pădurĭ şi părăsirea agricultureĭ, ceea ce aduce o foamete asupra ţărei; iar foametea o ciumă omoritoare. Moldova ajunse in starea cea maĭ cumplită, prin care poate se treacă numaĭ un popor copleşit de o dată de toate rălele şi năcazurile pământuluĭ. In scurtul răstâmp de 38 de anĭ câţĭ trecură de la suirea luĭ Ieremia Movilă pănă la acea a luĭ Vasile Lupu (1596—1634) se schimbară 15 domniĭ pe scaunul Moldoveĭ. Se inţelege că schimbarea domnilor, fiind cum ţice proverbul, bucuria nebunilor, ţĕreĭ n'a putut să'ĭ meargă bine. Domniĭ, neavĕnd timpul de a vedea ce este in ţară şi ce este de făcut, treceaŭ, lăsând

www.dacoromanica.ro

numaĭ rele in urma lor. Inlocuirile se făceaŭ maĭ ales prin intrigile din lăuntru intre partida leşască şi cea contrară eĭ. Acest vecinic neastâmpăr făcea şi pe Turcĭ să se amestece tot maĭ mult in numirea şi „mazilirea“ adecă scoaterea domnilor.

www.dacoromanica.ro

PARTEA III. ISTORIA NOUĂ.

(1633—1821)

CAP. VIII.

ISTORIA MUNTENIEI DE LA MATEĬ BASARAB PĂNĂ LA FANARIOŢI.

§ 31

Muntenia de la Mateĭ Basarab la Fanarioţĭ.

Mateĭ Basarab este unul din domniĭ ceĭ maĭ însemnaţi aĭ Românilor. Nu însă atâta prin fapte militare străluceşte el, cât maĭ ales prin o cârmuire foarte înţeleaptă şĭ prin propăşirea ţăreĭ in cultură.

Pentru a se pune bine cu Românii care 'l priveaŭ de duşman al Grecilor, el ia de la aceştia indărăt mănăstirile acele pe care eĭ le ocupase fără drept, lăsându-le numaĭ acele închinate mănăstirilor streine de către insuşĭ intemeietoriĭ lor. Fiind foarte evlavios, el zideşte vr'o 33 de biserici şĭ mănăstirĭ. El infiinţează o ti-

www.dacoromanica.ro

pografie, mai intăi in mănăstirea *Govora*, care tipografie fu apoi strămutată in Târgovişte, tipărind in ea mai multe cărţi intre care *Pravila cea mare* saŭ indreptarea legei (1652), o adunare

Mateĭ Basab

de legi bisericeşti tradusă din greceşte de *Ştefan* Mitropolitul din Târgovişte. Mateĭ întroduce limba română in biserică in locul celeĭ slavone. Cauza introducereĭ limbeĭ române in biserica noastră, a

www.dacoromanica.ro

fost că Grecii introducêndu-se tot mai mulţi in mănăstirile ţărilor române, nu se mai invăţa în ele limba slavonă, în care până atunci se făcuse slujba bisericească. Ne mai găsindu se preoţi care să ştie slavoneşte, Mateĭ Basarab in Muntenia şi Vasile Lupu in Moldova fură nevoiţi a tipări cărţile religioase in limba română care fiind acea a poporului era mai uşor de învăţat.

După Mateĭ Basarab vine *Constantin Şerban*, care voeşte se desfiinţeze pe *Seimeni* (militari străini plătiţi cu leafă); dar aceştia se revoltă, şi sunt supuşi numai de către *Gheorghi Racoţi*, principele Transilvanieĭ. După *Mihnea*, *Gheorghe Ghica*, *Grigorie Ghica*, *Radu Leon*, *Antonie Vodă* şi *Duca Vodă* vine *Şerban Cantacuzin* 1678—1689, sub care intîmplându-se inconjurarea Vieneĭ de *Mahomed III* la 1683, iaŭ parte la această expediţie Cantacuzen al Munteniei şi Duca al Moldoveĭ. Ei insă in loc de a ajuta pe Turci, favoresc in ascuns pe Nemţi, şi contribue mult la despresurarea Vieneĭ, indeplinită de Poloni sub regele lor Sobiesky.

Turcii, bătuţi sub zidurile Vieneĭ incep a fi respinşi de Austriaci, care ii bat in mai multe rînduri: la *Mohaci* 1687, la *Salankenen* 1691 şi la *Zenta* 1697, in urma cărora lupte se inchee

www.dacoromanica.ro

pacea de la *Carlovitz* 1699, prin care Transilvania şi Ungaria sunt date de Turcĭ imperiuluĭ german, afară de Banatul Temişoareĭ. In timpul acestor lupte, care puneaŭ in primejdie Muntenia, din causă că armatele otomane puteaŭ se incalce pe fie ce moment pămêntul eĭ, şi luptându-se pe dînsul, să 'l pustieze şi să 'l prade, se alege *Brancoveanu* la domnie in Muntenia. Generalul *Haisler* intră chiar in ţara Munteneascâ, iernează in Bucureştĭ, şi jăfueşte ţara cumplit. Din causa intrăreĭ luĭ Haisler, Turcii trimit pe Tătarĭ care şi ei pradă Muntenia in modul cel maĭ neomenos. In timpul acestor grele imprejurărĭ, isbucneşte un resboĭ intre *Carol XII*, regele Svedieĭ, şi *Petru I* cel Mare impăratul Rusieĭ. *Carol XII*, fiind bătut de Petru la *Pultava*, fuge la Turcĭ şi 'ĭ stârneşte in contra Ruşilor. In lupta incinsă intre Ruşĭ şi Turcĭ, Brancoveanu era cu inima pentru Ruşĭ, dar nu indrăznea să treacă in partea lor, de frica Turcilor. Un boer insă de la dînsul, *Toma Spătarul*, trece la Ruşĭ, şi luând o armată de la Petru, bate Brăila şi o arde, ceea ce supără foarte mult pe Turcĭ, şi compromite pe Brancoveanu in ochiĭ lor. Familia Cantacuzen, care dorea să ajungă la domnie, părăşte pe de

www.dacoromanica.ro

altă parte pe Brancoveanu la Poartă că el ţinuse cu Ruşii, şi Turcii să hotărăsc să'l peardă. Sultanul trămite pe *Mustafa Aga* in Bucureşti ca să mazilească pe Brancoveanu numind domn

Constantin Brancoveanu

pe Stefan Cantacuzen iar pe Brancoveanu, îl duce la Constantinopole, unde este ucis impreună cu toată familia lui. Poarta creḑênd in tră-

www.dacoromanica.ro

darea lui Brancoveanu, incepe după ce ucide şi pe Cantacuzen a indesi cu trimiterea de domni Greci din Constantinopol la domnia acestei ţări, cu care incepe epoca Fanarioţilor în Muntenia, la 1716.

CAP. IX

ISTORIA MOLDOVEI DE LA VASILE LUPU LA FANARIOŢI

§ 32

Moldova de la Vasile Lupu la Fanarioţi

Vasile Lupu contimporan lui Matei Basarab, domneşte de la 1634—1653. Ca şi domnitorul muntean, el nu este însemnat prin rĕsboaele sale, ci prin introducer a in şcoli şi biserică a limbei române in locul celei slavone, care până atunci domnise pretutindene. El infiinţă in 1640 cea diutăi tipografie in Moldova, tipărindu-se in ea următoarele cărţi: *Cazania 1643; Rĕspunsurile Mitropolitului Varlam* la catehismul român tipărit in Belgrad 1645; *Şepte taine ale bisericei Rĕsăritului 1645; Carte românească de invĕţătura pravilelor impĕrăteşti*, tălmăcită din Elină 1646. In această din urmă carte se co-

www.dacoromanica.ro

prinde legiuirea atât civilă cât şi penală a ţăreĭ. De la Vasile Lupu înainte se arată scriitorĭ însemnaţĭ în limba românească precum cronicarĭĭ *Grigorie Ureche*, *Miron* şi *Neculaĭ Costin* şi Mitropolitul *Dosofteiŭ* care alcătueşte psaltiria in versurĭ in limba română.

Mitropolitul Dosofteiŭ

Vasile Lupu recunoaşte principiul primit şi de Mihaĭ Viteazul, că muncitorul de pământ este şerb pe moşia pe care locueşte, şi că n'are voe a se muta unde ar voi. Ast-fel decade şi puterea militară a Moldovei de aicĭ inainte. Ţara

www.dacoromanica.ro

era tare pe timpul luĭ Stefan cel Mare, pentru că ţĕranul era proprietar pe pămênt: după Vasile Lupu ea decade, fiind că ţĕranul perduse moşia şi impreună cu dînsa şi iubirea de ţară.

Vasile Lupu

Insă nu era destul a se infiinţa o tipografie şi a se tipări cărţĭ, dacă nu se invĕţa poporul a citi pe ele. Vasile Lupu infiinţează decĭ şcoala din *Treĭ Ierarchĭ* 1642, mai ales după stăruin-

www.dacoromanica.ro

ţele lui Petru Movilă, Archiepiscopul *Chievului*, Român din obârşie. Vasile Lupu mai este însemnat şi prin zidirile cu care el imbogăţeşte ţara. Mănăstirea Trei Ierarchi in care aduce moaştele sfintei Paraschiva, şi care este în Moldova ceea ce biserica Curţei de Argeş este în Muntenia, un juvaer al artei. El zideşte apoi mănăstirea Golia; preface vechile curţi domneşti, şi zideşte feredeul turcesc. In tot timpul domniei sale el duşmăneşte intr'un chip neimpăcat pe contimpuranul său Matei Basarab, îi declară de mai multe ori războiu, insă e in tot-d'a una bătut. La sfârşit vĕdĕnd Matei Basarab că nu se mai poate linişti stîrneşte lui Vasile Lupu un competitor in persoana unui boeriu de la curtea Lupului, logofĕtul Gheorghe Stefan. Acesta cu ajutor de la Matei Basarab şi de la Racoti, principele Ardealului, răstoarnă pe Vasile Lupu, care fugé mai intăi la Cazaci, apoi la Tatari şi in sfârşit la Constanticopole unde 'şi sfîrşeşte zilele, după ce isbuteşte să facă să se dea tronul Moldovei, dacă nu sieşi, cel puţin fiului său Stefan, in 1659.

Da la Vasile Lupu pănă la Dimitrie Cantemir, pentru o perioadă de 58 de ani, Moldova numără 21 de domni care se pun şi se schimbă

www.dacoromanica.ro

cu o repejune ne mai auzită. Poarta impinsă a da tronul ţărei numai celor care îi oferea mai grase bacşisurĭ, incepe a nu se mai uita nici la imprejurarea ca domniĭ se ĭe de viţă română şi inrudiţi cu casele domneştĭ, după cum fusese până atuncĭ. Prezentându se şi streinĭ concurenţĭ la tronul Moldoveĭ şi ea obicĭnuindu-se tot mai mult a numi in domnie pe cel ce dădea sumĭ mai insemnate, incepe a pune chiar străinĭ in scaunul ţărei, şi mai ales Grecĭ, precum pe Gheorghe Ghica, Gheorghe Duca, Dumitru Cantacuzen, Antonie Roset numit şi Chiriţa Draco şi insfârşit chiar pe un grec dragoman al Porţei, Neculaĭ Mavrocordat, care domneşte câteva lunĭ in anul 1710 inaintea luĭ Dimitrie Cantemir.

S'inţelege că o atare purtare jăfuitoare din partea Turcilor trebuia se impingă pe Românĭ a-şĭ căuta orĭ unde scăparea din urgia in care trăiaŭ. Precum Muntenĭĭ căutase in repeţite rînduri mântuire in braţele Nemţilor, ast-fel Moldovenĭĭ se aruncară in acele ale Ruşilor.

Dimitrie Cantemir părăseşte pentru ântăiaşĭ dată, in mod făţiş, supunerea către Poarta otomană şi se aliază cu Rusia, cu ocaziunea resboiuluĭ intre Turcĭ şi Petru cel Mare, stărnit prin Carol al XII regele Svedieĭ. Petru cel

www.dacoromanica.ro

Mare venind până la Prut, Cantemir se aliază cu dînsul. Dar Petru cel Mare este bătut şi scapă de a fi prins numaĭ prin corumperea Paşeĭ. Cantemir este nevoit atunci a fugi din

Dimitrie Cantemir

Moldova şi a se duce in Rusia, unde Ţarul îl dărueşte cu maĭ multe moşiĭ şi unde el trăeşte până la moartea sa. Acest principe a fost un om foarte invĕţat: el a scris in limba latină o

www.dacoromanica.ro

istorie a inflorireĭ şi descreştereĭ imperiuluĭ Otoman, care avu pe vremea eĭ un mare resunet in toată Europa. El maĭ alcătui şi un sistem al religieĭ Turceşţĭ tipărit in ruseşte şi in fine el scrise *Descrierea Moldoveĭ* in latineşte şi *Cronicul Moldo-Vlahilor* in româneşte. El vorbea foarte bine limbele: turcească, arăpească, persiană, rusască, italiană şi română şi inţelegea bine elina, slavona şi franceza. Se indeletnici cult cu istoria, dar şi cu filosofia, matematicele şi arhitectura. Fiul sĕŭ *Antioh Cantemir* care trăi in Rusia este insemnat prin satirele sale, scrise in limba rusască. Cu Cantemir se sfârşeşte şi pentru Moldova epoca domniilor naţionale, şi incepe şi aicea epoca Fanarioţilor, in 1711, cu venirea la tron a luĭ Neculaĭ Mavrocordat, care la 1716, după uciderea luĭ Stefan Cantacuzen, trece in Muntenia.

CAP. X.

EPOCA FANARIOŢILOR.

§ 34.

Starea ţărilor Române sub Fanarioţĭ.

Epoca Fanarioţilor ţine de la 1711 pănă la 1821, prin urmare 110, anĭ şi este aşa numită

www.dacoromanica.ro

din cauză că cei mai mulți domni din acest restimp sunt de origine greacă, locuitori din mahalaua Fanarului in Constantinopole. In acest timp în destul de scurt domnesc 34 de domni in Moldova și 35 in Muntenia, prin urmare câte 3 ani și câte va luni fie care. Domnii erau numiți de a dreptul de Poartă, dându-se scaunul celui ce da mai mult atât Sultanului cât și vizirului, celorlalți mari dregatori, și mai ales femeilor din haremul Sultanului, urmându-se ast-fel sistemul ce era și inainte (vezi § 30, 31). Domnii pentru a scoate banii dați la Turci care bani mai adese ii imprumutau de la Grecii din Constantinopole, puneau dări tot mai grele pe țări. Boerii insă cu care domnii străini aveau interes să se imbuneze, erau adese ori scutiți de plata lor, incât ele apăsau tot mai mult asupra țăranilor. Domnul fiind de obiceiu Grec, se incunjura cu rudeniile, prietenii și credincioșii săi, Greci din Orient, îi numea în dregătoriile cele mai insemnate. lăsându i să jăfuească cât vor putea, spre a se plăti ast-fel de sumile ce le datoria, saŭ spre a-și îmbogăți familia. Acești străini se căsătoreau cu fetele boerilor pământeni, introducându-se ast-fel in sinul boerilor române.

www.dacoromanica.ro

Şcolile, in câre mai nainte se invĕţa slavoneşte, deveniră greceştĭ in cursurile lor mai nalte; numaĭ pe la sate se mai invĕţa românește. De asemenea şi bisericele bogate de prin oraşe fusese năpădité de călugărĭ şi preoţĭ grecĭ, precum şi toate mănăstirile avute din Moldova şi Muntenia. In toate aceste se slujea in greceşte. Şcoala fiind in mare parte grecească, societatea mai inaltă fiind grecizată, venise asupra Românilor pe lângă relele de mai nainte incă şi pericolul de-a fi desnaţionalizaţĭ.

Poporul se împărţea in clase: cea d'ântăi numită *protipenda* cuprindea boerĭĭ ceĭ marĭ: logofeţĭ, vornicĭ, hatmanĭ, postelnicĭ şi agĭ, singurĭĭ cu dreptul de a purta barbă. Numaĭ aceştia puteaŭ intra in dregătoriile cele marĭ ale statuluĭ precum miniştri, generalĭ de miliţie, etc. Clasa a doua compusă din boerĭ maĭ micĭ: spătarĭ, banĭ, comişĭ, paharnicĭ, ocupaŭ dregătoriile mai de jos prin ministere. Clasa a treia compusă din medelniceri, şatrarĭ, slugerĭ, dădea funcţionariĭ de rând precum scriitoriĭ, etc., etc. Toţĭ aceştĭ boerĭ se bucuraŭ insă de un drept foarte insemnat: acela de a fi scutiţĭ de dărĭ, şi fiind-că boeriile se dădeaŭ de domnĭ toată lumea alerga la eĭ şi nu cruţa nicĭ un

www.dacoromanica.ro

soiŭ de slugarie, faţă cu domnitorul pentru a le dobândi. Poporul de jos n'avea nicĭ un drept, ci numaĭ indatoririĭ. El plătea dările cele maĭ marĭ, făcea boeresc şi cărăturĭ de geaba maĭ multe ţile pe an; era bătut la scară cu biciul pentru orĭ ce abatere saŭ nesupunere; era jăfuit, prădat, despoiat de boerĭ, fără ca să aibă vr'un apărător. Sub popor şi mai rĕŭ de cât acesta, dacă se poate, eraŭ *Ţiganiĭ*, robĭ aĭ persoanelor precum ţĕraniĭ eraŭ robĭ aĭ pămêntuluĭ, vênduţĭ ca vitele, despărţiţĭ prin vênţare de familia lor, bătuţĭ până la sânge şi chiar omoriţĭ după bunul plac al boerilor: eată priveliştea ce o infăţişa epoca Fanarioţilor.

Moravurile acestuĭ timp eraŭ cu totul vrednice de ris Aşa de esemplu in salutărĭ se observa o regulă foarte strictă pentru deosebirea rangurilor. Un boeraş de clasa a treia săruta poala antereuluĭ unuĭ logofăt mare; boerul de clasa a doua êĭ săruta mâna; iar ceĭ de clasa ântâi se sărutaŭ pe barbe. Cel mic sta in picioare cu giubeaua strînsă la pept şi intr'o pusetură umilită dinaintea logofătuluĭ: cel ceva maĭ mare se punea cu sficală pe un colţ de scaun; un al treilea şi maĭ apropiat avea dreptul a şedea pe jeţ; in sforşit cel de o potrivă

www.dacoromanica.ro

se punea chiar pe divan. Cel mic indreptându-se către cel mare îi zicea: milostive stăpâne, măria ta, luminarea ta, saŭ căvinte greceşti: evghenestate, eclambrotate. Magnatul răspudea la toate cu arhonda, frăţică saŭ monşer. Cel maĭ mic scriea puterniculuĭ zileĭ: „sărutându-ţĭ tălpile sunt al mărieĭ tale prea plecat şi supus rob“, ear acesta îĭ răsputea: „al dumitale gata“.

Damele cele micĭ numeaŭ pe cele marĭ „cucoană“ fiind numite de dînsele: „kera-mu.“ Boeriĭ ceĭ marĭ aveaŭ singurĭ dreptul de a eşi în carete cu patru caĭ, numite faleturĭ. Mărimea işlicelor, un fel de potcapiurĭ ce purtaŭ boeriĭ, era potrivită cu înălţimea ranguluĭ. Boeriĭ cei marĭ purtaŭ nişte işlice atât de urieşe de nu puteaŭ încăpea doĭ într'o trăsură. Toate aceste deosebirĭ dădeaŭ naştere la năzuinţa de a deveni mare saŭ cel puţin de a face pe marele. Această năzuinţă aduse la lumină *ciocoismul*. Ciocoiul era mare cu ceĭ micĭ şi mic cu ceĭ marĭ. El primea ocărĭ, batjocurĭ şi chiar palme de la maĭ mariĭ sĕĭ, fără a se crede necinstit, şi se despăgubea prin o purtare cu totul obraznică şi nepoliticoasă către ceĭ maĭ micĭ. Ciocoiĭ eraŭ de casa cutăruĭ saŭ cutăruĭ boer mare, şi prin

www.dacoromanica.ro

înriurirea acestuia dobândeaŭ dregătorii, de cari apoi se foloseaŭ pentru a prăda şi jefui.

§ 36

Şirul domnilor fanarioţi.

Turcii spărieţi prin trădarea luĭ Cantemir şi a luĭ Brancoveanu cătră Ruşi, nu maĭ îndrăznesc să maĭ vîndă domniile ţărilor române fără alegere la cine oferia maĭ mult. Cu toate că şi de acum înainte nu părăsesc obiceiul de a se folosi băneşte din încuviinţarea scaunelor române, totuşĭ se restrînge de o cam dată numĕrul persoanelor la acele in cari puteaŭ avea încredere că nu-ĭ vor trada şi anume la Neculaĭ şi apoĭ Constantin Mavrocordat, Grigore Ghica şi Mihaĭ Racoviţă. Pentru a nu pierde însă foloasele lor, eĭ introduc alt sistem, anume acela de a strămuta domniĭ dintr'o ţară in alta punîndu-ĭ să plătească această strămutare ca şi o nouă numire. Ast-fel Grigori Ghica domneşte de douĕ orĭ in Muntenia şi de treĭ orĭ in Moldova, Mihaĭ Racoviţă o dată în Muntenia şi de treĭ orĭ în Moldova, iar Constantin Mavrocordat de patru orĭ in Moldova şi de şese orĭ in Muntenia.

Neculaĭ şi Constantin Mavrocordat sunt domnĭ

www.dacoromanica.ro

îndestul de bunĭ. Neculaĭ apără pe Moldovenĭ, şi după strămutarea luĭ în Muntenia pe Muntenĭ, de răsbunarea Turcilor, care vroiaŭ să-ĭ pedepsească pentru hainirea lor la Ruşĭ; nu jăfueşte ţările şi reduce chiar dările. Cu toate aceste po-

Neculaĭ Mavrocordat

porul şi maĭ ales boerii nu-l iubeaŭ, fiind că favoriza prea mult elementul grecesc, punênd pe mulţĭ Grecĭ în slujbă şi închinând mănăstirĭ pămêntene celor greceştĭ. Constantin Mavrocordat vra să reformeze aşăzămintele punênd numaĭ pe ţĕranĭ să plătească dările, dar ca o resplată a acesteĭ îngreuierĭ voeşte să-ĭ libereze din robia în

www.dacoromanica.ro

care îi ţineaŭ boerii. Aceştia nemulţumiţi se rescoală şi Constantin Mavrocordat este mazilit în 1749. Grigore Ghica face mai multe îmbunătăţiri materiale, aduce apă pe urloae în Bucureşti şi Iaşi

Alexandru Ipsilant

să rîdică mai multe zidiri. Toţi aceşti domni se ocupă mult cu scolile, însă mai ales că acele greceşti, încît Românii din clasele mai inalte,

www.dacoromanica.ro

cunoşteaŭ cu toţiĭ greceşte şi vorbeaŭ această limbă.

Neculaĭ şi după moartea luĭ Constantin Mavrocordat ţinuse intr'una tronul ţărilor române, schimbându se când in unul când in celalalt, de la 1711—1749, când Constantin Mavrocordat este pentru întâia oară alungat din domnie de către Turcĭ, supăraţĭ pentru turburările provocate in Muntenia şi Moldova prin reformele sale.

De la 1749 inainte numĕrul competitorilor fanarioţĭ sporind necontenit, Poarta incepe iarăşĭ a putea ţinea mezat pentru darea tronurilor româneştĭ, mărginit însă la personaje de origine greacă în care ea avea o egală incredere. Ast-fel se adăogiră pe lângă Constantin Mavrocordat, carĕ maĭ revine incă de douĕ orĭ în tronul Moldoveĭ şi odată în acel al Munteniеĭ, şi urmaşiĭ luĭ Grigore Ghica, mort in 1752, familia Calimah, de origine română însă grecizată, moştenitoriĭ luĭ Mihaĭ Racoviţă; apoĭ Manoil Roset, Alexandru Ipsilanti, familia Moruzi şi Sutu, Neculaĭ Mavrogheni, Constantin Hangearliu, Scarlat Calimah, şi Ioan Caragea.

Ceĭ maĭ mulţĭ din aceştĭ domnĭ se întrec in despoiarea poporuluĭ şi numaĭ puţinĭ din eĭ amintesc domniile maĭ bune şi maĭ omenoase ale

www.dacoromanica.ro

Mavrocordaţilor. Aşa Grigorie Ghica care îngrijeşte de starea din lăuntru a Moldoveĭ, Alexandru Ipsilanti şi Constantin Moruzi, ocîrmuitorĭ înţălepţĭ care caută de interesele poporuluĭ, Scarlat Calimah şi Ioan Caragea care întocmesc fie-

Scarlat Calimah

care câte un codice de legĭ, şi anume Calimah in Moldova şi Caragea în Muntenia, sub care codicĭ Românii aŭ trăit până la 1865.

§ 37

Perderile de teritoriŭ suferite de Românĭ in timpul Fanarioţilor

In acest timp de injosire a poporuluĭ român, Turcii se folosiră de puterea lor şi de slăbă-

www.dacoromanica.ro

ciunea noastră pentru a ne vinde de treĭ orĭ puterilor mărginaşe: Perdând eĭ bătăliĭ, când cu Austria când cu Rusia, spre a despăgubi pe acele puterĭ, le da bucăţĭ din ţerile noastre, cu toate că prin tractate eraŭ îndatoriţĭ a ne apăra

Ioan Caragea

intregimea teritoriuluĭ. Aşa fac in anul 1718, după un rĕsboiŭ cu Austria, dând aceşteia *Banàtul Craioveĭ*, pe care'l stăpânesc Austriacii până la 1739, când este inapoiat Turcilor, prin urmare şi Munteniei, in tractatul de la Belgrad.

In 1775 Turcia cedează Austrieĭ *Bucovina*. In acest timp domnia in Moldova *Grigore Ghica*,

www.dacoromanica.ro

originar dintr'o familie albaneză, care dăduse câți-va domni țĕrilor române. El fusese mai întăi dragoman turcesc, după aceea o dată domn in Moldova in 1764, și de două orĭ in

Grigore Ghica

Muntenia. In intăia luĭ domnie din Moldova el micșorase birul sătënilor, adusese isvoare de apă la Golia și la sfântul Spiridon și inființase o fabrică de postav in țară la Chipirești pe malul Jijieĭ. In 1775 el veni diu noŭ la domnia Moldoveĭ.

www.dacoromanica.ro

Cum se sui el in scaun, Austria voind a pune mâna pe Bucovina, trimite o armată in această parte a Moldoveĭ, pretextând că voeşte a se apăra de Tătarĭ. Grigore Ghica simţind scopurile Austrieĭ şi impins de boerii ţĕreĭ ce nu voiaŭ să sufere o asemenea perdere, se opuse din toate puterile şi protestă la Poartă in termenĭ foarte energicĭ.

Turcii se mişcară de o camdată şi trimiseră maĭ mulţĭ paşĭ ca să cerceteze lucrurile; toţĭ fură cumparaţĭ de miniştriĭ Austrieĭ prin banĭ şi prezenturĭ, in cât raportară Porţeĭ că Austria voeşte să cuprindă o şuviţă foarte mică de pământ, necesară pentru a avea un drum intre Galiţia şi Transilvania, pe când în realitate ea pusese mâna pe partea cea maĭ frumoasă a Moldoveĭ. Fiind că Moldovenii nu voeau nicĭ cu un preţ să ingăduе această răşluire a ţăreĭ lor, eĭ se alipiră de Ruşĭ cu care Turcii eraŭ in duşmănie. Aceştia, vĕdând că Austria le făgăduia sprijinul sĕŭ in contra Rusieĭ, pentru redobândirea Crimeeĭ, pe care o perduse prin un rĕsboiŭ nenorocit, ascultară maĭ curând de cererile lor de cât de protestările Românilor, care fiind incă sprijinite de Rusia, duşmana Turcilor, eraŭ cu dreptul bănuite. După ce Turcii cedară Bucovina in 1775,

www.dacoromanica.ro

temêndu-se ca Ghica să nu se rescoale in contra lor şi să treacă la Ruşi, puseră de'l uciseră.

In cele di'ntăi zile din luna luĭ Octombre 1777 veni la casa numită Conac, aşedată in piaţa *Beiliculuĭ* în Iaşi şi menită pentru primirea solilor Turcĭ, unul *Cara Highiorsades Ahmed Beĭ*. Acesta, prefăcêndu-se că e bolnav pofti pe Ghica Vodă la el pentru a'ĭ ceti nişte firmane impărăteştĭ. Cum intră Ghica inlăuntru, săriră pe el 30 de eniceri care'lŭ injunghiară cu pumnalele şi tăindu'ĭ capul îl duseră la Constantinopole.

In 1812 după un răsboiŭ cu Rusia, Turcii îĭ cedează jumătate din Moldova rămasă după răşluirea Bucovineĭ, anume partea ce s'a numit *Basarabia*, prin pacea de la Bucureştĭ din 1812. Turcii fiind bătuţi de Ruşi în curs de 6 anĭ se hotărise să inchee pace cu dînşiĭ cu ori-ce preţ şi Ruşiĭ cereaŭ ambele principate. Tocmaĭ în acel an insă Napoleon cel Mare, impăratul Francejilor, declară rĕsboiŭ Rusieĭ, în cât această putere amenințată de Francezĭ ar fi renunţat la pretenţiile eĭ in contra Turcilor, numaĭ cât pentru a avea pace din partea lor. Fanariotul Dimitrie Moruzi, insărcinatul turcesc pentru negociarea păceĭ, fiind cumpărat de Ruşi, ascunde insă depesa pe care o primise de la Napoleon şi prin care

www.dacoromanica.ro

vestea pe Turcĭ că el aŭ declarat rĕsboiŭ Rusieĭ, şi tratările urmează mai departe. Ruşiĭ grăbiţi a incheia pacea, moderează pretenţiile lor şi sé mulţumesc cu Basarabia care este deslipită de Moldova ca şi Bucovina.

www.dacoromanica.ro

PARTEA IV. ISTORIA CONTIMPURANĂ

(1821—1881)

CAP. XI.

DE LA RESCOALA LUI VLADIMIRESCU PĂNĂ IN ZILELE NOASTRE

§ 38.

Răscoala luĭ Vladimirescu

In anul 1821 Grecii se rescoală in contra dominaţieĭ turceştĭ. Dar revoluţiunea lor in loc de a isbucni in Grecia, ia naştere in ţĕrile române; atât de grecite eraŭ ele. Anume un Grec *Alexandru Ipsilanti*, maior in armata rusască trece in Moldova unde găseşte sprijinul luĭ Mihail Suţu şi formează o bandă de voluntarĭ Grecĭ in contra Turcilor. Odată cu această mişcare se face o alta naţională română, menită a scoate ţĕrile noastre din ghiarele Fanarioţilor, care este condusă in Moldova de boerii Gherghel

www.dacoromanica.ro

şi Istrati, in Muntenia de un serdar Român din Bucureştĭ, *Tudor Vladimirescu.* El fusese insărcinat de şeful miliţiilor grece din Bucureştĭ *Iorgachi*, ca să meargă cu nişte oaste in spre Ser-

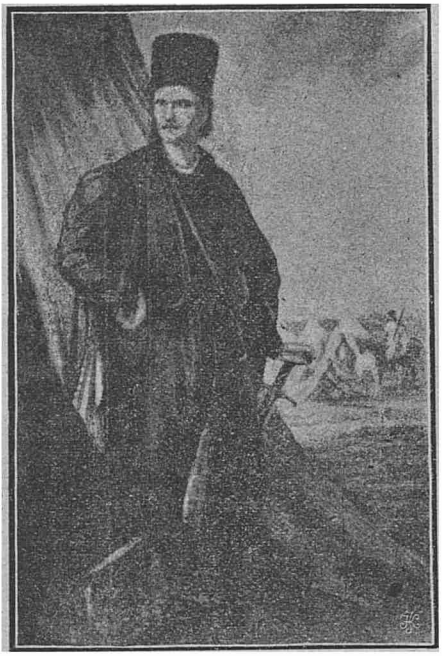

Tudor Vladimirescu

bia spre a o rescula şi pe aceasta in contra Turcilor. Tudor insă nutrea cu totul alte planurĭ când i s'a dat acea insărcinare. El gândea anume a resturna domniile Fanarioţilor, şi

www.dacoromanica.ro

a restabili pe cele naţionaïe. Românii din ambele ţĕrï sătui de domnia şi apăsarea grecească cereau indepărtarea domnilor Fanarioţi. Mintea lor fiind redeşteptată prin Gheorgbe Asaki şi mitropolitul Veniamin in Moldova, in Muntenia prin

Gheorghe Lazăr

Gheorghe Lazăr, cu toţii săriră spre a'şi redobîndi drepturile lor. Incercarea luï Vladimirescu veni la un timp foarte potrivit. Tudor mergênd la Oltenia pentru a se apropia de Serbia incepu rescoala sa in contra Grecilor, prin desfiinţarea

www.dacoromanica.ro

văcăritului şi vinăritului, două dări din cele mai asupritoare. Prin aceasta Tudor îşi atrase in partea sa pe ţărani in care îi era mai ales speranţa, de vreme ce din boeri puţini numai erau cu el. Ţăranii se adună in număr de 10,000 imprejurul lui „Tudor Vodă“ cum îl numeau ei. Vladimirescu, simţind că puterea sa va fi in sprijinul Turcilor in contra Grecilor, trimite mai multe scrisori la Constantinopole, asigurând pe Turci despre deplina sa supunere şi că el voeşte numai a restabili domniile pământene. Aceste uneltiri ale lui Vladimirescu fură descoperite de Greci. Văḑând ei intr'ênsul duşmanul cel mai neimpăcat al mişcărei lor, se hotărĕsc să'l peardă, intind o cursă lui Vladimirescu şi îl ucid. Turcii văḑând trădarea Grecilor şi cererile Românilor, puseră un capăt domniei fanariote, numind earăşi in scaunele Munteniei şi a Moldovei domni pământeni.

§ 39.

Grigore Ghica şi Ioan Sturza

In urma răscoalei lui Vladimirescu se numiră domni la 1822 in Muntenia *Grigore Ghica* şi in Moldova *Ioan Sturza.* Turcii insă ocupaseră principatele după rescoala Grecilor şi Enicerii

www.dacoromanica.ro

comiseră o mulţime de cruzimĭ, intre altele dădură foc Iaşilor şi Bucureştilor şi uciseră o mulţime de oamenĭ.

După ce se liniştesc turburările domniĭ se apucă de reforme imbucurătoare pentru poporul Românesc; desfiinţează scoalele greceştĭ şi infiinţează pe acele române; alungă pe mulţĭ călugărĭ Grecĭ din monastirile ţĕrilor, şi dispun de a se impărţi funcţiile publice numaĭ pămêntenilor. Un noŭ rĕsboiŭ izbucnit intre Ruşi şi Turcĭ opreşte insă această mişcare, şi Ruşiĭ intrând in principate, Sturza este prins, iar Ghica fuge peste hotar. Ruşiĭ impun Românilor ca de obiceiŭ in toate rĕsboaele lor in contra Turcilor o sumă de greutăţĭ foarte marĭ, maĭ ales cărăturĭ nesfârşite pentru trebuinţele armateĭ, in cât Românii sufăr de la eĭ mai tot atâtea nelegiuiri ca şi din partea Turcilor. Prin tratatul de la Adrianopole din 1829 Ruşiĭ dobândesc un drept foarte intins de amestec in daraverile lăuntrice ale ţĕrilor Române şi mai ales acela foarte insemnat ca numirea şi destituirea domnilor să nu se mai poată face de Poartă fără consimţimântul lor. Prin acest tratat Rusia apoi dobândeşte dreptul de a reţine ca zălog ţările Române pănă la plata unei despăgubiri de rĕsboiŭ din partea

www.dacoromanica.ro

Porţeĭ de 10,000,000 de galbeni. Ast-feliŭ staŭ Ruşiĭ in principate de la 1828—1834 adecă 6 ani şi la eşirea lor din ele obligă pe Turci a recunoaşte noua organizare pe care Ruşiĭ o introdusese in ele in timpul ocupaţiei lor.

§ 40

Regulamentul organic

Regulamentul organic, era o lege generală care regula toate trebile ţărilor; fusese lucrat la Petersburg şi apoĭ dat in ţară unei comisiunĭ de boerĭ care să-l revizuiască. La 11 April 1831, regulamentul organic era gata şi in 1832 el fu introdus ca lege in principate şi recunoscut de Poartă prin tratatul de la St. Petersburg din 1834. Articolul ultim din acest regulament dispunea ca să nu se poată face nicĭ o schimbare in el fără invoirea curţeĭ proteguitoare, adecă a Rusieĭ. Alegerea principilor este dată in fie-care ţară la o adunare compusă in Muntenia din 190 de membri, şi in Moldova din 132 din care numaĭ 27 in Muntenia şi 24 in Moldova deputaţĭ aĭ comerţuluĭ: toţĭ ceialalţĭ boerĭ. Indată ce se alege gospodarul, adunarea este desfiinţată şi in locul eĭ vine adunarea ordinară compusă din 43 deputaţĭ pentru Muntenia şi 40

www.dacoromanica.ro

pentru Moldova. Aceste adunări sunt compuse numai din boeri. Ele aveau dreptul a se plânge la curtea proteguitoare contra principelui, in cât de la această din urmă atârna in definitiv soarta poporului. *Regulamentul organic* este foarte asupritor pentru ţărani şi favoreşte numai pe boeri. Ei nu plătesc dări, au dreptul la funcţiuni şi înaintări in armată. Ţăranii plătesc toate contribuţiile, fac boeresc (clacă) atât boeriului cât şi statului, servesc in armată numai ca soldaţi proşti şi nu pot ocupa nici o dregătorie. Rusia vroia ca prin o asemenea organizare să câştige in partea ei pe boeri, clasa cea mai puternică din ţară.

De altmintrele regulamentul organic conţine in privirea multor lucruri un adevărat progres asupra stărei de mai inain-e; d. e. in intocmirea justiţiei, imbunătăţirea administraţiei, infiinţare de şcoli şi altele.

La 1834, când Kiselev eşi din principate, curţile suzerane in loc de a lăsa pe ţări să'şi aleagă domnii, conform regulamentului, numesc de-adreptul pe *Mihail Sturza* domn in Moldova şi pe *Alexandru Ghica* in Muntenia.

www.dacoromanica.ro

§ 41.

Renaşterea Românilor

Renaşterea Românilor porneşte din ţara de leagăn a naţionalităţeĭ noastre, din Transilvania.

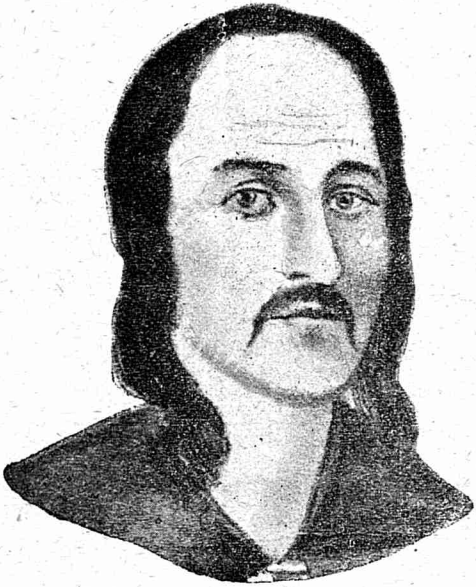

Horea

Pe la anii 1784 şi 1785 sĕ născu aicĭ o cumplită revoluţie făcută de Românĭ sub conducerea a treĭ ţĕranĭ fruntaşĭ *Horea*, *Cloşcă* şi *Crişanu* in contra domnieĭ Ungurilor, care fu iná-

www.dacoromanica.ro

buşită de armatele austriace: dar această mişcare a poporuluĭ dădu naştere unuĭ avênt al spiritului român, care incepu in curând a produce maĭ multe lucrărĭ insemnate in literatură.

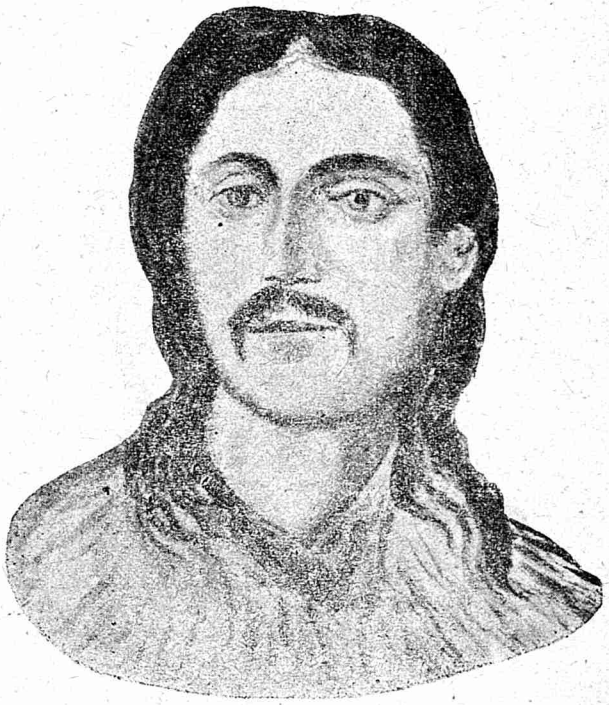

Cloşcă

Iorgovicĭ (gramatica), *Cichindeal* (fabule), *Petru Maior*, *Şincaĭ* şi *Samuel Micul* saŭ *Klein* (istoria), străluciră pe la inceputul veaculuĭ al

www.dacoromanica.ro

XIX-lea şi reîntroduseseră limba română in capetele mulţimei ca o limbă cultivată şi vrednică de a fi cultivetă.

Reîntroducerea domnilor pământeni in Mun-

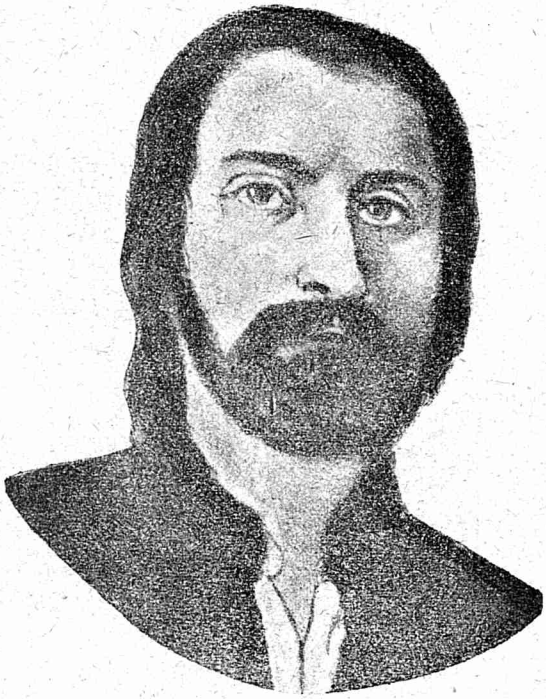

Crişanu

tenia şi Moldova trezeşte şi aicĭ renaşteres spiritului naţional. *Gheorghe Asaki* intemeiază in Iaşĭ in 1813 o şcoală de inginerie cu cursuri

www.dacoromanica.ro

românești, din care școală eși in 1819 mai mulți ingineri hotarnici. Trei ani după aceia domnul fanariot Caragea chiamă din Transilvania pe *Gheorghe Lazăr*, tot pentru intemeiarea unei

Gheorghe Asachi

școli de inginerie românești in București. Grecii aveau nevoe de ingineri români pentru limpezirea numeroaselor procese de moșii, căci de și ei puteau ști ingineriea, nu ar fi putut citi și înțelege documentele vechi pe care se intemeiaŭ judecățile. Lazăr insă introduce pe lângă cursul

www.dacoromanica.ro

de matematică şi lecţiuni de istoria Românilor, în care vorbindu-se de faptele cele mari ale Românilor din trecut, se redeştepta mintea poporului către viaţa naţională. După intoarcerea principilor pământeni in ţările române, se intemeează mai multe şcoli româneşti in care se predaŭ

Ioan Heliadi Rădulescu

deosebitele ştiinţe in limba ţărei. Ast fel Ioan Sturza infiinţă in monastirea din Trei Erarhi şcoala numită *Vasiliană*, după vechea şcoală a lui Vasile Lupu. După retragerea lui Gheorge Lazăr, din Bucureşti, îi ia locul şcolarul sĕŭ *Ioan*

www.dacoromanica.ro

Heliadé Rădulescu, care sprijini mişcarea de renaştere a culturei române in Muntenia, pe când in Moldova ea este condusă de *Gh. Asaki* şi de mitropolitul *Veniamin Costache.* Literatura română ia un nou avênt. *Beldiman* scrie Jalnica

Mitropolilul Veniamin Costachi

Tragedie, o satiră contra revoluţiunei greceşti. In anul 1826 *Constantin Golescu* formează împreună cu Heliade o societate pentru propăşirea Românilor care caută intre altele infiinţarea a două colegii, in Bucureşti şi Craiova, şcoli primare in sate, infiinţarea de ziare româneşti şi

www.dacoromanica.ro

aceea a unuĭ teatru naţional. In 1829 eşiră primele gazete române: *Curierul de ambe sexe*, redactat de Heliade in Bucureştĭ şi *Albina Românească* de Gh. Asaki in Iaşĭ. Ocupaţiunea rusască ce ţinu in principate de la 1828 până la 1834, când Turcĭ sfîrşiră de plătit contribuţia de rĕsboiŭ cătră Ruşĭ, sprijini de o cam dată desvoltarea naţională. Generalul Kiseleff puse să se traducă în româneşte legile greceştĭ ale luĭ. Caragea şi Calimah, prevăḑu în budgetul ţĕrilor câte o sumă de 200,000 de leĭ vechĭ pentru infiinţarea de şcolĭ, şi invoi eşirea gazetelor româneştĭ.

§ 42.

Mihaĭ Sturza în Moldova, Alexandru Ghica şi Bibescu în Muntenia.

Sturza ajunge la domnie cheltuindu-şĭ toată averea şi făcênd datoriĭ nemăsurate în Petersburg. La Poartă este susţinut de unul Vogoride prietenul sultanuluĭ *Mahmud*, căruia Mihaĭ îĭ făgăduieşte că dacă va fi numit domn, va lua pe fiica luĭ in căsătorie, care nu avea nicĭ o zestre. Ast-fel Mihaĭ Sturza, sprijinit la Petersburg şi la Constantinopole, dobândeşte domnia Moldoveĭ şi este investit cu titlul de *Gospodar* in 1834.

www.dacoromanica.ro

Rușii de și'ĭ dați in mână ocârmuirea țĕreĭ, păstrează un drept de privighere foarte intins asupra domnitoruluĭ, in cât acesta sămăna maĭ mult a fi un funcționariŭ rus de cât un domnitoriŭ român. Mihaĭ Sturza la inceputul domnieĭ sale se ingriji cu multă stăruință a pune in aplicare mĕsurile luate de regulament, incât Moldova eși din starea eĭ desperată de maĭ nainte. Maĭ ales școlilor dădu el o ingrijire deosebită, inființând cursurile superioare de invĕțăturĭ in limba română in academia Mihaileană (1835). El maĭ deschide școala centrală de fete (1834) și școala de arte și meseriĭ (1841). Fiind insă că aceste școlĭ folosiaŭ maĭ ales poporuluĭ de jos și dezlănțuiau un spirit de neatârnare și de opoziție contra domnuluĭ și a Rușilor, apoĭ boeriĭ, Rușiĭ și domnul se unirĕ spre a le lovi, și astfel Mihaĭ Sturza resturnă el singur creațiunea sa, cursurile superioare de la Academie, și prefăcu ceea ce remăsese intr'o școală franceză pentru fiiĭ de boerĭ (1847).

Această lovitură dată de Mihaĭ Sturza culturei naționale îĭ instrăinează cu totul simpatiile Moldovenilor. Se vĕdea că el se pleca prea mult cerințelor rusești, și că dacă ar maĭ fi domnit mult in Moldova, orĭ ce mișcare cătră progres trebuia să fie înăbușită.

www.dacoromanica.ro

Alexandru Ghica fusese recomandat de Rusia pentru scaunul Munteniei; prin urmare dînsa voia a indeplini cu deosebire prin el toate planurile sale. Rușii îi propun la inceput o armată rusască care să'l sprijine in domnie. Ghica știind însă că o asemenea armată îl va face robul Rusiei, refuză de a o primi; atunci Rusia se hotărăște a pierde pe Ghica, insă nu pe față ci in ascuns. Anume pe atunci era în București o partidă națională compusă din *Câmpineanu, Rosetti, Eliade, Aristias, Cantacuzen* și alții. Ghica iubea pe această partidă ca una ce corespundea cu dorințele ascunse ale inimei lui; dar nu indrăznea a o sprijini fățiș temêndu-se de Rusia. Consulul rusesc, baronul de *Ruckman* intărtă partida națională in contra lui Ghica, pentru că dînsul nu implinea in totul dorințele ei; pe de altă parte el intețește pe Ghica in contra ei, spunêndu-i că ea voește să-l rĕstoarne. Pe atunci Eliade, Câmpineanu și Aristias organizează un teatru, și un francez *Vaillant* este insărcinat cu directoratul colegiului național de la sfântul Sava. Vaillant insă este dat afară, după cererea consulului rusesc. Adunarea votează cumpărarea a 500 exemplare din dicționarul româno-francez a lui Vaillant; dar Ruckman cere de la Ghica să

www.dacoromanica.ro

nu incuviinţeze această dispoziţie. Ghica numeşte însă pe Eliade inspector general al şcoalelor. Vĕdênd Ruckman simpatiile luĭ Ghica pentru partida naţională, grăbeşte căderea lui unindu-se cu un boer *Bibescu*, şi urzînd o intrigă, compromite pe Ghica la Poartă, şi el este destituit in 1842.

Luĭ îĭ urmează *Bibescu*. Cum vine la domnie, el se pune rĕŭ cu adunarea care refuză, a'ĭ admite vr'o două proecte de legĭ. El o disólvă şi face să se aleagă o alta cu totul supusă voinţelor luĭ. Cu ajutorul eĭ desfiinţază, după cum făcuse Sturza in Moldova cursurile superioare ale şcoalelor româneştĭ şi aduce aceleaşĭ nemulţumirĭ in contra uneĭ cârmuirĭ prea ascultătoare de Rusia care se manifestase in Moldova in potriva guvernuluĭ luĭ Mihai Sturza.

§ 43

Revoluţia din 1848

Starea ţĕrilor române in 1848 ajunsese nesuferită. Domniĭ căutaŭ ca toate să se facă pe voia Rusieĭ şi din această cauză impedecaŭ orĭ ce mişcare naţională. Şcolĭ nu se maĭ infiinţaŭ; nu se dădea voie Românilor a gândi şi a grăi ceea ce

www.dacoromanica.ro

voiaŭ; într'un cuvênt se tindea a ne face Ruşi. Funcţionariĭ de la cel mai mare până la cel maĭ mic jăfuiaŭ poporul fără milă şi fără ruşine. Birurile apăsaŭ numaĭ asupra ţĕranuluĭ, el singur dedea fecioriĭ sĕĭ in armată unde eĭ puteaŭ fi numaĭ soldaţi proştĭ. Venitul mănăstirilor închinate care infăţişa o treime din acel al ţĕreĭ, intra in punga călugărilor greci. Robia Ţiganilor desonora cu totul pe Românĭ, căcĭ numaĭ in ţĕrile lor maĭ exista.

Din şcolile străine insă venise cu timpul o mulţime de feciorĭ de boeri. Vĕdênd eĭ cum staŭ lucrurile in străinătate, se ruşinaŭ de starea ţĕreĭ şi voiaŭ să o indrepte. Eĭ incepură a se aduna şi a se sfătui ce să facă, ceea ce nu plăcea de loc boerilor bătrânĭ, părinţiĭ lor. In 1848 isbucni revoluţia in cĕle maĭ multe din ţĕrile Europeĭ (Franţa, Prusia, Austria şi Italia). Se făcură şi in Iaşi şi Bucureşti comploturĭ in contra domnitorilor de atunci, cu tendinţa de a inlătura influenţa rusască. Mihaĭ Sturza in Iaşĭ pune şi arestează pe cei maĭ mulţi boeri tineri care se adunaŭ in casa lui Mavrocordat şi-ĭ surgunesţe, sfărămând ast-fel revoluţia in Moldova. In Bucureşti insă mişcarea e mult maĭ serioasă. La inceput poporul, pentru a scăpa de domnitor

www.dacoromanica.ro

fără violenţă, se înţelege a'l considera de şef al rescoalei; se duce la palat in numĕr de vr'o 10,000 de oamenĭ, ca să mulţămească lui Bibescu pentru faptele sale patriotice, de şi luĭ nicĭ prin gând nu-ĭ trecea a se rescula în contra Ruşilor. Bibescu pentru a nu se compromite in ochiĭ Ruşilor fuge in Transilvania. Se constitue atuncĭ un guvern provizoriŭ compus din *Eliade*, *Ştefan şi Nicolae Golescu* şi *Maghieru*. Acest guvern decretează de indată improprietărirea ţĕranilor. Boeriĭ speriaţĭ de aceasta se înţeleg cu şeful miliţiilor *Odobescu*, care era partizan al Ruşilor, şi acesta arestează pe şefiĭ guvernuluĭ provizor. Poporul încă se rescoală atuncĭ, prinde pe Odobescu şi pe Solomon şi'ĭ închide. Auzindu-se că vin Ruşiĭ, membriĭ guvernului próvizor fug la Târgoviştea şi boeriĭ din capitală instituesc o căimăcămie sub *Teodor Văcărescu* şi *Emanoil Bălearu* care ordonă arestarea membrilor guvernuluĭ provizor. Căimăcămia este resturnată de popor şi se formează un guvern interimar compus din Mitropolit ca preşedinte, *Creţulescu*, *Mincu* şi *Ioan Brătianu* ca membri. Guvernul provizor din Târgoviştea revine in Bucureştĭ, ia iarăşi in mâni conducerea trebilor şi numeşte o comisiune din 18 boeri şi

www.dacoromanica.ro

18 ţĕrani care să reguleze drepturile celor două clase; dar această comisiune nu se poate înţelege.

Rusia însă cere de la Poartă ca să trimită o armată in Bucureşti; la din contra va fi nevoită ca să intre ea, pentru a năbuşi rescoala. Turcii sunt nevoiţi să trimită oştirea, de şi eraŭ convinşi că rescoala nu se făcuse în contra lor. *Soliman paşa* intră in Bucureşti; dar este foarte bine primit de popor. Pentru a-şĭ arăta supunerea lor cătră Turcĭ, membriĭ guvernuluĭ provisor îşĭ daŭ demisia. Se institue o locotenenţă domnească compusă din *Eliade*, *Nicolae Golescu* şi *Tell* care este recunoscută de Turc. Rusia simţind că prin această înţelegere intre Românĭ şi Turcĭ ea va perde protectoratul in principate, se face că se supără pentru un ziar „Pruncul“ ce eşia in Bucureştĭ şi care îşĭ bătea joc de Ţarul. Ea ameninţă pe Poartă cu rĕsboiŭ dacă va maĭ permite asemenea necuviinţĭ. Fricoasa Turcie revoacă pe Soliman şi numeşte pe *Fuad Efendi*, care este pus sub ordinele comisaruluĭ rusesc *Duhamel*. Poporul vĕdêndu-se amenințat, pune regulamentul organic pe un pat de moarte şi in sunetul uneĭ musice funebre, merge de'l arde cu mare pompă in piaţă. Duhamel infuriat de această batjocură,

www.dacoromanica.ro

cere luĭ Fuad Efendi să meargă asupra Bucureştilor. Locotenenţa domnească este desfiinţată şi guvernul încredinţat unuĭ singur caimacan *Constantin Cantacuzen.* La cazarma din dealul Spireĭ se intâmplă un măcel, provocat prin o neinţelegere, intre Turcĭ şi pompieriĭ românĭ. Ruşiĭ vĕdĕnd că s'aŭ vĕrsat sânge şi uzând de dreptul lor de protectorat, intră in Muntenia. Maghieru atuncĭ se retrage in Carpaţĭ cu o trupă de panduri pentru a se opune Ruşilor. Turciĭ, temându-se de Ruşĭ şi neavĕnd nicĭ un sprijin in popoarele apusuluĭ ca unele ce eraŭ cu toatele bântuite de revoluţiune, silesc pe Maghieru să'şĭ sloboadă trupele şi Ruşiĭ remân iarăşĭ a tot puternicĭ. In 1 Iunie 1849 se incheie convenţiunea de la *Balta-Liman* prin care se invoeşte Rusia cu Turcia ca domniĭ să fie *numiţĭ* de ambele curţĭ suzerane: să se suprime adunările şi să se numească divanurĭ *ad-hoc*, precum şi o comisiune de boeri care să revizuiască regulamentul organic. Tot o-dată îşĭ reservă curţile suzerane dreptul de a intra în principate orĭ-când ar isbucni vr'o rescoală.

Se numesc domnĭ in Muntenia *Stirbeĭ* şi in Moldova *Grigore Ghica* pe 7 anĭ.

www.dacoromanica.ro

§ 44.

Stirbeĭ şi Grigore Ghica.

Sub aceştĭ domnĭ Românii maĭ răsuflă puţin. Se desfiinţază robia Ţiganilor, se reintocmesc cursurile superioare la academiile din Iaşi şi Bucureştĭ, se tipăreşte in Iaşĭ cu cheltuelele guvernuluĭ cronica luĭ Gheorghe Sincaĭ şi domnul M. Cogălniceanu scoate la lumină pe cronicariĭ Moldoveĭ, prin care se dă o puternică imboldire tinereĭ generaţiĭ.

Pe acest timp Rusia, care era foarte tare, voesce să pună mâna pe Constantinopole şi să restoarne impărăţia Turcilor. Ea pretextează că s'ar fi incuviinţat de Poartă Catolicilor nişte drepturĭ asupra mormêntuluĭ sfânt in Erusalim, care jigneau biserica răsăriteană, cerênd ca Turcia să se lege prin un tratat a da acele drepturĭ inapoi bisericeĭ Răsăritene şi a asigura pe creştiniĭ din răsărit, că asemenea incălcărĭ nu se vor maĭ intêmpla. Turcia sprijinită pe ascuns de Anglia, Franţia şi maĭ târziŭ de Sardinia refuză cererile Rusieĭ care intră cu oştiri în ţerile române 1853. Puterile apusene ajută pe Turcĭ, trimiţind o armată foarte insemnată la *Sevastopol* in Crimea. După doĭ anĭ de lupte

www.dacoromanica.ro

Francezii iau turnul *Malacof*, cetăţuea cea mare a Sevastopolului, după care Ruşii sunt nevoiţi să'l părăsească.

Ei sunt siliţi să inchee pace la Paris în 1856, in care Rusia cedează *gurile Dunărei* Turciei, o parte din Basarabia Moldovei (şi anume de la *Cotul-Morei* la coada lacului *Ialpugul*, şi de acolo o linie ce trece prin cozile lacurilor *Chitaia* şi *Conducu* până la Marea Neagră). Rusia perde cu totul drepturile incuviinţate prin tractatele anterioare cu Turcia, anume de a se amesteca in treburile din lăuntru ale acestui imperiŭ.

Cu deosebire i se ia dreptul de a se amesteca in Moldova, Muntenia şi Serbia, care sunt puse sub garanţia celor 7 puteri Europene: *Franţia*, *Anglia*, *Austria*, *Turcia*, *Rusia*, *Sardinia* şi *Prusia*. In 1854, după eşirea Ruşilor din principate, intrară Austriacii in ele şi stătură aicĭ până la incheierea păcei de Paris. In 1856 sfârşindu-se termenul de 7 anĭ, pentru care fusese aleşi domnitoriĭ din 1849, se numesc caimacami in Muntenia Alexandru Ghica şi in Moldova Teodor Balş, inlocuit după moartea luĭ prin Neculai Vogoride.

www.dacoromanica.ro

§ 45

Tractatul şi convenţiunea incheiată in Paris.

Prin art. 23 al tractatului de Paris se prevedea aşeḑarea unei comisiuni care să revizuiască legile principatelor. Prin art. 24 se orânduește chemarea unor divanuri *ad hoc* spre a exprima dorinţa poporului iu privirea aşeḑărei definitive a ţărilor. Aceste divanuri rostesc in unanimitate următoarele dorinţi pentru reorganizarea ţĕrilor române: Unirea ambelor principate intr'un singur stat sub numele de România. Garantarea neutralităţei teritoriului sĕu de către toate puterile europene. Incredinţarea coroanei princiare unui domn din o casă domnitoare europeană. Introducerea libertăţilor parlamentare şi constituţionale.

Convenţia de Paris incheiată in 1858 intre puterile semnătare ale tratatului din 1856 recunoscu numai o parte din cererile divanurilor. Principatele Moldova şi Valahia se constitue sub numire de *Principatele-Unite*, şi se pun sub garanţia celor 7 puteri contractante ale tractatului de Paris. Ele se vor cârmui liber de ori ce amestec al Sublimei Porţi!. Domnia va fi incredinţată in fie-care ţară unui Gospodar şi u-

www.dacoromanica.ro

nei adunări aleasă de popor. Pe lângă aceste autorităţi funcţionează şi o comisiune centrală cu reşedinţa in *Focşani*, Legile în interesul deosebit al fie-căreĭ ţĕrĭ, se propun de domnitor; acele de interes comun ambelor ţĕrĭ se propun de comisiunea centrală, şi se votează de adunărĭ. Principatele vor plăti curţeĭ suzerane un tribut de 1,800,000 leĭ vechĭ pentru Moldova şi 2,000,000 pentru Valachia. In cas de călcare a drepturilor principatelor, ele vor putea reclama la puterile garante. Gospodarul va fi ales pe viaţă de adunare. El este investit de Poartă şi nu este respunzĕtor pentru faptele sale. Miniştriĭ sunt insă rĕspunzĕtori, şi nicĭ un ordin al Gospodarului nu poate fi executat dacă nu este contrasemnat de miniştri. Pentru cheltueli se pregăteşte in fie-care an un buget, care se votează de adunare, avênd dreptul de a'l modifica. Nicĭ o dare nu poate fi impusă fără invoirea adunăreĭ. Legile vor fi toate publicate prin gazeta oficială. Comisiunea centrală era infiinţată in scopul de a indruma unirea principatelor. Spre acelaşĭ scop ţintea şi instituirea uneĭ curţĭ de casaţiune comună ambelor principate cu reşedinţa in Focşanĭ, care să judece procesele in ultima instanţă. De a-

www.dacoromanica.ro

semenea şi organizarea miliţiilor care trebuia să fie ast-fel, ca la vreme de nevoe să poată alcătui o singură armată. Toţi Moldovenii şi Valahii sunt egali inaintea legei, înaintea dărei şi in admiterea in funcţiuni. Libertatea individuală este garantată, adecă nimeni nu poate fi arestat de cât conform legei.

§ 46

Unirea principatelor.

Conform convenţiunei de Paris trebuia să se aleagă principii in aceeaşi ţi de către adunările ambelor ţări. Românii insă, ştiind că in unire stă puterea, şi vĕţênd că numai prin unire Moldova şi Muntenia pot alcătui un stat care să joace un rol mai insemnat in trebile Orientului, se inţeleg ca să aleagă pe acelaşi principe domn in ambele ţări. Cu toate că alegerea fusese hotărîtă pentru ţiua de 5 Ianuarie 1859, ea se face în acea ţi numai în Moldova in persoana lui *Alexandru Cuza*, iar în Muntenia şe amână pentru ziua de 24, spre a se şti mai întăiŭ resultatul alegerei din Moldova. Atuncĭ se alege aceeaşi persoană domn şi in Muntenia. In urma unei asemenea indoite alegerĭ unirea prin-

www.dacoromanica.ro

cipatelor era efectuată. De şi Austria protestă cu mare energie contra ceea ce ea numea o vădită calcare a convenţiuneĭ de Paris, întâmplându-se ca tocmaĭ atunci in 1859 să fie Austria greu

Alexandru Ioan I Cuza

bătută de Franţia în lupta izbucnită intre ele din pricina Italieĭ, Napoleon al III-lea împăratul Franţieĭ, care sprijinise pe Românĭ, impuse Austrieĭ la incheerea păceĭ, recunoaşterea luĭ Ale-

www.dacoromanica.ro

xandru Cuza ca domn peste ambele ţĕrĭ române. Cuza luă numele de Alexandru Ioan I. El unifică şi administraţia ambelor ţĕrĭ, strămutând capitala Moldoveĭ din Iaşĭ in Bucureştĭ in 1862; provocă maĭ multe legĭ foarte insemnate care fac numele luĭ nemuritor in istoria română. El improprietări pe ţĕranĭ, secularizâ averile mănăstireştĭ şi reformă in totul administraţia şi justiţia ţĕreĭ, prefăcêndu-le după modul celor din Franţia.

§ 46

Carol I Domn

In 1866 Alexandru Ioan este silit să abdice, instituindu-se o locotenenţă domnească compusă din Neculaĭ Golescu, Lascar Catargiu şi generalul Haralamb. Românii se gîndesc atuncĭ a realiza şi ultimul punct din cererile rostite de divanurile ad hoc, anume intronarea uneĭ dinastiĭ ereditare dintr'o mare casă europeană in scaunul ţĕrilor unite. Cu aceasta vroiau să se tae odată pofta de domnie a boerilor românĭ, care cu toţiĭ aspiraŭ la ea şi să se introducă trăinicia ocîrmuireĭ in locul schimbăreĭ prăpăstioase de domnĭ de pănă atuncĭ.

Maĭ intăĭ se propuse domnia Românieĭ comi-

www.dacoromanica.ro

telui *Filip de Flandra*, fratele mai mic al regelui Belgiei care insă neputând primi locul oferit, se chiemă la tron prin un vot al intregului popor român (685,909 glasuri) pe *Carol de Hohenzollern Sigmaringen*, fiul principelui Anton de Hohenzollern, membru din casa domnitoare a Prusiei.

Fiind că tocmai pe atunci izbucnise răsboiul intre Prusia şi Austria, apoi călătoria principelui Carol prin Austria pentru a ajunge in România fu din cele mai periculoase, căci Austria nu putea invoi unui membru din casa domnitoare duşmană să devină domnul unei ţări aşedate în coastele ei.

Principele Carol insă respunzênd cu mărinimie la chemarea Românilor, se expuse la toate, şi intovărăşit de D-l Ioan Brătianu trimis pentru aceasta la el, sosi in Turnul Severinului în ziua de $^{8}/_{20}$ Mai 1866. De şi principele Carol nu ştia că are să devină domnul poporului român, totuşi el se pregătise prin studii serioase politice şi militare la ocuparea cu onoare a unui asemenea loc.

Austria fiind bătută de Prusia fu nevoită să consimtă la recunoaşterea principelui Carol de domn al României. Turcia insă şi Rusia făcură

www.dacoromanica.ro

greutăţi, căci ele simţeau că intărindu-se Românii prin implântarea în sinul lor a unei puternice dinastii, se vor emancipa tot mai mult din a lor ascultare. Principele concentră însă oştirea câtă o găsi in o tabără lângă Giurgiu şi declară Porţei că nu refuză a-i recunoaşte suzeranitatea. Turcii care se deprinsese a mai respecta voinţa Românilor incă de la alegerea lui Cuza, consimţiră a recunoaşte pe principele Carol, dacă se va duce la Constantinopole spre a lua investitura. Primirea ce i se făcu in capitala imperiului otoman fu din cele mai strălucite, mai pompoasă incă de cât aceea ce fusese încuviinţată lui Cuza, şi dovedi că poporul român scăpase de umilirile de altă dată, când domnul uneia din ţările române trebuia să sărute poala macatului de la patul pe care şedea Sultanul, precum şi mâna vizirului şi a altor mari dregători ai Porţei.

Ast-fel ajunse Carol I pe tronul României, cu toate că acest nume al ţărei nu era incă recunoscut oficial. Principele Carol in prevederea întâmplărilor viitoare şi ştiind că un popor trebue să se razeme mai mult pe propriile lui puteri de cât pe ajutorul străinilor, îşi dădu indată toată ingrijirea lui pentru sporirea, organizarea

www.dacoromanica.ro

şi întărirea armateĭ. Pentru a ajunge însă la acest rezultat trebuiaŭ bani şi aceştia spre a fi dobândiţi era de nevoe a se ridica starea ţĕrei in toate privirile. El fu sufletul intregei mişcărĭ de avânt insemnat pe care România apucă de la 1866 inainte. Comerciul ţĕrei spori la o sumă indoită şi apoi intreită din ceea ce fusese mai inainte; producerea ţĕrei in cereale şi vite crescu in proporţie, oamenii se imbogăţiră şi veniturile statului se adăugiră in fie-care an. Se creară, pe lângă armată, tot mai multe şcoli in care copiiĭ poporului să poată să'şi lumineze mintea şi să cunoască drepturile lor. Dezvoltarea culturei şi întărirea instrucţiunei dădu armateĭ un adaos tot mai mare de puterĭ intelectuale, de ofiţerĭ capabilĭ şi inteligenţĭ şi când sună oara fatală a rĕsboiuluĭ, România era gata.

§ 47

Răsboiul din 1877.

La 1877 izbucni marele răsboiŭ intre Ruşĭ şi Turcĭ care trebuea să aibă urmărĭ atât de insemnate asupra soarteĭ poporuluĭ român.

Guvernul principeluĭ Carol ceru intăĭ de la puterile europene garantarea neutralităţeĭ teritoriuluĭ Românieĭ. Puterile îĭ respunseră că nu e-

www.dacoromanica.ro

rău in stare a o face şi că România să tragă sfat numaĭ de la a eĭ înţelépciune. Trebuea ca Românii să se gândéască bine cum să lucreze pentru a'şĭ scăpa ţara din primejdia in care intrase. Sub inspiraţia domnitorului se hotări a se cere de la Ruşi ca să se inchee o convenţie prin care ei să ne garanteze intregimea teritoriuluĭ, spre a le invoi să treacă peste ţara noastră în Bulgaria. Ruşiĭ la inceput nu vroiau. Atuncĭ guvernul Domnitoruluĭ Carol le răspunse că dacă nu consimt la asemenea cerere, ne vom opune cu puterea la intrarea lor in ţară. De şi Ruşiĭ eraŭ mult maĭ tarĭ de cât noĭ, nu le venea bine a se bate cu Românii şi a vĕrsa decĭ singe creştinesc, de oare ce războiul pe care'l făceaŭ contra Turcilor avea tocmaĭ de scop de a scoate pe alţĭ creştinĭ, Bulgariĭ, de sub asupritoarea ocîrmuire turcească. Ruşiĭ decĭ trebuiră faţă cu energica ţinută a poporului român şi a domnitoruluĭ sĕŭ să primească incheerea convenţieĭ.

Intrând ei in România şi fiind siguri că vor zdrobi pe Turcĭ la cea di'ntâĭ întîlnire, se purtaŭ foarte mândri faţă cu Românii, şi când Domnitoriul Carol le propuse ajutorul armateĭ noastre eĭ răspunseră că l'ar primi numaĭ dacă armata românească ar fi încorporată in acea rusască.

www.dacoromanica.ro

Domnitorul respinse asemenea condiţie ruşinoasă. Intre aceste Turcii supăraţi pe noi că lăsasem ca trupele ruseşti să intre in ţară, incepură să ne trateze de duşmani şi trimiseră monitoarele lor să bombardeze oraşele noastre de pe Dunăre.

Adunarea deputaţilor privind acest atac nedrept ca o declarare de răsboiŭ, prin un vot al sĕŭ din 10 Maiŭ 1877, proclamă neatârnarea deplină a Românieĭ şi incetarea tuturor legăturilor in care stătuse până atuncĭ cu Poarta.

In acest răstimp Ruşii inaintase in Bulgaria, insă se oprise inaintea uneĭ puternicĭ intăriturĭ ridicată de Turcĭ la Plevna. Multe armate ruseştĭ se zdrobiră inaintea acesteĭ cetăţĭ improvizate, ridicată de Osman Paşa, şi după mai multe atacurĭ nenorocite armata rusască se găsi de o dată aşa de slăbită în cât o eşire a Turcilor din Plevna putea să o arunce in Dunărea. Marele duce Neculaĭ fratele împăratuluĭ, vĕdênd pericolul cel mare în care se afla oştirea rusască ceru el acuma ajutorul Domnitorului Carol, pe care la inceput îl respinsese cu mîndrie, trimeţîndu-ĭ o depeşă in ziua de 6 August in care-ĭ spunea: „Treceţĭ Dunărea cu orĭ ce condiţie vroiţĭ. Interesele creştineştĭ sunt in pericol“. Generos şi mărinimos Domnitorul dete

www.dacoromanica.ro

ordin trupelor românești să treacă Dunărea in ajutorul celor moscovite. Ba increzător in cuvêntul impăratului și intemeiet 'pe convenția prin care se garanta intregimea teritoriului, Domnitorul Carol nu ceru nimic alta de la Rușĭ pentru prețiosul sprijin încuviințat lor.

Armata română trecênd Dunărea incepu să se ilustreze maĭ intăĭ prin ținuta ofițerilor eĭ și mal ales a minunateĭ sale artilerii. In curând insă trebuia să iasă la lumină o altă insușire, vietejia eĭ cea neasemanată, trezită iar in focul bătălieĭ după secolĭ de amorțire, după indemnul și exemplul viteazuluĭ eĭ domn. In ziua de 30 August se dădu omoritorul asalt al reduteĭ Griviția, a căreia luare costă pe Românĭ aproape 3000 de oamenĭ din care 1200 morțĭ. Bravura și energia desfășurată de trupele românești in acea memorabilă zi umplu de uimire pe toțĭ representanțiĭ armatelor străine ce se aflaŭ de față, și ei imprăștiară vestea bravureĭ românești in cele patru colțurĭ a le pămêntuluĭ. Curând după căderea Griviței, Plevna fu luată și Osman pașa se dete prins in mânele Românilor, și maĭ luând eĭ după aceia și alte cetățĭ de pe malul Dunăreĭ precum Vidinul, Smârdanul, făcură cu putință Rușilor trecerea Balcanilor și

www.dacoromanica.ro

răpunerea desăvarşită a impărăţieĭ turceştĭ. Astfeliŭ Românii răscumpăraŭ neatârnarea cu însuşi singele lor şi nu o dobândeaŭ numaĭ ca un dar făcut de împăratul tuturor Ruşilor. In timp ce domnitorul Carol împărţia cu viteaza noastră oştire pericolele rĕsboiuluĭ, Doamna Elisabeta dădea exemplul devotamentuluĭ şi jertfireĭ de sine unuĭ numĕr însămnat de femeĭ române ce îngrijiau de ceĭ căzuţĭ in lupta pentru ţară.

§ 48

Carol I Rege.

Ruşii incheiera cu Turciĭ un tratat la San-Stefano care insă neconvenind puterilor Europene, se intruni un congres la Berlin care să intemeeze pacea. Prin această pace se proclamă constituirea Bulgariei ca stat tributar Porţeĭ, precum şi neatârnarea Serbieĭ si a Românieĭ.

Ruşii insă uitând şi ajutorul eminent dobândit de la Românĭ in timpul pericoluluĭ şi convenţia incheiată, pretindeaŭ să li se inapoiască partea Basarabieĭ alipită cătră Moldova prin tratatul de Paris (§ 44). Guvernul românesc protestă cu energie prin delegaţiĭ luĭ trimeşĭ la

www.dacoromanica.ro

congresul de Berlin, D-nii Ioan Bratianu şi Mihail Cogălniceanu, contra unei asemenea călcări flagrante a cuvêntului dat şi a actelor subscrise, prin care se garanta intregimea teritoriului român. Fiind insă că puterile aveaŭ mai mare interes a face pe Rusia să cedeze asupra altor puncte, ele incuviinţară nedreapta ei cerere şi acea bucată din Basarabia fu din nou desfăcută de teritoriul românesc. Pentru a nu nedreptăţi insă intr'un chip atât de grav pe un popor care îşi jărtfise sângele pe câmpul de răsboiŭ, puterile europene hotărîră să anexeze către România teritoriul Dobrogiei, care mai fusese în vremuri vechi a Munteniei, sub Mircea cel Mare (§ 20). Ast-feliŭ se inlătură intru cât-va nedreptatea impusă României prin luarea Basarabiei. Prin stăpînirea Dobrogiei, România a dobândit o mare insemnatate, ca păzitoare a gurilor Dunărei.

România fiind declarata neatârnată ea vroi ca să iee rang intre puterile Europei inălţindu-se la starea de regat. După ce camerile votară legea in ziua de 14 Martie 1881, in acea de 10 Maiŭ, aniversara proclamarea neatârnărei, Domnitorul Carol şi Elisabeta Doamna fură incoronaţi ca rege şi regină a României. Pe când

www.dacoromanica.ro

coroana regineĭ fu lucrată in aur, acea a regeluĭ fu făurită din oţelul unuia din tunurile luate de Românĭ din luptele lor cu Turcii.

Elisabeta, Regina Românieĭ.

Lucrările incepute incă de maĭ inainte pentru inflorirea patrieĭ române fură impinse incă cu maĭ mare activitate. Se indeplini reţeaua drumurilor de fer, se încheiară tratate de comerţ

www.dacoromanica.ro

cu deosebitele state europene prin care se asigura o creştere a avuţieĭ ţăreĭ şi se începură lucrările de fortificaţiĭ la Bucureştĭ, Galaţĭ şi

Carol I, Regele României

Focşanĭ, prin care se pune România in putinţa de a se opune maĭ mult timp unuĭ atac eventual. Tot o dată se asigură şi trăinicia dinastieĭ, proclamându-se pe principele *Ferdinand*

www.dacoromanica.ro

de Hohenzollern, nepotul de frate al regeluĭ Carol de moştenitor presumptiv al tronuluĭ.

Ast-feliŭ ajunse România de la unire incoace

Principele Ferdinand, moştenitorul tronuluĭ.

în maĭ puţin de un patrar de veac (1859 — 1881) din două ţerişoare micĭ şi slabe supuse Turcilor şi Ruşilor, ascultând şi temêndu-se de toată lumea, un stat puternic şi respectat care

www.dacoromanica.ro

joacă astăzi un rol insemnat în cumpăna politicei europene. Şi această înălţare şi vază, onoarea şi puterea ţărei, sunt datorite mai cu deosebire puternicei imboldiri spre progres pe care i-a dat'o ocârmuirea înţeleaptă, prevăzătoare şi energică a lui Carol I.

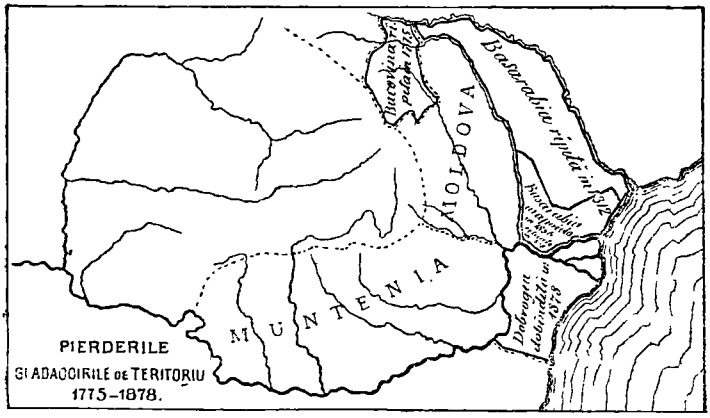

FINE

www.dacoromanica.ro

CĂRȚI DIDACTICE

DIN EDITURA LIBRĂRIEI FRAȚILOR ȘARAGA

autorisate pentru scoalele publice din România

Cărți pentru clasele primare

Clasa I-a

POP M. Intăia carte de scriere și cetire, Sem. I 30 b.
„ „ A doua „ „ „ „ „ „ II 30 „
FLORANTIN I. P. Abecedar 35 „
„ „ „ Aritmetica 15 „
„ „ „ Desemnul 20 „

Clasa a II-a

TINCU C. Geografia județ. Iași cu harta județului, planul orașului și mai multe ilustrații intercalate în text 50 b.
PUIU A. T. Carte de citire (cu mai multe ilustr.) 70 „
ARBORE N. D. și I. P. FLORANTIN Aritmetica 50 „
DIMITRIU I. Gramatica romînă 25 „
FLORANTIN I. P. Recreațiuni Froebeliane 50 „

Clasa a III-a

PUIU A. T. Carte de citire (cu mai multe ilustr.) 1 l.
„ „ „ Istoria Romînilor 60 b.
ARBORE N. D. și FLORANTIN I. P. Aritmetica 50 „
DIMITRIU I. Gramgtica romînă 50 „
FLORANTIN I. P. Recreațiuni Froebeliane 50 „
XENOPOL A. D. Istoria Romînilor 50 „
POP MIHAIL Manualul lucrului în școală 50 b

Clasa a IV-a

PUIU A. T. Carte de citire (cu mai multe ilustr.) 1 l. 50 b.
„ „ „ Istoria Romînilor 60 „
FLORANTIN I. P. Aritmetica 50 „
DIMITRIU I. Gramatica Romînă (sub presă)
FLORANTIN I. P. Recreațiuni Froebeliane 50 „
XENOPOL A. D. Istoria Românilor 50 „
POP MIHAIL Manualul lucrului în școală 50 „

www.dacoromanica.ro